

DOI: <https://doi.org/10.52651/vr.i.2024.2>

VJENSKÉ REFLEXIE

AOS

vojenský vedecký časopis

AOS

ROČNÍK XIX.
ČÍSLO 2/2024

AKADÉMIA OZBROJENÝCH SÍL
GENERÁLA MILANA RASTISLAVA ŠTEFÁNKA

**Akadémia ozbrojených síl
generála Milana Rastislava Štefánika**

VOJENSKÉ REFLEXIE

VOJENSKÝ VEDECKÝ ČASOPIS

**ROČNÍK XIX.
ČÍSLO 2/2024**

**AKADÉMIA OZBROJENÝCH SÍL GENERÁLA MILANA RASTISLAVA ŠTEFÁNICA
LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ**

Redakčná rada / Editorial board

PRESEDA REDAKČNEJ RADY / CHAIRMAN:**doc. Ing. Lubomír BELAN, PhD.***AOS gen. M. R. Štefánica, Liptovský Mikuláš***ČLENOVIA REDAKČNEJ RADY / MEMBERS OF EDITORIAL BOARD****brig.gen. Ing. Aurel SABÓ, PhD.***Rektor, AOS gen. M. R. Štefánica, Liptovský Mikuláš***doc. Ing. Boris ĎURKECH, CSc.***Prorektor pre vedu, AOS gen. M. R. Štefánica, Liptovský Mikuláš***doc. Ing. Vladimír ANDRASSY, PhD.***Prorektor pre kvalitu a rozvoj, AOS gen. M. R. Štefánica, Liptovský Mikuláš***plk. Ing. Jaroslav KOMPAN, PhD.***Prorektor pre vojenské veci, AOS gen. M. R. Štefánica, Liptovský Mikuláš***generál Ing. Daniel ZMEKO***Náčelník Generálneho štábu OS SR, Bratislava***brig. gen. Ing. Ivan BALOG***Veliteľ PS OS SR, Trenčín***brig. gen. Ing. Martin KUTERKA***Veliteľ VzS OS SR, Zvolen***genmjr. Ing. Jaroslav KRÁM***Veliteľ VeSSO OS SR, Trenčín***plk. Ing. Jan DROZD, Ph.D.***Dekan, Fakulta leadershipu, Univerzita obrany, Brno, Česká republika***doc. PhDr. Ivana NEKVAPILOVÁ, Ph.D.***Univerzita obrany, Brno, Česká republika***plk. gšt. Ing. Jan ZEZULA, Ph.D.***Univerzita obrany, Brno, Česká republika***pplk. gšt. Ing. Pavel ZAHRADNÍČEK, Ph.D.***Univerzita obrany, Brno, Česká republika***plk. gšt. doc. Ing. Mgr. Martin BLAHA, Ph.D.***Vedúci katedry, Fakulta vojenského leadershipu, Univerzita obrany, Brno, ČR***mjr. Ing. Jan IVAN, Ph.D.***Fakulta vojenského leadershipu, Univerzita obrany, Brno, ČR***doc. Ing. Dr. Štefan DANICS, Ph.D.***Policajná akadémia Českej republiky v Prahe, Česká republika***Assoc. Prof. Elitsa PETROVA, DSc.***"Vasil Levski" National Military University, Veliko Tarnovo, Bulgaria***Commander Assoc. Prof. dr. Marius ȘERBESZKI, Ph.D.***Commandant (Rector), Air Force Academy "Henri Coandă", Brașov, Romania***BG Prof. Eng. Ghiță BARSAN, Ph.D.***Commandant (Rector), "Nicolae Balcescu" Land Forces Academy, Sibiu, Romania***Prof. Dr. Iztok PODBREGAR***Dean, Faculty of Organizational Sciences, University of Maribor, Slovenia***Assoc. Prof. Marijana MUSLADIN, Ph.D.***University of Dubrovnik, Dubrovnik, Croatia***Prof. John M. NOMIKOS, Ph.D.***Director, Research Institute for European and American Studies, Athens, Greece***Dr. Vasko STAMEVSKI Ph.D.***International Slavic University "Gavrilo Romanovich Derzhavin", North Macedonia*

Prof. Darko TRIFUNOVIĆ, Ph.D.

University of Belgrade, Serbia

COL Assoc. Prof. Dariusz MAJCHRZAK

Vice-Rector, War Studies University, Warsaw, Poland

COL Assoc. Prof. Tomasz JAŁOWIEC

Dean, Faculty of Management and Command, War Studies University, Warsaw, Poland

Assoc. Prof. Norbert ŚWIĘTOCHOWSKI

Military University of Land Forces, Wrocław, Poland

COL. prof. Klára S. KECSKEMÉTHY, PhD.

Faculty of Military Science and Officer Training, Budapest, Hungary

BG Dr. Péter LIPPAI

Dean, Faculty of Military Science and Officer Training, Budapest, Hungary

BG Prof. Dr. László KOVÁCS

Faculty of Military Science and Officer Training, Budapest, Hungary

Col. Assoc. Prof. László UJHÁZY, PhD.

Faculty of Military Science and Officer Training, Budapest, Hungary

Dr.h.c. prof. Ing. Miroslav KELEMEN, DrSc., MBA, LL.M. brig. gen. v. z.

Technická univerzita v Košiciach. Košice

Dr. h. c. prof. Ing. Pavel NEČAS, PhD., MBA

Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica

doc. PhDr. Rastislav KAZANSKÝ, PhD.

Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica

Mgr. Michael AUGUSTÍN, PhD. MPA

Ekonomická univerzita v Bratislave

doc. Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD. et PhD., MBA, MSc.

Akadémia Policajného zboru, Bratislava

Dr. h. c. prof. Ing. Miroslav LÍŠKA, CSc.

AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš

prof. Ing. Vojtech JURČÁK, CSc.

AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš

doc. Ing. Ivan MAJCHÚT, PhD.

AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš

doc. Ing. Stanislav MORONG, PhD.

AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš

doc. Ing. Jaroslav VARECHA, PhD.

AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš

por. Ing. Daniel BREZINA, PhD.

AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš

pplk. Ing. Michal HRNČIAR, PhD.

AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš

Ing. Viera FRIANOVÁ, PhD.

AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš

PhDr. Mária MARTINSKÁ, PhD.

AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš

Mgr. Juraj ŠIMKO, PhD.

odborný asistent, KtBaO, AOS LM

ŠÉFREDAKTOR:

doc. Ing. Ivan MAJCHÚT, PhD.

REDAKCIA ČASOPISU / EDITORIAL STAFF:

Ing. Dušan SALÁK; Ing. Soňa JIRÁSKOVÁ, PhD.; kpt. Ing. Miriam KARASOVÁ; Mgr. Katarína HOLOŠOVÁ

Časopis je indexovaný v databáze **ERIHPLUS, DOAJ**

Od roku 2021 sme sta stali členom spoločnosti **CrossRef** a v rámci publikovania používame v našom časopise a každom článku, ktorý sa vydáva na Akadémii ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika vlastné jedinečné DOI číslo. Od roku 2023 v rámci systému **CrossRef** uskutočňujeme vyhľadávanie/kontrolu plagiátov.

ISSN 1336-9202

Adresa redakcie / Editorial Board:

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
tel. +421 960 423524, +421 960 422620
e-mail redakcie / e-mail board: lubomir.belan@aos.sk; ivan.majchut@aos.sk

Recenzovaný vedecký časopis Vojenské reflexie bol založený v roku 2006, je vydávaný Akadémiou ozbrojených síl, ktorá je štátnou vojenskou vysokou školou s dlhodobou tradíciou vedeckého skúmania na poli bezpečnosti, obrany a vojenstva. V súčasnosti spolupracuje s partnermi z vojenských a civilných univerzít a ďalších renomovaných odborných pracovísk zo Slovenskej republiky ale i zo zahraničia.

Časopis Vojenské reflexie je určený pre prispievateľov a čitateľov z bezpečnostnej komunity, príslušníkov ozbrojených síl, akademických pracovníkov, študentov a ďalších záujemcov zo Slovenskej republiky i zo zahraničia, ktorí sa venujú oblastiam:

- **bezpečnostné a strategické štúdie,**
- **operačné umenie a taktika,**
- **ekonomika a manažment obranných zdrojov,**
- **spoločenské, humanitné a sociálne vedy,**
- **politické vedy a medzinárodné vzťahy,**
- **vojenské technológie a technologické štúdie,**
- **vojenská a policajná teória a prax,**
- **celoživotné a kariérne vzdelávanie.**

Názory a postoje prezentované v publikovaných článkoch nemusia byť v zhode so stanoviskom vydavateľa a redakčnej rady časopisu. Zodpovedajú za nich autori. Časopis Vojenské reflexie od autorov nevyberá publikačné ani žiadne iné poplatky.

Články sú publikované v slovenskom jazyku, českom jazyku a anglickom jazyku. Sú recenzované.

Časopis vychádza v elektronickej forme na internetovej adrese: vr.aos.sk:

- **dvakrát ročne v SJ a ČJ**, vždy v júni a v decembri kalendárneho roka,
- **jedenkrát ročne v AJ** vždy v decembri kalendárneho roka.

Časopis Vojenské reflexie je časopis s otvoreným prístupom, to znamená, že celý obsah je k dispozícii čitateľovi alebo inštitúcii bezplatne. Čitatelia môžu čítať, sťahovať, kopírovať, distribuovať, tlačiť, alebo odkazovať na plné texty článku alebo ich používať pre akýkoľvek iný zákonný účel bez predchádzajúceho súhlasu vydavateľa alebo autora. Užívatelia môžu kopírovať, distribuovať materiály a vychádzať z nich, pokiaľ citujú zdroj.

Časopis Vojenské reflexie používa pri recenzovaných článkoch aj ostatných textoch, ktoré publikuje, licenciu [Creative Commons - Attribution 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/). Spolu s odovzdaním príspevku do redakcie časopisu autor súhlasí s použitím licencie CC BY 4.0 vo svojej práci. Autor udeľuje časopisu Vojenské reflexie právo prvého publikovania. Copyright vydavateľ ponecháva autorom. Autori súteda oprávnení zverejniť svoju štúdiu na svojej webstránke, na akademických sociálnych sieťach alebo ju zviditeľniť iným spôsobom.

The journal is indexed in **ERIHPLUS, DOAJ**

Since 2021, we have become a member of **CrossRef** and we use CrossRef in our journal and every article published at the Armed Forces Academy of Gen. M. R. Štefánik with it's own unigue DOI number.

From 2023 onwards, we conduct plagiarism searches/checks within the **CrossRef** system

The peer-reviewed journal Vojenské reflexie was established in 2006 and is issued by the Armed Forces Academy, which is a state military university with a long history of **scientific research in the field of security, defence and the military**. At present, the academy cooperates with partners from military and civilian universities and other renowned specialized institutions from the Slovak Republic as well as from abroad.

The journal Vojenské reflexie is intended for contributors and readers from the security community, members of the armed forces, academic teachers, students and other readers interested in the following:

- **security and strategic studies,**
- **operational art and tactics,**
- **economy and management of defence resources,**
- **socialstudies and humanities,**
- **political science and international affairs,**
- **military technologies and technological studies,**
- **military and police theory and practice,**
- **lifelong and career education.**

Opinions and attitudes presented in the articles do not necessarily have to be in accordance with the opinion of the editor and the editorial board of the journal. They are the sole responsibility of their authors. The journal does not charge article processing or any other charges.

The articles are published in Slovak, Czech and English language. The articles are peer-reviewed. The journal Vojenské reflexie is published in electronic format on its website: vr.aos.sk :

- **Twice a year in Slovak and Czech language**, always in June and December
- **Once a year in English**, always in December.

Vojenské reflexie is a journal with open access, which means that the whole content is available for the readers or institutions for free. The readers may read, download, copy, distribute, print or refer to the texts of the articles or use them for any purpose without the consent of the authors or editor. The readers may copy, distribute and refer to the articles when citing the source.

Regarding the peer-reviewed articles and other published texts, **Vojenské reflexie** uses the Creative Commons - Attribution 4.0 license. By submitting the article the author agrees with the use of CC BY 4.0 license. The author grants the journal the right to first publication of the work. Copyrights are granted to the authors. Thus, the authors are granted the right to publish their work on their website, on academic social sites or to raise its profile in other ways.

Recenzenti / Reviewers

Mgr. Michael AUGUSTÍN, PhD., MPA
Ekonomická univerzita v Bratislave
Bratislava

plk. gšt. v. z. doc. Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD. et PhD., MBA, MSc.
Akadémia Policajného zboru
Bratislava

doc. RSDr. Jozef MATIS, PhD.
matisd@lmn.sk
Liptovský Mikuláš

doc. PhDr. Mária PETRUFOVÁ, PhD.
Liptovský Mikuláš

mjr. JUDr. Iveta NOVOTNÁ, PhD.
Ministerstvo obrany SR
Bratislava

Ing. Ján Mišík, PhD., EUR ING
Ministerstvo spravodlivosti SR
Bratislava

prof. Ing. Vojtech JURČÁK, PhD.,
Mgr. Juraj ŠIMKO, PhD.,
PhDr. Marek GREJTÁK, PhD.
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Liptovský Mikuláš

OBSAH

CONTENTSMartin **DANIŠ**POBALTSKÉ ŠTÁTY V 20. STOROČÍ A ICH CESTA K NEZÁVISLOSTI _____ **8**Tomáš **MARTAUŠ**PRÁVNE ASPEKTY KONZUMÁCIE ALKOHOLU KADETMÍ AKADÉMIE OZBROJENÝCH SÍL _____ **18**Radoslav **IVANČÍK**BEZPEČNOSTNÉ IMPLIKÁCIE GLOBALIZÁCIE VO VYBRANÝCH SFÉRACH MODERNEJ
ĽUDSKEJ SPOLOČNOSTI _____ **32**Mária **MARTINSKÁ**, JOZEF **MATIS**PARADIGMY VEDECKO-PEDAGOGICKEJ ČINNOSTI V OBLASTI SOCIOLOGIE VOJNY, ARMÁDY
A BEZPEČNOSTI _____ **54**Tomáš **HUĎA**PREDNOSTOVIA KATOLÍCKEJ DUCHOVNEJ SPRÁVY NA MINISTERSTVE NÁRODNEJ OBRANY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY V ROKOCH 1939 – 1945 _____ **75**

POBALTSKÉ ŠTÁTY V 20. STOROČÍ A ICH CESTA K NEZÁVISLOSTI

THE BALTIC STATES IN THE 20TH CENTURY AND THEIR ROAD TO INDEPENDENCE

Martin DANIŠ

HISTÓRIA ČLÁNKU

Doručený: 02.05.2024

Schválený: 10.12.2024

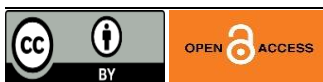
Vydaný: 31.12.2024

ABSTRACT

The aim of the work is to analyze historical development of the Baltic states in 20th century and their road to independence. During the 20th century the Baltic states (Estonia, Latvia and Lithuania) went through various developments and were part of various state entities in the mentioned period. Due to their geographical location, the Baltic states are located between Germany and Russia, that is, states that were direct participants in the 1st and 2nd world wars, and their mutual military clash also took place on the territory of the Baltic states. With the exception of a short period in the 1920s and 1930s, the Baltic states were occupied by Germany or Russia. However, the effort of the Baltic States was to gain independence, which was achieved only after the collapse of the Soviet Union in 1991. However, after the collapse of the Soviet Union, the Baltic States continued to face the efforts of the Russian Federation, whose efforts were to ensure continued influence on their territory. By analyzing individual periods of the historical development of the Baltic states, it was found that the efforts of the Russian Federation to maintain influence over the Baltic states were not successful due to the pro-Western orientation of the Baltic states and their legitimate ambition to become members of the European Union and NATO.

KEYWORDS

Baltic states, independence, 20. century

© 2022 by Author(s). This is an open access article under the Creative Commons Attribution International License (CC BY). <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

ÚVOD

Pobaltské štáty (Estónsko, Lotyšsko a Litva) v období 20. storočia prešli rôznym vývojom a to tak v oblasti ich začlenenia do rôznych štátnych útvarov, politickej aj ekonomickej oblasti. Geografická poloha medzi Nemeckom a Ruskom spôsobila, že pobaltské štáty sa stali strategickým bodom v konfliktoch veľmocí. Pobaltské štáty boli do 1. svetovej vojny, ale aj počas nej súčasťou Ruskej ríše, následne po uzatvorení Versaillskej zmluvy v 20. rokoch vznikli a existovali ako samostatné a nezávislé štáty a to až do konca 30. rokov, kedy stratili svoju nezávislosť a stali sa súčasťou Sovietskeho zväzu ako jeho zväzové

republiky. Počas 2. svetovej vojny boli pobaltské štáty obsadené Nemeckou ríšou a pred jej koncom boli obsadené Sovietskym zväzom a opäťovne sa stali jeho súčasťou ako zväzové republiky a to až do 90. rokov, kedy získali nezávislosť. Napriek spoločnej histórii okupácie a boja za nezávislosť má každý z pobaltských štátov svoje špecifické historické črty, ktoré tieto štáty od seba odlišujú. Cieľom článku je metódami analýzy, syntézy a komparácie historických faktov skúmať jednotlivé etapy histórie pobaltských štátov v 20. storočí na ich ceste k samostatnosti a nezávislosti s ambíciou na ich integráciu do medzinárodných štruktúr.

1 POBALTSKÉ ŠTÁTY A JEDNOTLIVÉ OBDOBIA ICH HISTÓRIE

Pod pojmom Pobaltie rozumieme súhrnné označenie pre tri krajiny, ktoré sa nachádzajú na severo-východe Európy, na východnom pobreží Baltského mora a to konkrétne Estónsko, Lotyšsko a Litva. Estónsko, Lotyšsko a Litva ako krajiny sú historicky, ekonomicky, ale aj kultúrne previazané.

Začiatok 20. storočia v pobaltských štátoch vyostřil sociálne ekonomické, politické a etnické pomery (Švec 1996).

1.1 Začiatok 20. storočia a obdobie 1. svetovej vojny

V období počas 1. svetovej vojny v rokoch 1914 až 1918 bolo územie pobaltských štátov okupované Nemeckom, pričom v priebehu 1. svetovej vojny prebiehali boje medzi štátmi zoskupenými v Trojspolku, ktorý bol tvorený štátmi Nemecko, Rakúsko-Uhorsko a naproti tomu štátmi zoskupenými v Trojdohode, ktorá bola tvorená štátmi Anglicko, Francúzsko a Rusko. V rámci 1. svetovej vojny sa viedli bojové operácie v rôznych častiach Európy, pričom jednou takouto časťou bolo aj územie Východnej Európy.

Na začiatku 20. storočia bolo Estónsko súčasťou Ruskej ríše. Počas 1. svetovej vojny sa stalo bojiskom medzi nemeckými a ruskými vojskami. Po Októbrovej revolúcii v roku 1917 a rozpade cárskeho Ruska vyhlásilo Estónsko 24. februára 1918 nezávislosť. Jeho suverenita bola potvrdená Tartským mierom z roku 1920, ktorým Sovietsky zväz uznal nezávislosť krajiny. K podpisu mierovej zmluvy došlo v podstate potom ako na jeseň roku 1919 dokázala armáda Estónska po pokuse o prielom Ruskej armády zastaviť jej postup v oblasti Narvy (Švec, 1996).

Samotná mierová zmluva bola pre Estónsko výhodná, pretože Sovietske Rusko sa vzdalo nárokov na územie Estónska a uznalo nezávislú Estónsku republiku. Predmetná mierová zmluva viedla k obojstrannej spokojnosti oboch štátov, ktoré boli jej účastníkmi. Pre Estónsku republiku bolo najvýznamnejšie uznanie akceptovanie jej nezávislosti. Zároveň sa Estónska republika ako aj Sovietske Rusko zaviazali, že na svojom území nedovolia založenie vojenských základní cudzími armádami, nepovolia pôsobenie zahraničných politických organizácii na svojom území, čo dávalo dostatočné garancie a ochranu Estónskej republike, že nebude zo strany Sovietskeho Ruska boľševizovaná (Khudoley, 2020).

Lotyšsko bolo začiatkom 20. storočia súčasťou Ruskej ríše. Počas 1. svetovej vojny sa jeho územie dostalo pod kontrolu nemeckých vojsk. Dňa 18. novembra 1918 Lotyšsko vyhlásilo nezávislosť, ktorú obhájilo vo vojne so Sovietskym Ruskom a nemeckými oddielmi (Švec, 1996).

Na jeseň roku 1919 bola ešte stále väčšia časť územia Lotyšska pod okupáciou Červenej armády Sovietskeho Ruska (Rauch, 1995).

Lotyšskej armáde sa s pomocou Poľskej armády podarilo po vojenských úspechoch prinútiť Sovietske Rusko k mierovým rokovaniam, ktoré začali v apríli roku 1920 a vyvrcholili podpisom mierovej zmluvy zo dňa 11. augusta 1920 v Rige (Peace Treaty between Latvia and Russia, 2005).

Sovietsko-Lotyšská mierová zmluva bola vo svojej podstate totožná ako mierová zmluva medzi Estónskou republikou a Sovietskym Ruskom, ktorá bola podpísaná v Tarte dňa 02.01.1920. Litva bol posledným z pobaltských štátov, ktorý začal mierové rokovania so Sovietskym Ruskom v máji roku 1920, pričom tieto rokovania vyvrcholili podpisom mierovej zmluvy zo dňa 19 júla 1920. Samotná mierová zmluva bola v podstate totožná ako mierová zmluva medzi Estónskou republikou a Sovietskym Ruskom, ktorá bola podpísaná v Tarte dňa 02.01.1920 (Rauch, 1995).

Litva, ako súčasť Poľsko-litovskej únie, bola historicky najväčšou krajinou Pobaltia. Po rozpade únie v 18. storočí bola začlenená do Ruskej ríše. Počas 1. svetovej vojny bolo územie Litvy okupované Nemeckom. Dňa 16. februára 1918 bola vyhlásená Litovská republika. Tento krok bol výsledkom nielen politického chaosu v Rusku, ale aj rastúcej národnej uvedomelosti a túžby po samostatnosti (Švec, 1996).

Po udalostiach zo 7. novembra 1917, ktoré sa nazývajú Veľká októbrová socialistická revolúcia došlo k zmene mocensko-politických pomerov v Rusku, kedy sa k moci dostali „bolševici“ a komunistická strana.

Zo strany predstaviteľov Sovietskeho Ruska bola snaha ukončiť bojové operácie, pričom táto snaha vyústila podpisom Brestlitovského mieru dňa 3. marca 1918 vo vtedajšom meste Brest-Litovsk. Podpisom tejto zmluvy medzi Nemeckom, Rakúsko-Uhorskom, Talianskom a Osmanskou ríšou na jednej strane a Sovietskym Ruskom na strane druhej došlo k zastaveniu vojenských operácií na Východnom fronte. Podpisom Brestlitovského mieru Sovietske Rusko stratilo relatívne veľkú časť svojho územia, ktorá pozostávala z Estónska, Lotyšska a Litvy a Ukrajiny, pričom celkovo sa jednalo o územie, kde žilo viac ako 50 miliónov obyvateľov. (Wheeler Bennett, 1938).

Potom ako bola podpisom Versaillskej mierovej zmluvy v Paríži ukončená 1. svetová vojna, došlo k anulovaniu Brestlitovskej zmluvy a teda aj z nej vyplývajúcich záväzkov pre jej zmluvné strany (Švec, 1996).

1.2 Obdobie medzi 1. a 2. svetovou vojnou

Počas obdobia medzi 1. svetovou vojnou a 2. svetovou vojnou pobaltské štáty prešli zložitým vnútropolitickým vývojom, pričom významnou agendou ich medzinárodnej politiky bolo zabezpečenie vlastnej bezpečnosti. V tejto súvislosti možno hovoriť o pojme diplomacia prežitia. Diplomacia prežitia viedla pobaltských štátnikov k potrebe koordinácie zahraničných aktivít svojich štátov. Spojením svojich neveľkých síl mohli lepšie vzdorovať tlaku silných susedov a to v prvom rade Sovietskeho zväzu a od roku 1933 nacistického Nemecka (Švec, 1996).

Po nástupe Adolfa Hitlera k moci v Nemecku pobaltské štáty cítili potrebu vzájomnej koordinácie čo viedlo k podpisu Baltskej dohody zo dňa 12.09.1934 v Ženeve. Baltská dohoda bola zmluvou o spolupráci a porozumení a jej podstatou bolo, aby pobaltské štáty vystupovali jednotne a vzájomne sa politicky a diplomaticky podporovali.

K negatívam Baltskej dohody je možné zaradiť najmä rôzne pohľady jednotlivých štátov, ktoré boli jej signatármi na jasnú definíciu štátu respektíve štátov, ktoré považovali za bezpečnostnú hrozbu.

Estónska republika považovala za najväčšiu bezpečnostnú hrozbu Sovietsky zväz, Lotyšsko za takúto hrozbu považovalo okrem Sovietskeho zväzu aj Nemecko a Litva naopak za najväčšiu bezpečnostnú hrozbu považovala Poľsko. Napriek podpore Pobaltských štátov zo strany západných veľmocí z Baltskej dohody nevznikol vojenský obranný pakt a taktiež sa signatárske štáty Baltskej dohody nedočkali zaistenia vlastnej bezpečnosti zo strany západných veľmocí (Švec, 1996).

V roku 1939 sa Estónsko dostalo do sféry vplyvu Sovietskeho zväzu na základe paktu Molotov-Ribbentrop. Pod hrozbou vojenskej intervencie podpísalo dohodu o vzájomnej pomoci, ktorá umožnila vstup Červenej armády na jeho územie (Rauch, 1995).

Vzhľadom k nárastu územných nárokov Nemecka voči ostatným štátom Európy a to vrátane pobaltských štátov tieto koordinovaným spôsobom vyhlásili striktnú neutralitu, ktorú následne upravili aj legislatívne. V decembri roku 1938 legislatívne upravili neutralitu Estónska republika a Lotyšsko. V januári 1939 tieto dve krajiny nasledovala a legislatívne upravila neutralitu aj Litva.

Dňa 23.08.1939 došlo k podpisu zmluvy o neútočení, ktorá bola pomenovaná po jej signatároch, ministroch zahraničných vecí Sovietskeho zväzu a Nemecka ako pakt Molotov-Ribbentrop.

Súčasťou zmluvy o neútočení bol aj tajný dodatok, ktorý upravoval rozdelenie sféry vplyvu Sovietskeho zväzu a Nemecka, pričom územie Pobaltských štátov okrem územia Litvy v zmysle tohto dodatku patrilo do sféry vplyvu Sovietskeho zväzu. Na základe podpisu ďalšieho dodatku zo dňa 28.09.1938 pripadla aj Litva do sféry vplyvu Sovietskeho zväzu (Švec 1996).

Na základe paktu Molotov-Ribbentrop vrátane jeho tajných dodatkov si Sovietsky zväz pod hrozbou vojenskej intervencie vynútil podpísanie paktov o vzájomnej pomoci, pričom ako prvý bol tento pakt podpísaný medzi Estónskou republikou a Sovietskym zväzom, následne medzi Lotyšskom a Sovietskym zväzom a ako posledná krajina z Pobaltských štátov tento pakt podpísala so Sovietskym zväzom Litva.

Sovietsky zväz následne obvinil pobaltské štáty, že nespolupracujú v zmysle podpísaných paktov o vzájomnej pomoci, následkom čoho Sovietsky zväz rozmiestnil v Pobaltských štátoch vojakov Červenej armády a usporiadal v jednotlivých Pobaltských štátoch voľby.

V priebehu leta roku 1940 prebehli v pobaltských štátoch voľby, po ktorých bolo vyhlásené nastolenie sovietskej moci a následne jednotlivé krajiny požiadali o prijatie za zväzové republiky Sovietskeho zväzu (Švec, 1996).

Začiatkom augusta roku 1940 Najvyšší sovietsky zväz Sovietskeho zväzu vyslovil súhlas a postupne prijal 3. augusta 1940 Litvu, 5. augusta 1940 Lotyšsko a 6. augusta Estónsko ako nové zväzové republiky do Zväzu Sovietskych socialistických republík (Švec, 1996).

1.3 Nemecká okupácia

V skorých ranných hodinách dňa 22. júna 1941 bola zahájená operácia Barbarossa, kedy Nemecko bez vyhlásenia vojny napadlo Sovietsky zväz. Armádna skupina Nord, ktorej úlohou bolo obsadenie Leningradu postupovala Pobaltím bez vážnejších problémov a rýchlosť jej postupu ju radila medzi najúspešnejšie vojenské operácie Nemeckej armády počas 2. svetovej vojny. K pomerne ľahkému vojenskému obsadeniu pobaltských štátov Nemeckou armádou prispelo aj to, že väčšina obyvateľov Pobaltských štátov vítala vojakov Nemeckej armády ako osloboditeľov a to z dôvodu otrasných skúseností z takmer ročnej existencie Sovietskeho systému v pobaltských štátoch. Pobaltské štáty si od príchodu Nemeckej armády sľubovali obnovenie vlastnej štátnosti (Švec, 1996).

Nemecká ríša však nemala záujem na obnovení autonómnych pobaltských štátov, čo sa prejavilo vznikom Ríšskeho komisariátu Ostland so sídlom Lotyšskej Rige (Hoptová, 2016).

V priebehu existencie Ríšskeho komisariátu Ostland sa jeho približne 150 000 obyvateľov zapojilo do priamych bojov proti Sovietskemu zväzu. V priebehu roku 1944 bolo takmer celé územie pobaltských štátov oslobodené Sovietskou armádou od Nemeckej okupácie. Po oslobodení Sovietskou armádou boli opätovne pobaltské štáty v roku 1944 pričlenené do územia Sovietskeho zväzu a to napriek tomu, že sa opätovne snažili získať nezávislosť (Nálevka, 2014).

V roku 1944 došlo k zmene hraníc pobaltských štátov a to konkrétne Estónska a Lotyšska, pričom sa jednalo o územné straty uvedených republík v prospech Ruskej sovietskej federatívnej socialistickej republiky. Litva naopak územie získala a do jej územia bolo začlenené jej hlavné mesto Vilnius.

1.4 Obdobie po 2. svetovej vojne

V priebehu rokov 1944 až 1991 boli pobaltské štáty súčasťou Sovietskeho zväzu ako jeho zväzové republiky, pričom uvedené obdobie pobaltské štáty považujú obdobie okupácie. V 80. rokoch 20. storočia začal Michail Gorbačov uplatňovať umiernenejšiu politiku a v súvislosti s tým sa v Pobaltí objavila snaha o získanie nezávislosti (Majchút, Bakič, 2021).

Od roku 1988 sa v pobaltských štátoch začala zásadne meniť situácia a vďaka vysokému stupňu sociálno-ekonomického rozvoja, západnej kultúrnej tradície, úrovni vzdelanosti a kultúrnej vyspelosti boli tieto štáty považované za priekopníkov perestrojky (Švec, 2013).

V 80. rokoch 20. storočia, počas perestrojky, sa v Estónsku formovali hnutia za nezávislosť. Estónsky ľudový front viedol k vyhláseniu nezávislosti 20. augusta 1991. Tento akt bol uznaný medzinárodne po rozpade Sovietskeho zväzu (Švec, 2013).

Podľa Šveca pobaltský model národnostných konfliktov sa vyznačoval úsilím o získanie čo najväčšej samostatnosti voči centrálnej vláde a vyplýval aj z postavenia pobaltských štátov, ktoré sa historicky odlišovali od iných zväzových republík Sovietskeho zväzu. Pobaltské štáty mali historickú skúsenosť štátnej samostatnosti z obdobia medzi 1. a 2. svetovou vojnou a táto skúsenosť sa udržiavala aj v povedomí verejnosti (Švec, 2013).

V roku 1988 vznikol Lotyšský ľudový front, ktorý viedol k vyhláseniu nezávislosti 21. augusta 1991. Tento krok bol posilnený medzinárodnou podporou a pádom Sovietskeho zväzu (Majchút, Bakič, 2021).

Vrcholom demonštrácii a úsilia o nezávislosť Pobaltských štátov boli protesty usporiadané k 50. výročiu paktu Molotov-Ribentrop dňa 23. septembra 1989. Občania pobaltských štátov v Litovskom Vilnuse, Lotyšskej Rige a Estónskom Talline sa v počte viac ako 2 miliónov chytili za ruky a vytvorili ľudskú reťaz dlhú viac ako 600 kilometrov. Uvedená demonštrácia vstúpila do dejín ako Baltská cesta (Christie, 2016).

Pobaltské štáty však zostali integrálnou súčasťou Sovietskeho zväzu ako jeho zväzové republiky až do jeho rozpadu v roku 1991, kedy sa pobaltským štátom podarilo získať nezávislosť a stali sa členmi Organizácie spojených národov.

Litva bola prvou pobaltskou krajinou, ktorá vyhlásila nezávislosť od ZSSR 11. marca 1990. Tento krok viedol k medzinárodnému uznaniu a integrácii do západných štruktúr (Švec, 2013).

Pobaltské štáty sa odmietli stať členmi novovzniknutého zoskupenia Spoločenstva nezávislých štátov pričom vzhľadom na veľkosť ich územia, počet obyvateľstva a bezprostrednú blízkosť Ruskej Federácie, s ktorou majú hranice, začali pobaltské štáty vytvárať integračné úsilie o členstvo v NATO a Európskej únii (Švec, 2013).

Pobaltské štáty členstvo v Európskej únii vnímali ako príspevok k ekonomickej stabilizácii a členstvo v NATO vnímali ako potrebné z bezpečnostných dôvodov (Švec, 1996).

Od roku 1994 sa v zahraničnej politike Ruskej Federácie začala uplatňovať tzv. Kozyreova doktrína, ktorej podstatou bolo to, že Ruská Federácia považovala všetky bývalé štáty

Sovietskeho zväzu za tzv. blízke zahraničie, pričom tieto štáty považovala za sféru svojho vplyvu.

Pobaltské štáty však odmietali patriť do sféry vplyvu Sovietskeho zväzu a preto sa zapojili do programu prezidenta USA Billa Clintona „partnerstvo pre mier“, ktoré bolo chápané ako určitý odrazový bod pre priame zapojenie do NATO (Green, 2012).

Predstava vstupu pobaltských štátov do NATO bola pre Ruskú Federáciu neprijateľná a to do takej miery, že zástupca ministra zahraničných vecí Ruskej Federácie Sergej Krylov vyhlásil, že Ruská Federácia je pripravená použiť vojenské prostriedky, aby zabránila Pobaltským štátom ich vstupu do NATO (Švec, 1996).

Ruská Federácia následne začala využívať rôzne formy nátlaku na pobaltské štáty, pričom jednou z takýchto foriem bol ekonomický nátlak, kedy Ruská Federácia využívala energetickú závislosť pobaltských štátov, najmä energetickú závislosť od ropy a zemného plynu. Pobaltské štáty od vyhlásenia nezávislosti odoberali z Ruskej Federácie ropu a ďalšie energetické suroviny za svetové ceny, čo bolo veľkým šokom pre pobaltské ekonomiky (Vosátková, 2014).

Pobaltské štáty v počiatkoch 90. rokov a ich obyvatelia zažívali drastický pokles životnej úrovne, rast životných nákladov, rapídny pokles reálnych príjmov. Napriek tomu však pobaltské štáty na tom boli ekonomicky priaznivejšie ako štáty Spoločenstva nezávislých štátov (Švec, 1996).

Pobaltské štáty sa snažili transformovať svoje ekonomiky na trhové hospodárstva avšak desovietizácia prebiehala pomalšie ako boli euforické odhady z roku 1991. Komplex problémov, označovaných ako „sovietske dedičstvo“, nespočíval iba v odbúraní ideológie a byrokratického aparátu, najťažšou položkou bol systém ekonomických väzieb pútajúce pobaltské podniky ako odberateľov a dodávateľov k ostatným častiam bývalého Sovietskeho zväzu (Liška, 2023).

Ruská Federácia ako prostriedok politického nátlaku na pobaltské štáty zároveň využívala aj sťažnosti na útlak Ruskej menšiny v jednotlivých krajinách, pričom tento argument používala aj na medzinárodnej scéne. V tejto súvislosti Ruská Federácia v roku 1994 pripravila dokument s názvom O spôsoboch podpory krajanov v zahraničí. Uvedený dokument obsahoval formulácie spôsobov pomoci pre adaptáciu v novom štáte a podpory občianskeho, politického, kultúrneho, sociálneho a ekonomického života pomocou vybudovania vedeckých a kultúrnych centier a vzniku ruskojazyčných médií. V tomto dokumente Ruská Federácia sľúbila uzatvorenie dohôd so štátmi Spoločenstva nezávislých štátov a Pobaltskými štátmi (Žižková, 2012).

Všetky pobaltské štáty ešte v priebehu 20. storočia dosiahli svoj cieľ, získali samostatnosť a vydali cestou prozápadnej orientácie v snahe stať sa členmi Európskej únie a NATO. Na dosiahnutí tohto cieľa sa nič nezmenilo ani rôznymi vplyvmi Ruskej Federácie,

ktorá sa snažila a snaží zachovať si vplyv nad územiami bývalého Sovietskeho zväzu (Švec, 1996).

DISKUSIA

Pobaltské štáty v priebehu 20. storočia prešli zásadným vývojom z hľadiska sebaurčenia, pričom väčšinu obdobia 20. storočia s výnimkou krátkeho obdobia medzi 20. a 30. rokmi 20. storočia a následne od 90. rokov 20. storočia nakoľko sa nejednalo o samostatné a suverénne štáty, ale o štáty, ktoré boli pod vplyvom iných štátov. Z jednotlivých období histórie pobaltských štátov, vyplynulo, že pobaltské štáty vystupovali v zahraničnopolitických otázkach prevažne jednotne, vzájomne sa politicky a diplomaticky podporovali, čo bolo ovplyvnené ich rozlohou a polohou, ktorá bola v blízkosti Sovietskeho zväzu, jeho nástupníckych štátov respektíve Nemeckej ríše. Spoločným menovateľom bol ich boj za suverenitu v rámci komplikovanej geopolitickej situácie.

V období po 2. svetovej vojne sa pobaltské štáty stali súčasťou Sovietskeho zväzu ako jeho zväzové republiky, pričom aj toto obdobie bolo poznačené snahou získať čo najväčšiu samostatnosť na centrálnej vláde v Moskve. Uvedené vyplývalo aj z toho, že pobaltské štáty už mali historickú skúsenosť s vlastnou nezávislosťou, čo zostalo zachované aj v povedomí občanov pobaltských štátov. Po rozpade Sovietskeho zväzu v roku 1991 pobaltské štáty získali nezávislosť a ich zahraničnopolitické smerovanie bolo orientované na západné štáty s jasnou ambíciou stať sa členmi NATO a Európskej únie.

V období uvedených integračných snáh však pobaltské štáty napriek skutočnosti, že získali nezávislosť, museli čeliť snahe Ruskej Federácie o zvrátenie ich zahraničnopolitického smerovania s cieľom, aby sa orientovali na Ruskú Federáciu. Na dosiahnutie uvedeného cieľu používala ako prostriedok Ruská Federácia rôzne formy nátlaku a to ekonomický nátlak spočívajúci v závislosti na nerastných surovinách, ale aj rôzne prostriedky politického nátlaku spočívajúci v tvrdeniach o útlaku rusko-jazyčnej menšiny v pobaltských štátoch.

Z historického vývoja pobaltských štátov v priebehu 20. storočia vyplýva, že za celé obdobie 20. storočia sa pobaltské štáty snažili získať nezávislosť, čo sa im na krátku dobu podarilo, ale po podpise paktov Molotov-Ribbentrop nezávislosť stratili a následne sa ju opätovne snažili získať, čo sa im podarilo po rozpade Sovietskeho zväzu v roku 1991. Pobaltské štáty zdieľajú spoločnú skúsenosť s okupáciou, deportáciami a bojom za suverenitu. Po rozpade Sovietskeho zväzu sa Estónsko, Lotyšsko aj Litva orientovali na západné krajiny a napriek pretrvávajúcemu napätiu s Ruskou federáciou tieto štáty predstavujú symbol odhodlania a úspešného prechodu od okupácie k nezávislosti. Spolupráca pobaltských štátov sa dostala na vysokú úroveň a tieto štáty sa naučili spoločne odolávať nátlaku Ruskej federácie a spoločne riešiť aj ďalšie vzniknuté problémy.

Významným faktorom tejto spolupráce bola koncom 20. storočia snaha pobaltských štátov o integráciu do medzinárodných štruktúr. Z vývoja, ktorým si prešli pobaltské štáty

v priebehu 20. storočia na ich prechode od okupácie až k získaniu nezávislosti a ich následného rozvoja je možné vidieť, že tento vývoj môže slúžiť aj ako inšpirácia pre iné národy bojujúce za získanie suverenity a slobody.

ZÁVER

Pobaltské štáty aj po získaní nezávislosti, jasnej zahraničnopolitickej orientácii na západné štáty, vrátane ambície stať sa členmi NATO a Európskej únie vnímali naďalej ako najväčšiu bezpečnostnú hrozbu práve Ruskú Federáciu. Táto bezpečnostná hrozba vychádzala práve z toho, že Ruská Federácia považovala všetky štáty bývalého Sovietskeho zväzu za svoju sféru vplyvu, ale napriek rôznym snahám zvrátiť ambície pobaltských štátov na ich ceste k nezávislosti je možné konštatovať, že proces ich cesty k nezávislosti bol koncom 20. storočia zavŕšený.

Z hľadiska náročnosti dosiahnutia nezávislosti pobaltských štátov je možné konštatovať, že sa jednalo o náročný cieľ, ale práve aj cesta za nezávislosťou v 20. storočí ešte viac historicky, kultúrne a ekonomicky previazala jednotlivé pobaltské štáty, čo vytvára predpoklad ich ďalšej úzkej medzinárodnej, ekonomickej, kultúrnej, ale aj vojenskej spolupráce.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- GREENE, J. Russian responses to NATO and EU enlargement and outreach. London: Chatham House, 2012.
- CHRISTIE, P. The Baltic chain: A study of the organisation facets of large-scale protest from a micro-level perspective. *Lithuanian Historical Studies*, 2016, 20.1: 183-211.
- HOPTOVÁ, L. Okupačný režim na území Bieloruska v rokoch druhej svetovej vojny, 2010, s. 423-430. ISBN:978-80-555-0300-4.
- LIŠKA, R. Vplyv Ruska na Pobaltie. In: *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2023 [National and International Security 2023]: zborník príspevkov zo 14. medzinárodnej vedeckej konferencie [online]*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2023, s. 181-194. ISBN 978-80-8040-651-6 (online). Dostupné na internete: <https://doi.org/10.52651/nmb.c.2023.9788080406516.181-194>.
- MAJCHÚT, I., BAKIČ, M. 2021: Rusko-Pobaltské vzťahy, *Slovak Journal of International Relations*, volume XIX, no.4 pages 311-330. ISSN: 1336-1562 (print), ISSN: 1339-2751 [online]. Dostupné na internete: <https://sdu.sk/R5s>.
- NÁLEVKA, V. Druhá svetová válka. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-669-2.
- Peace Treaty between Latvia and Russia [online], 2005 [cit. 2006-04-10]. <https://www.prlib.ru/en/history/619450>.

- RAUCH, G. The Baltic States : the years of independence: Estonia, Latvia, Lithuania, 1917 - 1940. Gerald Onn. [s.l.] : [s.n.], 1995. 265 s. ISBN 1-85065-233-3.
- ŠVEC, L., MACURA, V., ŠTOL, P. Dějiny pobaltských zemí. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1996. 423 s. ISBN 80-7106-154-9.
- ŠVEC, L., Perestrojka, pobaltské republiky a Československo 1988-1991. Dokořán, 2013, 978-80-736-3564-0.
- KHUDOLEY, K. The Tartu Peace Treaty of February 1920 and its aftermath: A case for Russian-Estonian conciliation. Ajalooline Ajakiri, 2020, 3/4, (173/174), 197-224.
- VOSÁTKOVÁ, V., Geopolitika Ruska její konstanty a proměny v období po rozpadu SSSR. 2014. (Diplomová práce). Univerzita Karlova v Praze.
<https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/54114?show=full>
- WHEELER-BENNETT, J.W. Brest-Litovsk: the forgotten peace, March 1918. 1938, ISBN-10-0393005763.
- ŽIŽKOVÁ, M. Vztah Ruské federace k ruským menšinám v „blízkém zahraničí“. Praha, 2012. 54 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí diplomové práce Mgr. Karel Svoboda, Ph.D.

JUDr. Martin Daniš

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
e-mail: martin.danis2@aos.sk

PRÁVNE ASPEKTY KONZUMÁCIE ALKOHOLU KADETMI AKADÉMIE OZBROJENÝCH SÍL

LEGAL ASPECTS OF ALCOHOL CONSUMPTION CADETS OF THE ARMED FORCES ACADEMY

Tomáš MARTAUS

HISTÓRIA ČLÁNKU

Doručený: 10.05.2024

Schválený: 10.12.2024

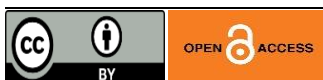
Vydaný: 31.12.2024

ABSTRACT

The article analyses the legal order of the Slovak Republic in the area of legal liability of professional soldiers of the Armed Forces of the Slovak Republic when drinking alcohol on duty and before entering service. It presents the results of a survey conducted in May and June 2023 on cadets of five years of the Academy of the Armed Forces of the Slovak Republic. The article presents data on respondents who admitted to consuming alcohol while on duty, cases of alcohol consumption that did not go unpunished, as well as the opinions of respondents on the proportional type of punishment for alcohol consumption.

KEYWORDS

professional soldier, prohibition, alcohol, army, cadets

© 2024 by Author(s). This is an open access article under the Creative Commons Attribution International License (CC BY). <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

ÚVOD

Otázky spojené s konzumáciou alkoholu kadetmi Akadémie ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika produkujú dlhodobo množstvo úvah v rovine de lege ferenda o podobe nastavenia optimálneho systému uplatňovania zodpovednosti za požitie alkoholu profesionálnym vojakom. Jadro úvah pritom spočíva v kolízii stojacich východiskách, kde jedno sa dožaduje prísneho a nekompromisného uplatnenia zodpovednosti v podobe prepustenia zo služobného pomeru profesionálneho vojaka a druhé naopak volá po druhej šanci pre mladého človeka v prípravnej štátnej službe, chystajúceho sa na vojenskú kariéru dôstojníka.

Práve preto považujeme za potrebné analyticky preskúmať objektívne právo Slovenskej republiky v otázkach regulácie spoločenských vzťahov v oblasti právnej zodpovednosti profesionálneho vojaka za nedovolené konzumovanie alkoholu a správne identifikovať jednotlivé typy sankcií za toto konanie ako aj režim ich právneho uplatnenia.

S ohľadom na uvedené má tak význam venovať pozornosť stavu panujúcemu medzi kadetmi akadémie v prípade konzumácie alkoholu spojeného s dobou výkonu štátnej služby profesionálneho vojaka so zameraním na odhalenie stavu latentných skutkov tejto nedovolennej konzumácie, ako i pohľadu na proporcionálny a optimálny druh sankcie za toto konanie zo strany samotných adresátov právnych noriem.

1 PRÁVNÝ ZÁKAZ KONZUMÁCIE ALKOHOLU PROFESIONÁLNYM VOJAKOM

Zákon o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov č. 281/2015 Z. z. v § 16 v rámci vymedzenia legálnych podmienok prijatia občana Slovenskej republiky do štátnej služby profesionálneho vojaka vyžaduje okrem iného i jeho „spoľahlivosť“. V odseku 5 tohto paragrafu pritom negatívnym výpočtom určuje zákon, za akých okolností nemožno občana považovať za spoľahlivého. V zmysle zákona sa za spoľahlivého nepovažuje občan i v prípade, ak je alebo bol liečený zo závislosti od alkoholu alebo ak preukázateľne nadmerne požíva alkohol.

Zákon tak vyžaduje od občana jeho zdravý vzťah s konzumáciou alkoholu už pri vstupe občana do Ozbrojených síl Slovenskej republiky. Ku konzumácii alkoholu sa však stavia prísne i následne, a to počas celej kariéry profesionálneho vojaka. V rámci § 134 Zákona o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov totiž medzi základné povinnosti profesionálneho vojaka radí i zákaz požití alkoholické nápoje v služobnom čase alebo počas vyslania na plnenie úloh mimo územia Slovenskej republiky, nastúpiť v služobnom čase na výkon štátnej služby pod vplyvom alkoholu či zákaz viesť motorové vozidlo pod vplyvom alkoholu, a to ako v čase výkonu štátnej služby, tak i dokonca mimo tohto času.

Pre možnosť efektívnej kontroly požitia alkoholu profesionálnym vojakom upravuje zákon o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov taktiež povinnosť podrobiť sa v súvislosti s výkonom štátnej služby vyšetreniu na zistenie prítomnosti alkoholu. (Povinnosť podrobiť sa vyšetreniu na zistenie prítomnosti alkoholu pri vedení motorového vozidla vyplýva i zo znenia skutkovej podstaty trestného činu ohrozenia pod vplyvom návykovej látky zakotvenej v § 289 Trestného zákona č. 300/2005 Z. z.)

V prípadoch, v ktorých sa profesionálny vojak odmietne podrobiť v súvislosti s výkonom štátnej služby vyšetreniu na zistenie prítomnosti alkoholu, vzniká zákonná povinnosť skončenia štátnej služby prepustením takéhoto profesionálneho vojaka zo služobného pomeru. Rovnaká zákonná povinnosť platí i pre prípady, v ktorých profesionálny vojak požije alkoholické nápoje v služobnom čase alebo počas vyslania na plnenie úloh mimo územia Slovenskej republiky; vedie motorové vozidlo pod vplyvom alkoholu v čase výkonu štátnej služby; či pokiaľ prestal spĺňať podmienku „spoľahlivosti“.

Iná situácia je však v prípadoch, v ktorých profesionálny vojak pod vplyvom alkoholu nastúpi v služobnom čase na výkon štátnej služby, či v prípadoch, v ktorých vedie motorové vozidlo pod vplyvom alkoholu mimo času výkonu štátnej služby. Práve pri týchto okolnostiach je totiž na služobnom úrade a uplatnení jeho správneho uváženia, či v posudzovanom prípade profesionálneho vojaka prepustí zo služobného pomeru alebo nie. Uvedené plynie z modality uplatňovanej v prípade zákonných ustanovení spätých s predmetnými okolnosťami, pri ktorých zákonodarca užíva slovné spojenie „možno skončiť prepustením“, kým pri prípadoch so zákonnou povinnosťou skončenia služobného pomeru použil zákonodarca slovné spojenie „sa skončí prepustením“ [Zákon č. 281/2015 Z. z.].

Uváženie služobného úradu však nemôže byť prejavom ľubovôle, čo v prípade porovnateľnej situácie konštatoval vo svojom rozhodnutí i Najvyšší súd Slovenskej republiky.

„Pojem „možno“ je prejavom tzv. voľnej správnej úvahy (správne uváženie), danej žalovanému zákonom. Správna úvaha predstavuje ponechanie možnosti správneho orgánu v rámci určitého tolerančného pásma formulovať svoje závery autonómne. Túto úvahu však nemožno vykladať ako neobmedzenú možnosť vytvorenia si úsudku, ktorá je ohraničená iba tým, že sa nedostane do rozporu s inými ustanoveniami zákona. V tejto súvislosti je nevyhnutné uviesť, že medze správnej úvahy vyplývajú i z ústavných princípov. Podľa čl. 152 ods. 4 Ústavy Slovenskej republiky výklad a uplatňovanie ústavných zákonov, zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov musí byť v súlade s touto ústavou. Uvedená povinnosť sa vzťahuje aj na služobný úrad. Pokiaľ ide o Ústavu Slovenskej republiky, tá univerzálne platné zásady moderného právneho štátu zakotvuje vďaka čl. 1 ods. 1 ústavy. Pre oblasť správnej úvahy tieto princípy výstižne identifikoval Najvyšší správny súd Českej republiky v právnej vete č. 906 Zbierky rozhodnutí Najvyššieho správneho súdu, rok 2006 tak, že absolútna, či neobmedzená správna úvaha má svoje medze, vyplývajúce v prvom rade z ústavných princípov zákazu ľubovôle, princípu rovnosti, zákazu diskriminácie, princípu zachovávať ľudskú dôstojnosť, princípu proporcionality atď. Dodržanie týchto medzí podlieha súdnemu prieskumu. Uvedené pravidlo je v plnom rozsahu aplikovateľné i v Slovenskej republike. Preto právny záver služobného úradu, že v zmysle zákona o štátnej službe profesionálnych vojakov je ponechané na úvahe vedúceho služobného úradu či profesionálneho vojaka prepustí zjavne arbitrárny (predstavuje neprípustnú ľubovôľu správneho orgánu)“ [sp. zn. 3Sžo/39/2011 zo dňa 8. novembra 2011].

Avšak v prípadoch opakovaného nastúpenia v služobnom čase na výkon štátnej služby pod vplyvom alkoholu alebo opakovaného vedenia motorového vozidla pod vplyvom alkoholu mimo času výkonu štátnej služby, znenie zákona o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov vyžaduje zo strany služobného úradu obligatórne skončenie štátnej služby prepustením zo služobného pomeru. V prípade recidívy protispoločenského konania profesionálnym vojakom tak právny poriadok neumožňuje služobnému úradu ponechať profesionála v štátnej službe (Tabuľka 1).

Tabuľka 1 Dôvody skončenia štátnej služby prepustením profesionálneho vojaka

obligatórne skončenie štátnej služby	fakultatívne skončenie štátnej služby
odmietnutie vyšetrenia na zistenie prítomnosti alkoholu v organizme	nastúpenie v služobnom čase na výkon štátnej služby pod vplyvom alkoholu po prvý raz
požitie alkoholických nápojov v služobnom čase	vedenie motorového vozidla pod vplyvom alkoholu v čase mimo času výkonu štátnej služby po prvý raz
požitie alkoholických nápojov počas vyslania na plnenie úloh mimo územia Slovenskej republiky	
vedenie motorového vozidla pod vplyvom alkoholu v čase výkonu štátnej služby	
opakované nastúpenie v služobnom čase na výkon štátnej služby pod vplyvom alkoholu	
opakované vedenie motorového vozidla pod vplyvom alkoholu v čase mimo času výkonu štátnej služby	
strata „spoľahlivosti“	

Zdroj: vlastné spracovanie

Spracovaný právny režim následkov požitia alkoholu profesionálnym vojakom odzrkadľuje ostatnú novelu zákona o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorá nadobudla účinnosť 1. januára roku 2023. Práve táto novela priniesla zmenu právnych noriem, v zmysle ktorých sa služobnému úradu umožnilo pri spoločensky menej závažnom protiprávnom konaní spojenom s požitím alkoholu, teda pri jeho požití mimo služobný čas, ponechať v odôvodnených prípadoch profesionálneho vojaka v štátnej službe, a to za podmienky, že nejde už o takéto jeho opakované pochybenie.

Zákon o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov však v súvislosti s alkoholom upravuje i určité suspendovanie právnych nárokov či oprávnení upravených týmito právnymi predpisom. Spomenúť možno režim upustenia od uplatnenia náhrady škody a od vymáhania zostatku náhrady škody či akéhosi „stropu“ rozsahu zodpovednosti za škodu spôsobenú z nedbanlivosti najviac do sumy štvornásobku služobného platu profesionálneho vojaka vyslaného na vysokoškolské štúdium mimo územia Slovenskej republiky, na špecializačné štúdium do certifikačnej prípravy alebo do kurzu mimo územia Slovenskej republiky, na stáž mimo nášho územia a vojaka, ktorý plní úlohy mimo územia Slovenskej republiky, ktoré nemožno uplatniť v prípadoch, v ktorých spôsobil škodu vojak pod vplyvom alkoholu.

Podobne tak i zákaz prepustenia profesionálneho vojaka v ochrannej dobe počas uznania za dočasne neschopného pre chorobu alebo úraz sa nevzťahuje na profesionálneho vojaka, ktorý si túto neschopnosť spôsobil v dôsledku požitia alkoholu.

Napokon i čas od zistenia výkonu štátnej služby pod vplyvom alkoholu do skončenia obvyklého služobného času sa považuje za neospravedlненú neprítomnosť profesionálneho vojaka v štátnej službe.

Pre úplnosť je však vhodné spomenúť i okolností, v zmysle ktorej v prípade, v ktorom dôjde k prepusteniu profesionálneho vojaka zo služobného pomeru pre ktorýkoľvek z obligatórnych či fakultatívnych dôvodov na prepustenie v súvislosti s požitím alkoholu, mu vzniká nárok na výsluhový dôchodok až po dovŕšení veku potrebného na nárok na starobný dôchodok podľa všeobecných predpisov o sociálnom poistení [Zákon č. 328/2002 Z. z.].

Požitie alkoholu profesionálnym vojakom v prípade naplnenia všetkých zákonom vyžadovaných znakov skutkovej podstaty trestného činu môže so sebou prinášať i nevyhnutnosť vyvedenia trestnoprávnej zodpovednosti za takýto skutok. Ako príklad možno uviesť Krajským súdom v Trenčíne judikovanú kauzu profesionálneho vojaka, ktorý bol uznaný vinným zo zločinu neuposlušnosti rozkazu podľa § 393 ods. 1, 2 písm. d/ Trestného zákona, v súbehu s prečinom porušovania povinností strážnej služby podľa § 407 ods. 1, 2 písm. d/ Trestného zákona, pretože dňa 11.11.2009 v čase od 19.00 hod. do 23.00 hod. ako príslušník Ozbrojených síl SR NSE SLOVCON, ISAF, Strážna jednotka Tarin Kowt, Afganistan, počas vykonávania služobnej pohotovosti QRT, ochrannej zmeny v "Camp Holland" v tábore Fob Ripley v Afganistane, do ktorej bol určený ústnym vojenským rozkazom veliteľa strážnej jednotky por. W. Z., v rozpore s čl. 10 písomného rozkazu veliteľa slovenského kontingentu ISAF č. 24 pplk. Ing. V. O. zo dňa 16.6.2009, požíval v priestore operácie alkoholické nápoje v takej miere, že službukonajúci lekár kpt. F. H. konštatoval ťažkú klinickú intoxikáciu alkoholom, následkom čoho nebol spôsobilý si riadne plniť svoje povinnosti príslušníka QRT vyplývajúce zo Smernice pre ochrannú zmenu Camp Holland č. 11 Mpr-391-55/2008, schválenej náčelníkom riadenia operácii GŠ OS SR a rovnako v dôsledku požitia alkoholických nápojov nebol dňa 12.11.2009 o 6.00 hod. ani spôsobilý vykonávať strážnu službu ochrannej zmeny "Camp Holland" v tábore Fob Ripley, do ktorej bol určený písomným rozkazom veliteľa strážnej čaty TK č. 07/2009 por. W. Z. zo dňa 6.11.2009 [sp. zn. 3Tov/1/2013 zo dňa 25. februára 2013].

Pre úplnosť je však potrebné dodať, že okrem trestných činov neuposlušnosti rozkazu či porušovania povinností strážnej služby spája Trestný zákon s alkoholom a služobnými povinnosťami profesionálneho vojaka i trestný čin vyhýbania sa služobnému úkonu alebo výkonu vojenskej služby [Zákon č. 300/2005 Z. z.].

2 PRIESKUM KONZUMÁCIE ALKOHOLU KADETMI AKADEMIE OZBROJENÝCH SÍL

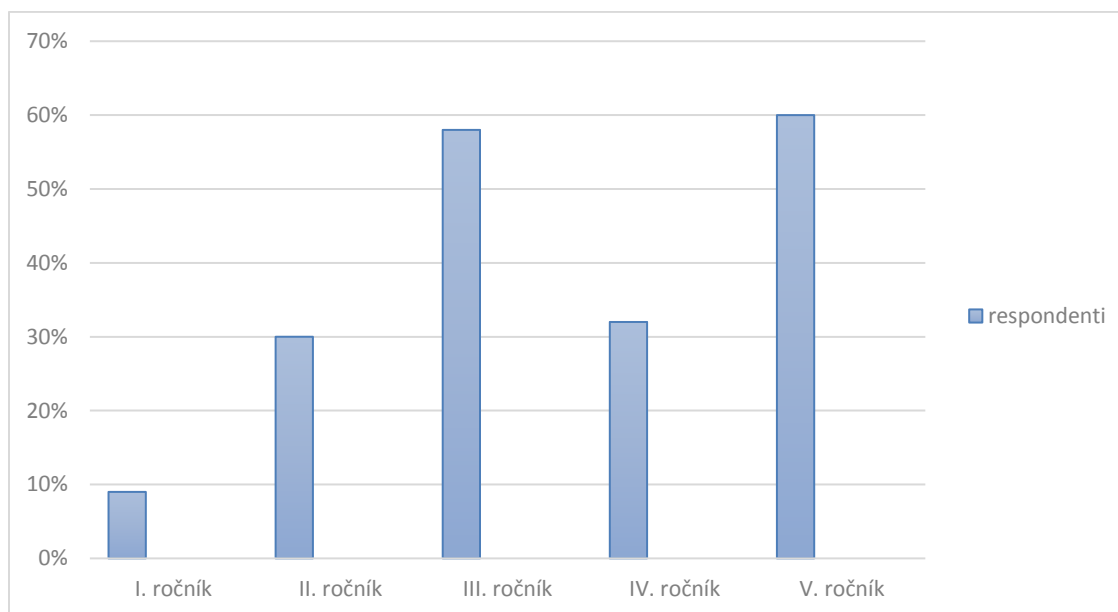
V priebehu mesiacov máj – jún 2023 sme vykonali prieskum prostredníctvom dotazníka, ktorý bol rozdáný celkovo 165 kadetom I., II., III., IV. a V. ročníka Akadémie ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. Otázky, z ktorých dotazník pozostával boli zamerané na anonymné zistenie okolností či respondenti nastúpili v služobnom čase na výkon štátnej služby pod vplyvom alkoholu, či nastala situácia, kedy konzumovali alkohol v služobnom čase, a ak sa tak stalo z akého dôvodu k tomu došlo. Rovnako nás v rámci položených otázok zaujímalo či opýtaní poznajú kolegu, ktorý nastúpil do služby pod vplyvom alkoholu, alebo ktorý požil alkohol počas nej, ako aj to či boli respondenti, alebo ich kolegovia, kadeti z akadémie, za takéto skutky aj potrestaní.

Cieľom dotazníka bolo napokon zistiť i názor na primeraný, resp. spravodlivý trest za požívanie alkoholu profesionálnymi vojakmi pri výkone štátnej služby.

Spomedzi zozbieraných dotazníkov bolo v dôsledku ich komplexného či korektného vyplnenia pre spracovanie výsledkov prieskumu použiteľných celkovo 124 získaných dotazníkov od 45 kadetov I. ročníka, 10 kadetov II. ročníka, 26 kadetov III. ročníka, 28 kadetov IV. ročníka a 15 kadetov V. ročníka.

Najväčšie percento nepoužiteľných dotazníkov z celkovo oslovených ročníkov respondentov sa nachádzalo v prípade skupiny kadetov V. ročníka (60%) a III. ročníka (58%). Naopak, najnižšie percento nesprávne či nekorektné vyplnených dotazníkov bolo možné identifikovať v skupine kadetov I. ročníka (9%).

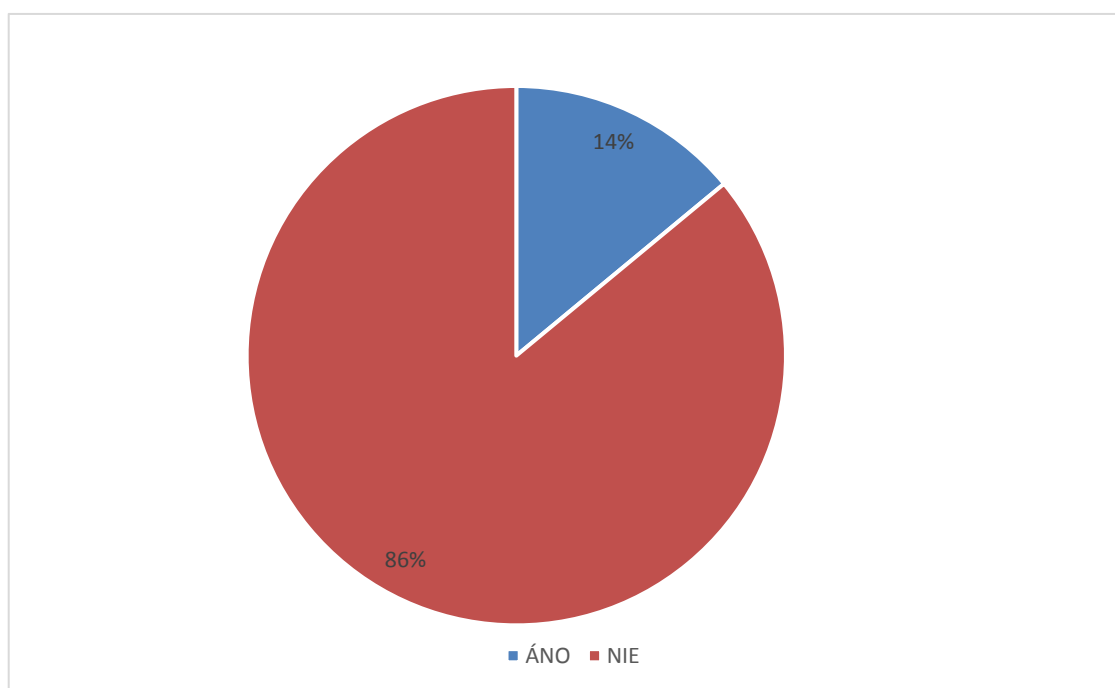
V prípade skupiny kadetov V. ročníka boli nepoužiteľné dotazníky (Obrázok 1) vyradené z dôvodu ich neúplného vyplnenia, nakoľko v ich prípade sa vyskytli absentujúce odpovede na jednu či viac položených otázok. V prípade kadetov III. ročníka zas išlo o vyradenie dotazníkov z dôvodu uvádzania nepresných dát v počtoch osôb, a to užitím výrazov ako „menej než“, „viac ako“, „okolo“ či „xy“.

Obrázok 1 Podiel nepoužiteľných dotazníkov v jednotlivých ročníkoch kadetov akadémie

Zdroj: vlastné spracovanie

Z položenej otázky dotazníka či nastala situácia, kedy oslovený nastúpil na výkon štátnej služby pod vplyvom alkoholu vyplynulo, že spomedzi 124 vyhodnocovaných kadetov, 17 kadetov akadémie (14%) má skúsenosť so situáciou, kedy tak urobili (Obrázok 2).

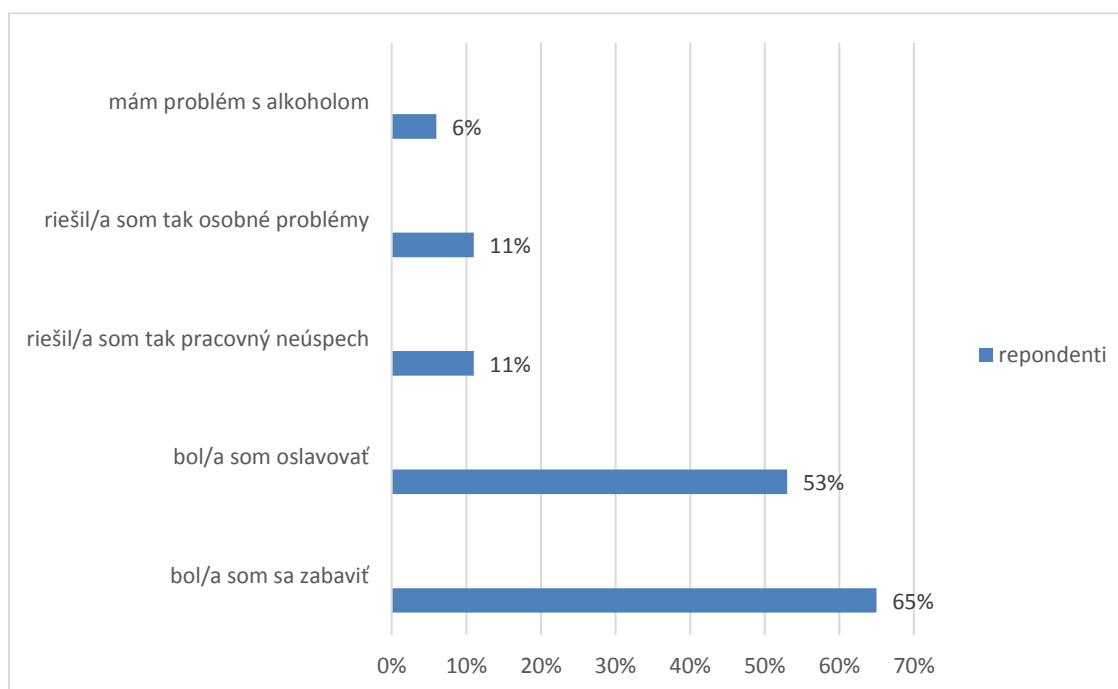

Obrázok 2 Odpovede na otázku či nastala situácia, kedy kadet nastúpil v služobnom čase na výkon štátnej služby pod vplyvom alkoholu

Zdroj: vlastné spracovanie

V prípadoch, v ktorých respondenti uviedli, že majú skúsenosť so situáciou, kedy nastúpili v služobnom čase na výkon štátnej služby pod vplyvom alkoholu, urobili tak najčastejšie z dôvodu, že deň predtým sa boli zabaviť (65%) či z dôvodu, že deň predtým oslavovali (53%). 6% kadetov, ktorí nastúpili na výkon štátnej služby pod vplyvom alkoholu uviedlo, že sa tak stalo z dôvodu, že majú problém s alkoholom (Obrázok 3).

Respondentom bolo umožnené v rámci odpovede na položenú otázku vybrať jednu z možností, že sa tak stalo v dôsledku, že deň predtým oslavovali, či sa boli zabaviť, z dôvodu že deň predtým alkoholom riešili pracovný neúspech alebo osobný problém či z iného dôvodu, ktorý mohli v dotazníku uviesť.

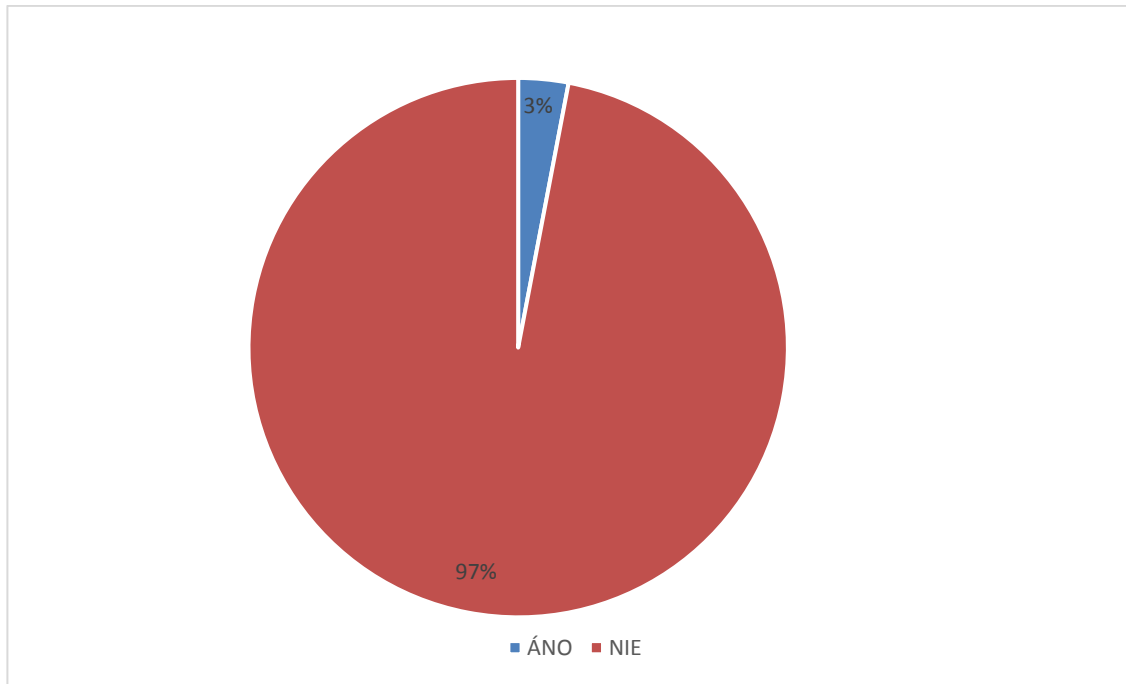

Obrázok 3 Odpovede na otázku z akého dôvodu nastúpil kadet na výkon štátnej služby pod vplyvom alkoholu

Zdroj: vlastné spracovanie

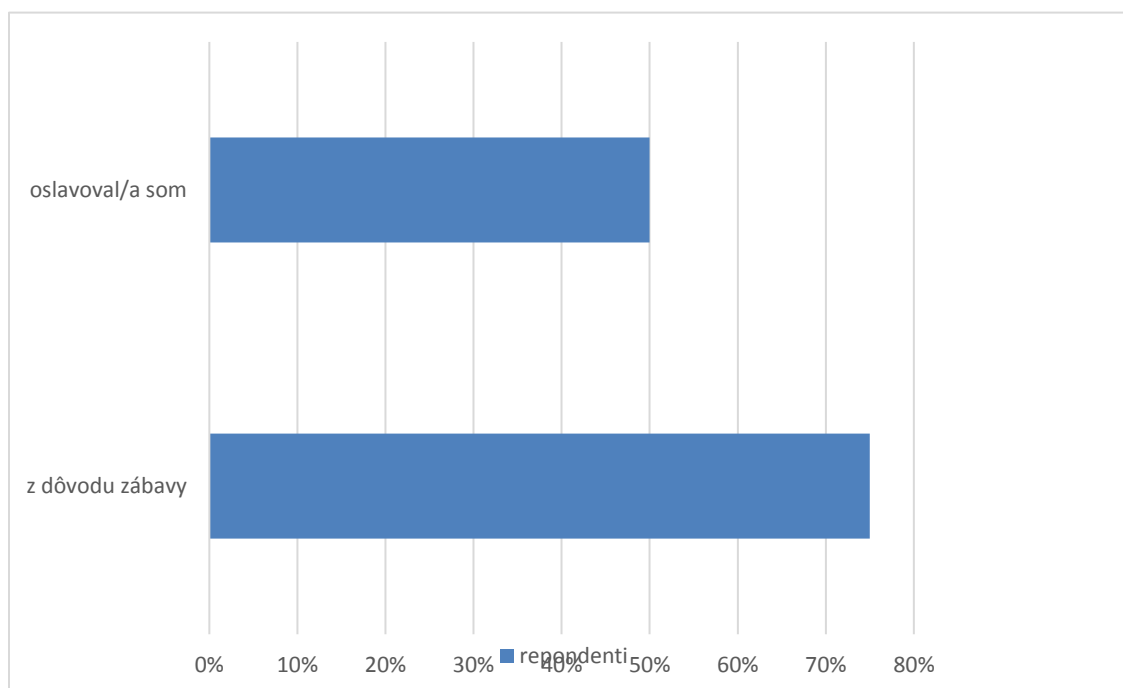
V prípade položenej otázky, či oslovení kadeti konzumovali alkohol v služobnom čase (Obrázok 4), uviedli 4 z vyhodnocovaných respondentov (3%), že tak konali. I v tomto prípade išlo najčastejšie o konzumáciu alkoholu z dôvodu zábavy či z dôvodu oslavy (Obrázok 5).

Aj tentokrát bolo kadetom umožnené vybrať si z dôvodov, že oslavovali, že v danom prípade išlo o zábavu či z dôvodu že alkoholom riešili pracovný neúspech alebo osobné problémy. Rovnako i v tomto prípade bolo umožnené respondentovi uviesť iný dôvod.

Obrázok 4 Odpovede na otázku či nastala situácia, kedy kadet konzumoval alkohol v služobnom čase

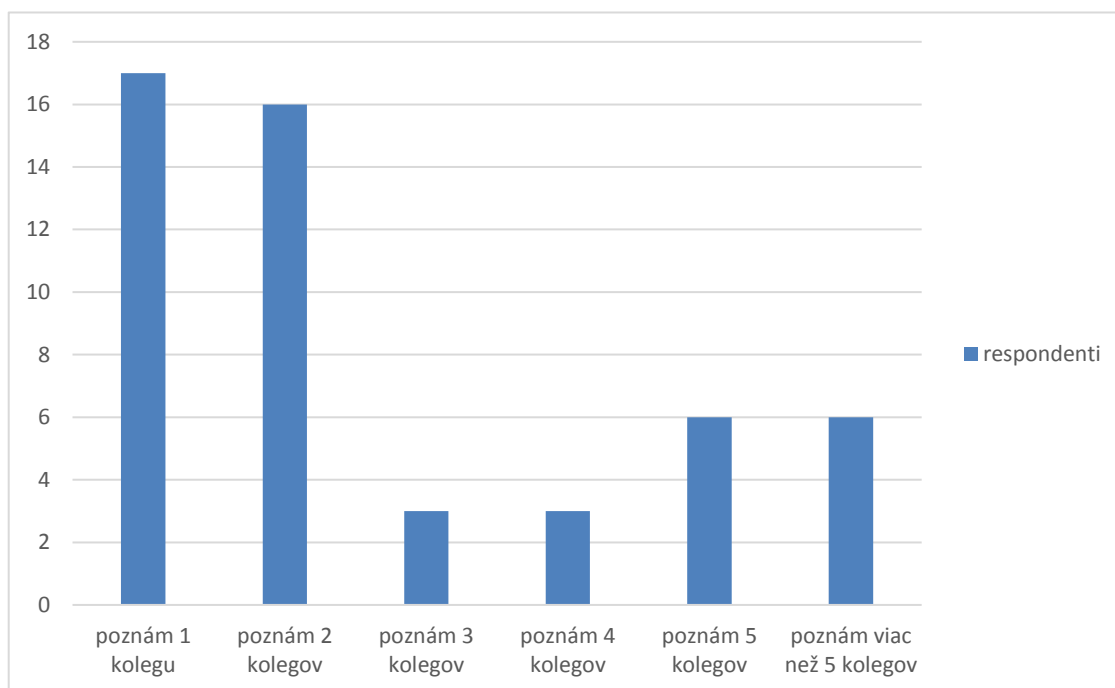
Zdroj: vlastné spracovanie

Obrázok 5 Odpovede na otázku z akého dôvodu konzumoval kadet alkohol v služobnom čase

Zdroj: vlastné spracovanie

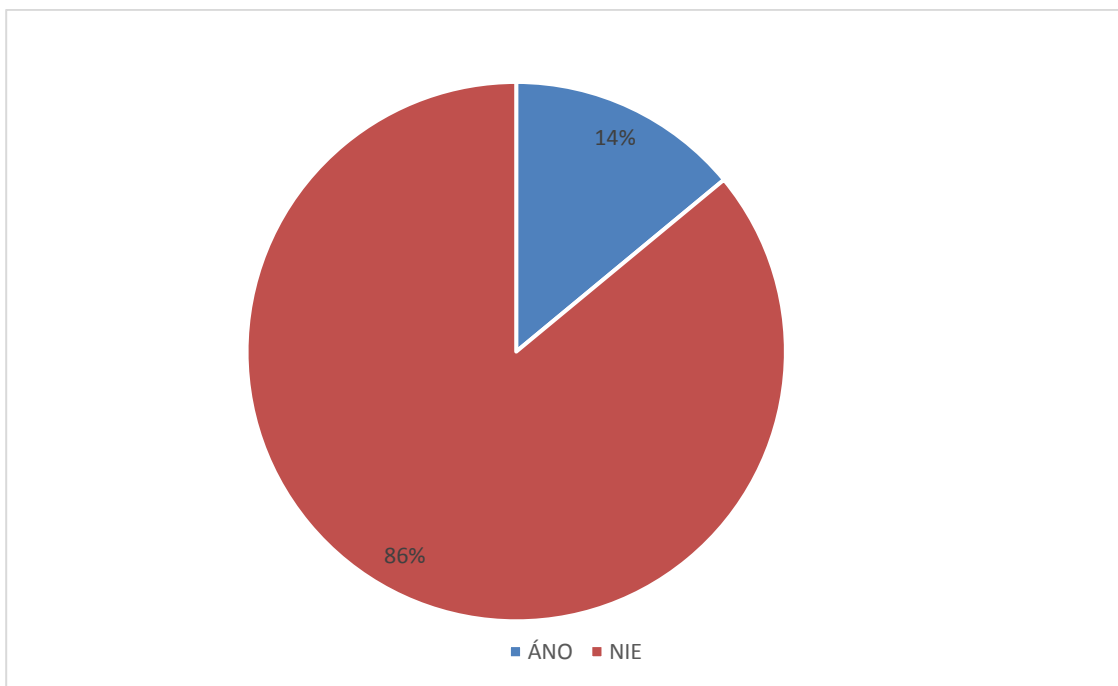
Na otázku, či však respondent pozná prípad kolegu alebo kolegov, ktorí požili v služobnom čase alkohol, uviedlo 41% opýtaných (51 respondentov), že pozná takéhoto svojho kolegu či kolegov. 16 opýtaných má poznať prípad 2 takýchto kolegov, 3 respondenti 3 kolegov, o 4 takýchto kolegoch majú vedieť 3 respondenti, 6 opýtaní o 5 kolegoch a 6 oslovených kadetov má poznať prípady viac ako 6 kolegov, ktorí mali v služobnom čase konzumovať alkohol (Obrázok 6).

Obrázok 6 Odpovede na otázku či respondenti poznajú kolegu, ktorý konzumoval alkohol v služobnom čase

Zdroj: vlastné spracovanie

V rámci dotazníkových otázok nás zaujímali i skutočnosti, či prípady konzumácie alkoholu kadetov boli potrestané, alebo ostali bez potrestania. V prípade otázky pokladanej kadetom či v prípadoch, v ktorých nastala situácia, kedy nastúpili v služobnom čase na výkon štátnej služby pod vplyvom alkoholu, alebo kedy konzumovali alkohol v služobnom čase, odpovedalo 86% opýtaných, že za toto konanie potrestaných nebolo. Svoj trest za porušenie zákona o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov tak spoznalo výlučne 14% kadetov, ktorí porušili zákon v súvislosti s konzumáciou alkoholu (Obrázok 7).

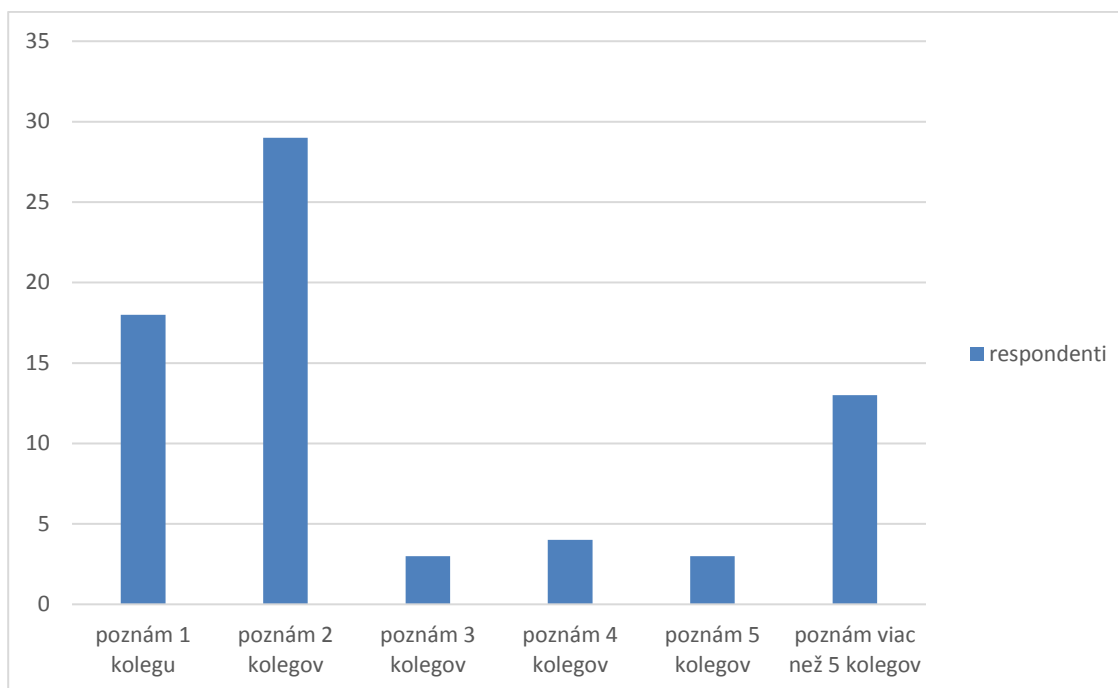
Obrázok 7 Odpovede na otázku či bol oslovený kadet za užitie alkoholu potrestaný.

Zdroj: vlastné spracovanie

Pri otázke či opýtaní poznajú situáciu, kedy za požitie alkoholu v službe kolegom alebo kolegami či kedy za nastúpenie kolegu alebo kolegov v služobnom čase na výkon štátnej služby pod vplyvom alkoholu, neboli za tieto skutky ich kolegovia potrestaní, uviedlo 56% z nich (70 respondentov) že takéto prípady poznajú.

Každý druhý opýtaný kadet bol tak konfrontovaný s prípadom či prípadmi, v ktorých protiprávne konanie profesionálneho vojaka v skúmanej oblasti zostalo bez vyodenia zodpovednosti.

Pritom 18 kadetov má poznať prípad 1 takéhoto svojho kolegu z Akadémie ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 29 kadetov 2 kolegov, 3 oslovení 3 kolegov, 4 respondenti 4 kolegov, 5 takýchto kolegov majú poznať 3 kadeti a 13 kadetov má poznať viac než 5 takýchto svojich kolegov (Obrázok 8).

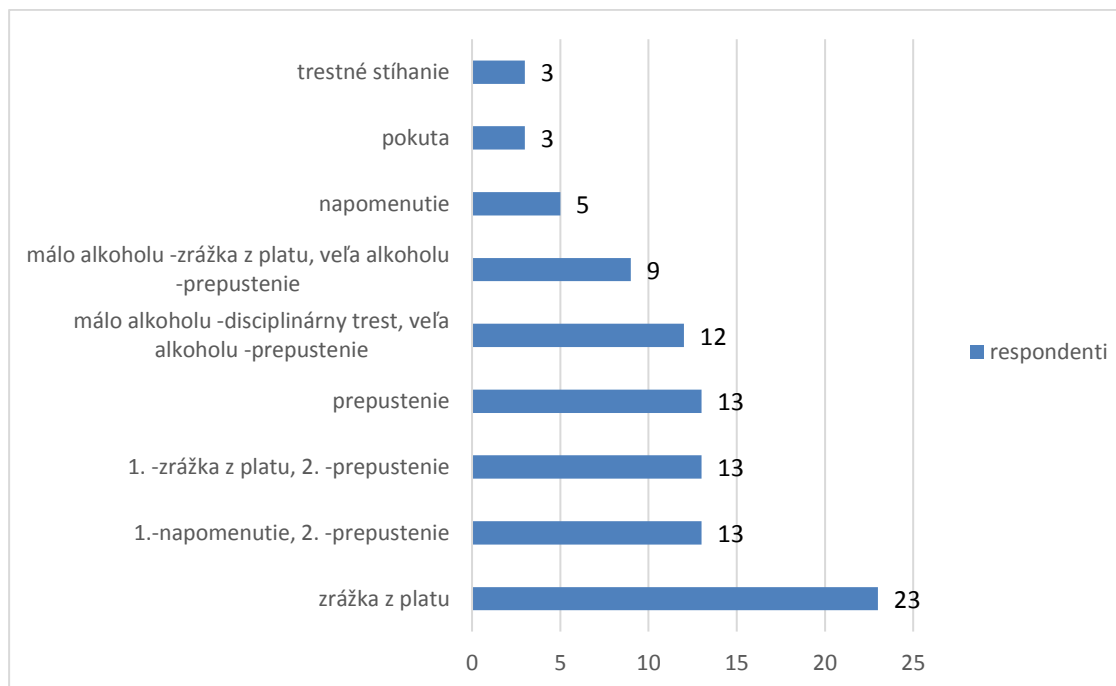
Obrázok 8 Odpovede na otázku či respondenti poznajú kolegu, ktorý konzumoval alkohol v služobnom čase alebo nastúpil na výkon štátnej služby pod vplyvom alkoholu a nebol za tento skutok potrestaný.

Zdroj: vlastné spracovanie

V prípade poslednej z kladených otázok v dotazníku nás zaujímal názor respondenta na otvorenú otázku, aký trest považuje za primeraný, ak profesionálny vojak nastúpil v služobnom čase na výkon štátnej služby pod vplyvom alkoholu, alebo kedy konzumoval alkohol v služobnom čase.

Ako najpočetnejší trest respondenti uviedli zrážku zo služobného platu. Za druhý najčastejšie odporúčaný trest uviedli rovnaké skupiny respondentov pri prvom takomto konaní napomenutie a v prípade opakovania prepustenie zo štátnej služby či podobne – pri prvom previnení krátenie platu a pri opakovanom konaní prepustenie zo štátnej služby, ako i rovno prepustenie zo štátnej služby profesionálneho vojaka (Obrázok 9).

Tretiu najpočetnejšiu odpoveď predstavovala sankcia v podobe disciplinárneho trestu za podmienky, že išlo o konzumáciu nízkeho množstva alkoholu a v prípade jej veľkého množstva, prepustenie zo štátnej služby. Traja z respondentov by situáciu s alkoholom riešilo priamo trestným stíhaním. V rámci odpovedí na otázku ohľadom primeranej sankcie boli zaznamenané i odpovede, v rámci ktorých respondentovi súčasné nastavenie zodpovednosti za konzumáciu alkoholu profesionálnym vojakom vyhovuje, či odpovede, v prípade ktorých by respondent rozlišoval či ide o zostatkový alkohol alebo nie, rovnako tak či daný profesionál pod vplyvom viedol i motorové vozidlo či obsluhoval zbraň.

Obrázok 9 Počet odpovedí k navrhovaným sankciám za konzumáciu alkoholu profesionálnym vojakom.

Zdroj: vlastné spracovanie

ZÁVER

Prieskum realizovaný medzi kadetmi Akadémie ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši preukázal, že prekvapivo, kadeti vyšších ročníkov majú problém komplexne či korektne vyplniť krátky anonymný dotazník. Zrejme ide o prejav prchkosti, nesústredenosti či nedostatočnej ochoty.

Zo získaných dát súčasne plynie, že kadeti sú častejšie konfrontovaní so zostatkovým alkoholom z času pred doby výkonu služby než s alkoholom, ktorý by požili počas výkonu služby. Počet kadetov, ktorí uviedli, že počas služby požili alkohol je štatisticky nesmierne nízky až nepatrný. Počet kadetov anonymne doznaných ku tzv. „zbytkovému alkoholu“ bol vyšší, no ich počet nie je alarmujúci, i keď nedosahuje ideálny stav, ktorý však v reálnom prostredí nemožno očakávať.

Napriek tomu, že výlučne štyria kadeti sa v poskytnutom dotazníku priznali k požitiu alkoholu v čase služby, medzi respondentami bolo možné zaznamenať odpovede s vedomosťami o prípadoch s početnejším množstvom kadetov, ktorí mali počas služby požiť alkohol. Tento stav by tak mohol signalizovať ostych pri učení individuálneho (a sprostredkovane tak i kolektívneho) priznania o požití či požívaní alkoholu počas služby u kadetov akadémie, hoci išlo o anonymný dotazník.

Dotazník súčasne preukázal, že pokiaľ kadeti Akadémie ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika siahajú po alkohole s dopadom na čas výkonu štátnej služby, deje sa tak z dôvodu zábavy či spoločenskej udalosti.

V prípade názorov na primeraný trest za konzumáciu alkoholu sa najčastejšie u oslovených kadetov objavili odporúčania pre zásah do materiálnych hodnôt kadetov v podobe zrážok z platu. Časť respondentov pritom tento druh sankcie odporúčalo len pri prvom porušení zákona profesionálnym vojakom v súvislosti s alkoholom či v prípade malého množstva skonzumovaného alkoholu.

Realizovaný prieskum napokon preukázal, že drvivá väčšina kadetov Akadémie ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, ktorí nastúpili v služobnom čase na výkon štátnej služby pod vplyvom alkoholu, alebo ktorí konzumovali alkohol v služobnom čase, neboli za tento skutok potrestaní. Súčasne i každý druhý opýtaný poznal kolegu či kolegov, voči ktorým nebola za takéto skutky vyvodená zodpovednosť. Zistená skutočnosť v sebe nesie potenciál negatívne zasiahnuť do prevencie pred týmto druhom protispoločenskej činnosti, nakoľko stiera význam individuálnych i generálnych prevenčných následkov pri odhalení a potrestaní páchatel'a takýchto skutkov. Práve v kontexte tohto poznatku tak možno odporúčať zvýšenú pozornosť odhaľovaniu latentných skutkov porušenia zákona o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v súvislosti s konzumáciou alkoholu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Zákon č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3Sžo/39/2011 zo dňa 8. novembra 2011.

Zákon č. 328/2002 Z. z. o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Rozsudok Krajského súdu v Trenčíne sp. zn. 3Tov/1/2013 zo dňa 25. februára 2013.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

JUDr. Tomáš MARTAUS, PhD.

Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika

0960 423313

e-mail: tomas.martaus@aos.sk

BEZPEČNOSTNÉ IMPLIKÁCIE GLOBALIZÁCIE VO VYBRANÝCH SFÉRACH MODERNEJ ĽUDSKEJ SPOLOČNOSTI

SECURITY IMPLICATIONS OF THE GLOBALIZATION IN SELECTED AREAS OF MODERN HUMAN SOCIETY

Radoslav IVANČÍK

HISTÓRIA ČLÁNKU

Doručený: 12.08.2024

Schválený: 10.12.2024

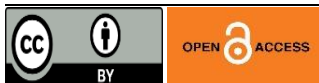
Vydaný: 31.12.2024

ABSTRACT

Globalization, as a highly dynamic and complex process, fundamentally affects various spheres of modern human society, including politics, economy, culture, energy, technology and, of course, security. Globalization increases the interconnectedness and dependence between states and regions, which increasingly connects national security with international security. Economic, political, technological and other changes, under the influence of deepening globalization, not only bring new opportunities, but also create many new vulnerabilities that can destabilize not only individual states, but also the entire human society. For this reason, the author deals with the security implications of globalization in the article, pointing to the transformation of traditional threats and the emergence of new, predominantly asymmetric and hybrid security threats. In this context, he emphasizes the need to deepen closer international cooperation in solving the global problems of humanity. In the presented study, the author applies an interdisciplinary scientific approach and uses scientific methods relevant to the researched topic in order to contribute to the academic discourse on the security aspects of globalization.

KEYWORDS

Globalization, security, society, spheres, threats, risks, challenges.

© 2024 by Author(s). This is an open access article under the Creative Commons Attribution International License (CC BY). <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

ÚVOD

Globalizácia, ako vysoko dynamický, komplexný a mnohorozmerný proces, výrazne ovplyvňuje súčasnú modernú ľudskú spoločnosť, meniac spôsob, akým fungujú štáty, organizácie, združenia či nadnárodné zoskupenia na regionálnej i globálnej úrovni. Tento fenomén preniká do všetkých hlavných oblastí života dnešnej spoločnosti vrátane politiky,

ekonomiky, životného prostredia, kultúry, energetiky, technológií, zdravotníctva, práva, vzdelávania, športu či bezpečnosti, pričom výrazným spôsobom zvyšuje prepojenosť medzi krajinami i celými regiónmi na našej planéte. Vďaka globalizácii dochádza k rýchlejšiemu prenosu dát, informácií, technológií, finančného, ľudského či fyzického kapitálu, čo umožňuje rýchlejší rozvoj a integráciu rôznych častí sveta. Táto kontinuálne rastúca previazanosť však prináša aj mnohé výzvy, pretože mnohé z vážnych problémov ľudstva sa pod vplyvom globalizačných procesov prehlbujú. Napríklad vo sfére bezpečnosti sa tradičné bezpečnostné hrozby transformujú a objavujú sa nové, asymetrické a hybridné hrozby, ktoré prekračujú hranice jednotlivých štátov i regiónov a ohrozujú bezpečnosť jednotlivcov, komunit i štátov.

V ére prehlbujúcej sa globalizácie je tak národná bezpečnosť čoraz viac prepojená s medzinárodnou bezpečnosťou. Ekonomické krízy, politické konflikty, klimatické zmeny, nadnárodný organizovaný zločin, kybernetické útoky alebo zneužívanie online priestoru sa stávajú globálnymi problémami, ktorých riešenia si vyžadujú koordinovanú medzinárodnú reakciu. Globalizácia tiež prispieva k narastajúcemu vplyvu a koncentrácii moci v rukách transnacionálnych korporácií, ktoré majú schopnosť ovplyvňovať politiku a ekonomiku ako na globálnej, tak aj na regionálnej úrovni. Tento proces však vedie k nerovnomernému rozdeleniu benefitov globalizácie, čo vytvára nové napätie a spory a ohrozuje bezpečnosť a stabilitu jednotlivých štátov i celého medzinárodného spoločenstva.

V politickej sfére vedie globalizácia k rastúcej internacionalizácii rozhodovacích procesov, čo si vyžaduje nové formy medzinárodnej spolupráce. V ekonomickej oblasti podporuje prepojenie trhov, nárast objemu medzinárodného obchodu a investícií, ale súčasne zvyšuje zraniteľnosť štátov voči ekonomickým a finančným krízam. V sociálnej sfére prináša významné zmeny v spoločenských štruktúrach, zvyšuje mobilitu ľudí a prispieva k zmiešavaniu rôznych kultúr, čo v mnohých prípadoch vedie k sociálnemu napätiu, xenofóbii a rastúcej polarizácii spoločnosti. Environmentálne procesy, ako sú klimatické zmeny, strata biodiverzity alebo znečisťovanie pôd, vôd a ovzdušia, sa vďaka globalizácii stávajú globálnymi problémami, ktoré si nevyhnutne vyžadujú zladené medzinárodné úsilie. V technologickej sfére globalizácia urýchľuje šírenie inovácií, čo na jednej strane prispieva k technologickému pokroku a rozvoju, ale na druhej strane vedie aj k zvýšeniu rizík spojených s kybernetickou bezpečnosťou, ochranou osobných údajov a/alebo so zneužívaním moderných technológií, systémov, zariadení a sociálnych médií.

Tieto faktory poukazujú na nevyhnutnosť prijímania efektívnych a účinných opatrení na úrovni jednotlivých štátov, ako aj na nutnosť prehĺbenia širšej medzinárodnej spolupráce a koordinácie pri riešení bezpečnostných výziev, ktoré globalizácia prináša. Tradičné prístupy k zaisteniu bezpečnosti v čoraz viac prepojenom a komplexnom globálnom prostredí sa dnes už vo väčšine prípadov ukazujú ako nedostatočné. Preto je nevyhnutné vyvinúť také nové bezpečnostné paradigmy, ktoré budú zohľadňovať multidimenzionálny charakter súčasných bezpečnostných hrozieb a rizík. Zároveň je potrebné intenzívne skúmať pozitívne i negatívne dôsledky globalizácie a aj na základe realizovaných výskumov a zistení navrhovať vhodné

riešenia súčasných bezpečnostných, politických, ekonomických, sociálnych, energetických, environmentálnych a ďalších problémov modernej ľudskej spoločnosti¹.

Cieľom autora je podnietiť akademický diskurz o dôsledkoch globalizácie na národnú i medzinárodnú bezpečnosť a poukázať na niektoré bezpečnostné implikácie prebiehajúcich globalizačných procesov vo vybraných sférach súčasnej modernej ľudskej spoločnosti. Vzhľadom na široké spektrum oblastí, ktoré globalizácia výrazným spôsobom ovplyvňuje, autor uplatňuje interdisciplinárny prístup, ktorý kombináciou poznatkov z viacerých vedných disciplín umožňuje komplexné pochopenie problematiky a identifikáciu vzájomných súvislostí medzi jednotlivými skúmanými oblasťami. Využíva pri tom viaceré, skúmanej problematike relevantné, vedecké metódy, predovšetkým analyticko-syntetickú metódu, obsahovú a kauzálnu analýzu, systematickú literárnu rešerš a ďalšie výskumné metódy a postupy, ktoré poskytujú dostatočný bádateľský rámec pre skúmanie čoraz zložitejších vzájomných vzťahov medzi globalizáciou a bezpečnosťou.

1 TEORETICKÉ VYMEDZENIE FENOMÉNU GLOBALIZÁCIE

Vývoj ľudskej civilizácie je v súčasnosti vysoko dynamický, premenlivý, niekedy až turbulentný, výrazným spôsobom ovplyvnený prehlbujúcimi sa globalizačnými procesmi, ktoré sa vo väčšej či menšej miere prejavujú vo všetkých sférach života dnešnej modernej spoločnosti (politickej, ekonomickej, sociálnej, bezpečnostnej, energetickej, technologickej, environmentálnej, kultúrnej atď.) a ktoré prinášajú nielen stále väčšiu previazanosť a prepojenosť medzi štátmi a regiónmi, ale aj neustále rastúcu závislosť medzi nimi. Aj preto globalizácia predstavuje v súčasnosti jeden z najdiskutovanejších fenoménov v akademickej obci i mimo nej.

Z pohľadu teoretického vymedzenia globalizácie, ktoré je z hľadiska dodržania zásad správnej metodológie vedeckej práce nevyhnutné pre dosiahnutie požadovanej presnosti, spoľahlivosti a objektívnosti vedeckej práce, ako aj jednoznačnosti a zrozumiteľnosti prezentácie výsledkov výskumu, je nutné pojem globalizácia najprv definovať. Jasná definícia

¹ Moderná ľudská spoločnosť sa vo všeobecnosti vyznačuje nasledovnými znakmi: a) industrializáciou a technologickým pokrokom, t. j. dominantnou úlohou priemyslu v ekonomike, masívnym využívaním moderných technológií, automatizácia výroby a služieb atď.; b) urbanizáciou, t. j. zvyšujúcim sa podielom mestského obyvateľstva, rastom veľkých miest a metropolitných oblastí; c) sekularizáciou, t. j. znižujúcim sa vplyvom náboženstva na spoločenské a politické inštitúcie; d) racionalitou a vedeckým myslením, t. j. kladením dôrazu na racionálne myslenie, vedecký výskum a empirické dôkazy; e) demokraciou, t. j. rozšírením politických práv a slobôd, volieb a zastupiteľských orgánov; f) individualizmom, t. j. zvýšeným dôrazom na práva a slobody jednotlivca, jeho autonómiu a sebarealizáciu; g) globálnou interkonekciou, t. j. zvýšenou vzájomnou prepojenosťou medzi rôznymi spoločnosťami a kultúrami vďaka globalizácii; a h) konsumerizmom, t. j. dôrazom na spotrebu ako motor ekonomického rastu a životného štýlu (Tomlinson, 2018; Bogucki, 2021). Podľa Giddensa (2023) je moderná spoločnosť charakteristická vysokým stupňom industrializácie, urbanizácie, byrokratizácie a racionalizácie spoločenského života, pričom sa vyznačuje komplexným systémom sociálnych inštitúcií a rýchlym tempom sociálnych zmien. Beck (2011, s. 59) zasa definuje modernú spoločnosť ako: „Spoločnosť, ktorá sa vyznačuje individualizáciou životných štýlov, globalizáciou rizík a neistôt, ako aj transformáciou tradičných sociálnych väzieb a štruktúr.“

pojmov totiž umožňuje autorovi vytvoriť koherentný teoretický rámec a zároveň zabezpečiť, že čitateľ dokáže interpretovať v práci použité pojmy rovnakým spôsobom ako autor. Teoretické vymedzenie pojmov navyše umožňuje výskumníkovi v práci ukázať, ako jeho chápanie pojmov nadväzuje na existujúce teórie a výskumy alebo ako sa od nich líši (Benčo, 2001; Wilson, 2012; Todorović – Trifunović, 2020; Murdza, 2022; Egerová – Eger, 2023).

Podľa autora štúdie *„globalizácia predstavuje vysoko dynamický a mnohorozmerný proces, v rámci ktorého sa prelínajú a navzájom ovplyvňujú politické, ekonomické, sociálne, bezpečnostné, environmentálne, energetické, kultúrne, technologické a ďalšie faktory, a na základe tohto ich prelínania a vzájomného ovplyvňovania vzniká nový systém politických, ekonomických, bezpečnostných a ďalších vzťahov“* (Ivančík, 2011, s. 48; Ivančík, 2012, s. 28).

Okrem prezentovanej definície je možné nájsť v odbornej literatúre aj viaceré ďalšie. Napríklad Stieglitz (2015, s. 17) definuje globalizáciu ako *„multidimenzionálny proces, ktorý zahŕňa intenzifikáciu celosvetových sociálnych, kultúrnych, politických a ekonomických interakcií a vzťahov, a ktorý je charakterizovaný prehlbovaním vzájomnej závislosti medzi jednotlivými krajinami a regiónmi“*. Kolb (2018) ju popisuje ako *„rastúcu vzájomnú závislosť svetových ekonomík, kultúr a populácií, ktorú prináša cezhraničný obchod s tovarom, službami, technológiami a tokmi investícií, ľudí a informácií“*.

Podľa Medzinárodného menového fondu (2008) ide o *„historický proces, ktorý je výsledkom ľudskej inovácie a technologického pokroku. Vzťahuje sa na rastúcu integráciu ekonomík na celom svete, najmä prostredníctvom pohybu tovaru, služieb a kapitálu cez hranice štátov. Termín globalizácia niekedy označuje aj pohyb ľudí (práca) a vedomostí (technológie) cez medzinárodné hranice a zároveň existujú aj širšie kultúrne, politické a environmentálne dimenzie globalizácie“*.

Podobne aj ďalšie definície hovoria, že *„globalizácia je proces, pri ktorom sa svet stáva viac prepojeným v dôsledku zvýšeného objemu obchodu a výmeny informácií, pričom zahŕňa integráciu ekonomík a kultúr na celosvetovej úrovni“* (Lang, 2016, s. 900); resp. že ide o *„komplexný súbor procesov integrácie ekonomík a spoločností na celosvetovej úrovni, ktorý vedie k vzniku globálneho trhu, zvýšeniu medzinárodného obchodu, pohybu kapitálu, technológií a ľudí“* (Vanham, 2019).

Hoci sa definície globalizácie môžu viac či menej líšiť v závislosti od konkrétneho autora alebo oblasti či cieľa výskumu, všetky majú spoločné určité základné charakteristiky. Všetky definície globalizácie sa zhodujú v tom, že ide o komplexný proces, ktorý vedie k prehlbovaniu vzájomnej prepojenosti a závislosti medzi jednotlivými krajinami a regiónmi na celom svete. To sa prejavuje najmä v oblastiach ekonomiky (zvýšenie medzinárodného obchodu a investícií), kultúry (šírenie ideí, hodnôt a životných štýlov), politiky (zintenzívnenie medzinárodných vzťahov a spolupráce) a technológií (rýchly rozvoj moderných informačných a komunikačných technológií). Spoločným menovateľom všetkých definícií je, že globalizácia je proces, ktorý vytvára jeden prepojený svet a ktorý mení spôsob, akým žijeme, pracujeme a interagujeme s ostatnými ľuďmi na celej planéte.

2 BEZPEČNOSTNÉ IMPLIKÁCIE VÝVOJA VO VYBRANÝCH SFÉRACH ĽUDSKEJ SPOLOČNOSTI POD VPLYVOM GLOBALIZÁCIE

Vzhľadom na skutočnosť, že v ostatných rokoch dochádza aj v dôsledku negatívnych prejavov globalizačných procesov ku kontinuálnemu zhoršovaniu vývoja v globálnom i regionálnom bezpečnostnom prostredí a zhoršovaniu bezpečnostnej situácie v mnohých oblastiach sveta, v nasledujúcich podkapitolách štúdie bude pozornosť zameraná na bezpečnostné implikácie prejavujúce sa pod vplyvom prehlbujúcej sa globalizácie v politickej, ekonomickej, sociálnej, environmentálnej, energetickej, kultúrnej a technologickej sfére súčasnej modernej ľudskej spoločnosti a veľmi stručne aj vo sfére zdravia, práva, vzdelávania a športu. Zámerom je poskytnúť ucelený pohľad na to, ako globalizácia prostredníctvom veľkého množstva procesov, javov, udalostí, faktorov a najrôznejších činiteľov výrazným spôsobom ovplyvňuje a transformuje bezpečnostnú sféru, a súčasne v tomto kontexte poukázať na vysokú dynamiku vzájomných vzťahov medzi globalizáciou a bezpečnosťou pri zohľadnení rôznych dimenzií a súvislostí, v ktorých sa tieto vzťahy prejavujú.

2.1 Bezpečnostné implikácie globalizácie v politickej sfére

V politickej sfére sa globalizácia prejavuje rastúcou prepojenosťou a vzájomnou závislosťou medzi národnými štátmi, čo vedie k zmenám v tradičných modeloch suverenity, nezávislosti a vládnutia. Medzinárodné zoskupenia a organizácie, ako sú napríklad Európska únia (ďalej v texte len „EÚ“ alebo „Únia“ – European Union), Severoatlantická aliancia (ďalej v texte len „NATO“ alebo „Aliancia“ – North Atlantic Treaty Organisation) alebo Organizácia Spojených národov (ďalej v texte len „OSN“ alebo „Spojené národy“ – United Nations) či Svetová obchodná organizácia (ďalej v texte len „WTO“ – World Trade Organisation), postupne získavajú stále väčší význam a ovplyvňujú vnútorné politiky štátov (Brhlíková, 2013 a 2014; Kazanský, 2018; Gizicki, 2019; Felcan, 2019), čím do istej miery obmedzujú ich autonómiu. Súčasne sa rozširuje priestor pre nadnárodné politické hnutia a iniciatívy, ktoré často prekračujú hranice národných štátov a získavajú globálnu podporu. Globalizácia tiež prispieva k šíreniu demokratických hodnôt a ľudských práv, avšak zároveň so sebou prináša aj výzvy spojené s politickým populizmom, nacionalizmom a rastúcimi sociálno-ekonomickými nerovnosťami. Politické rozhodovanie sa pod vplyvom globalizácie stále viac internacionalizuje, čo vytvára potrebu pre nové formy medzinárodnej spolupráce a riešenia globálnych problémov ľudstva (Berger, 2000; Murdza, 2005; Ivančík – Kelemen, 2013; Jurčák a kol., 2020; Pieczywok – Majchút, 2021; Rodrik, 2021; Belan, 2023).

Globalizácia v politickej sfére prináša nielen zvýšenú prepojenosť a vzájomnú závislosť medzi národnými štátmi, ale aj nové bezpečnostné výzvy, ktoré vyplývajú zo zmien v charaktere tradičných hrozieb a z nárastu nových, prevažne asymetrických bezpečnostných hrozieb. Zvyšuje sa zraniteľnosť štátov voči takým formám hrozieb, ako sú napríklad medzinárodný terorizmus, kybernetické útoky na súkromné i verejné počítačové siete

a systémy, cezhraničný organizovaný zločin a nové, vysoko sofistikované formy kriminality, aktivity cudzích spravodajských služieb, vonkajšie zasahovanie a manipulácia verejnosti prostredníctvom šírenia dezinformácií, konšpiračných teórií, hoaxov a propagandy cestou rôznych internetových portálov a sociálnych sietí a ich platforiem, ktoré využívajú dosiahnutý technologický pokrok a prepojenosť informačných a komunikačných systémov (Brezula, 2018; Belan – Uchaľ, 2018; Majchút, 2021; Ivančík, 2022; Lisoň – Dubeň, 2022; Meteňko – Meteňková, 2022).

Bezpečnostné implikácie globalizácie v politickej sfére sa prejavujú tiež šírením demokratických hodnôt, čo môže na jednej strane významne prispieť k posilneniu globálnej bezpečnosti, avšak na druhej strane môže zároveň vytvárať konflikty v oblastiach, kde sú tieto hodnoty v rozpore s miestnymi kultúrami alebo autoritárskymi režimami. Politický populizmus a nacionalizmus, ako reakcia na globalizačné procesy, môžu destabilizovať vnútornú aj regionálnu bezpečnosť, keďže podporujú izolacionizmus a odmietanie medzinárodnej spolupráce (Kazanský, 2020). Rastúce sociálno-ekonomické nerovnosti vyvolané globalizáciou prispievajú k sociálnemu napätiu, ktoré môže prerásť do násilných občianskych nepokojov a konfliktov (Hirst a kol., 2015).

Politické rozhodovanie sa pod vplyvom globalizácie stále viac internacionalizuje, čo si vyžaduje nové formy medzinárodnej spolupráce pri riešení globálnych problémov s vážnymi bezpečnostnými implikáciami, ako sú napríklad klimatické zmeny, masová nelegálna migrácia a pod. Vzhľadom na prepojenosť a vzájomnú závislosť štátov už tieto problémy nemožno riešiť izolovane, ale je nevyhnutné hľadať spoločné globálne riešenia. To všetko vedie k potrebe posilniť mechanizmy globálneho riadenia a prispôbiť ich novým bezpečnostným hrozbám, ktoré globalizácia prináša. S tým súvisí aj nevyhnutnosť posilnenia medzinárodných inštitúcií, ktoré môžu efektívne koordinovať a implementovať riešenia na globálnej úrovni (WTO, 2009). Úspešná adaptácia týchto mechanizmov si vyžaduje nielen politickú vôľu, ale aj intenzívnu spoluprácu medzi štátmi, aby boli schopné čeliť bezpečnostným hrozbám, ktoré globalizácia so sebou prináša.

2.2 Bezpečnostné implikácie globalizácie v ekonomickej sfére

V ekonomickej sfére sa globalizácia prejavuje predovšetkým prepojením trhov, nárastom medzinárodného obchodu a investícií, ako aj rozšírením globálnych výrobných reťazcov. Tento proces umožňuje rýchlejší tok kapitálu, tovarov a služieb, čím sa podporuje hospodársky rast a rozvoj na celosvetovej úrovni. V globalizovanej ekonomike hrajú kľúčovú úlohu transnacionálne korporácie, ktoré využívajú (a do určitej miery aj zneužívajú) výhody nižších nákladov na pracovnú silu a priaznivých daňových režimov v rôznych krajinách sveta. Na druhej strane, nepopierateľným faktom je, že globalizácia prispieva k nárastu hospodárskej a sociálnej nerovnosti, keďže prínosy globalizácie nie sú rovnomerne rozdelené medzi všetky krajiny a spoločenské vrstvy. Okrem toho, globalizovaná ekonomika je zraniteľná voči globálnym finančným, hospodárskym alebo energetickým krízam, ktoré sa

rýchlo šíria a majú ďalekosiahle dôsledky tak pre národné ekonomiky, ako aj celosvetovú (Ivančík, 2012; Hirst a kol., 2015; Gangopadhyay – Chatterji, 2017; Rodrik, 2018; Sabayová – Červená, 2023).

Globalizácia v ekonomickej sfére prináša nielen prepojenie trhov a nárast medzinárodného obchodu, ale aj zvýšenú zraniteľnosť štátov voči ekonomickým a finančným krízam, ktoré sa v globalizovanom prostredí šíria oveľa rýchlejšie a majú ďalekosiahlejšie dôsledky. Tento prepojený ekonomický systém zvyšuje riziko globálnych šokov, ktoré môžu destabilizovať nielen jednotlivé národné ekonomiky, ale aj celosvetový ekonomický poriadok (WTO, 2009; Hirst a kol., 2015; Viňa – Liu, 2023). Transnacionálne korporácie, ktoré profitujú z globalizácie, môžu svojimi rozhodnutiami ovplyvniť nielen ekonomickú, ale aj bezpečnostnú stabilitu krajín, najmä ak sa rozhodnú náhle presunúť výrobu alebo investície, čo môže viesť k ekonomickým krízam v závislých regiónoch (Astrakhantseva a kol., 2019). Navyše, sociálno-ekonomická nerovnosť, ktorú globalizácia prehĺbuje, môže vytvárať sociálne napätie (Tabash a kol., 2024) a podporovať politickú nestabilitu, čo môže následne viesť k nepokojom až konfliktom v spoločnosti (Hirst a kol., 2015), a zároveň k vzostupu popularity radikálnych a extrémistických hnutí.

Globalizovaná ekonomika je tiež zraniteľná voči kybernetickým útokom, ktoré môžu narušiť globálne finančné systémy a spôsobiť rozsiahle ekonomické škody (Grega a kol., 2020; Kollár, 2020). Energetická závislosť medzi štátmi v globalizovanom svete zvyšuje riziko ekonomických a energetických kríz, ktoré môžu mať ďalekosiahle dopady na národnú i medzinárodnú bezpečnosť. Tieto faktory vytvárajú potrebu prehľbovania medzinárodnej spolupráce v oblasti ekonomickej bezpečnosti, ako aj potrebu posilnenia mechanizmov, prostredníctvom ktorých by bolo možné minimalizovať negatívne dôsledky globalizácie na ekonomickú stabilitu (Hirst a kol., 2015; Gangopadhyay – Chatterji, 2017; Newsela, 2021) a bezpečnosť. Aj preto je nevyhnutné, aby štáty nielen profitovali z výhod globalizácie, ale zároveň aj prijímali účinné a účelné opatrenia potrebné k tomu, aby boli pripravené čeliť bezpečnostným hrozbám, ktoré z globalizačných procesov vyplývajú.

2.3 Bezpečnostné implikácie globalizácie v sociálnej sfére

V sociálnej sfére sa prehľbujúca globalizácia prejavuje kontinuálne rastúcou mobilitou ľudí, informácií a kultúrnych vzorov, čo vedie k zmenám v spoločenských štruktúrach a vzťahoch. Globalizácia prispieva k vzniku multikultúrnych spoločností, kde dochádza k miešaniu rôznych kultúrnych a etnických skupín, čo na jednej strane vedie k obohacovaniu kultúrneho života, ale na druhej strane aj k sociálnemu napätiu. Zvyšuje sa zároveň význam sociálnych sietí a digitálnych technológií, ktoré umožňujú rýchlu komunikáciu a výmenu informácií na globálnej úrovni, čím menia tradičné formy sociálnej interakcie (Castles, 2010). Globalizácia tiež prináša nové výzvy v oblasti sociálnej ochrany a spravodlivosti, keďže sa menia pracovné podmienky, vznikajú nové formy zamestnanosti a narastá tlak na reformu sociálnych systémov národných štátov. Tento proces má výrazný vplyv na životný štýl

a hodnotové orientácie ľudí, ktorí sa musia prispôbiť dynamicky sa meniacej globálnej realite (Schiller, 2018; Vertovec, 2019; Orochovska – Koshetar, 2021).

Globalizácia v sociálnej sfére prináša výrazné zmeny v spoločenských štruktúrach a vzťahoch, čo prináša aj nové bezpečnostné výzvy. Zvýšená mobilita ľudí a miešanie kultúr, ktoré vedie k vzniku multikultúrnych spoločností, môže byť zdrojom obohacovania kultúrneho života, ale zároveň – ako už bolo naznačené – môže spôsobovať sociálne napätie a konflikty medzi rôznymi etnickými a kultúrnymi skupinami. Toto napätie môže viesť k polarizácii spoločnosti a nárastu radikalizmu, extrémizmu, xenofóbie a rasovej, etnickej a náboženskej intolerancie (Hamedani – Markus, 2019), čo predstavuje vážnu bezpečnostnú hrozbu pre vnútornú stabilitu štátov. Rastúce využívanie digitálnych technológií a masové používanie sociálnych sietí (Ivančík, 2022; Zachar Kuchtová, 2022; Hajdúková a kol., 2023), ktoré menia tradičné formy sociálnej interakcie, prispieva k šíreniu najrôznejších dezinformácií, konšpiračných teórií, hoaxov a nenávisťných prejavov (Šišulák – Cíchová, 2019; Dušek – Kavan, 2024; Sabayová, 2024; Hajdúková, 2024; Zachar Kuchtová, 2024; Kaščák, 2024), čo výrazným spôsobom zvyšuje riziko manipulácie verejnosti, vzniku sociálnych nepokojov, polarizácie a destabilizácie spoločnosti.

Globalizácia navyše vytvára tlak na reformu sociálnych systémov, keďže sa menia pracovné podmienky a vznikajú nové formy zamestnanosti, čo môže viesť k nespokojnosti pracujúcich ľudí a k zvýšenej sociálnej neistote. Tento tlak môže vyvolať masové protesty a požiadavky na zmeny, ktoré štáty nemusia byť schopné efektívne riešiť, čím sa zvyšuje riziko sociálnych konfliktov v spoločnosti. Zmeny v životnom štýle a hodnotových orientáciách, ktoré globalizácia prináša, môžu tiež prispievať k rozkladu tradičných spoločenských štruktúr a k vytváraniu nových foriem sociálnej marginalizácie (Risse, 2023). Tieto faktory zdôrazňujú potrebu posilniť mechanizmy sociálnej ochrany a spravodlivosti, aby sa zabezpečila sociálna kohézia a predišlo bezpečnostným rizikám, ktoré z týchto procesov vyplývajú. Bezpečnostné implikácie globalizácie v sociálnej sfére preto vyžadujú, podobne ako v iných sférach, koordinované úsilie na národnej aj medzinárodnej úrovni, aby sa minimalizovali jej negatívne dôsledky na stabilitu spoločností.

2.4 Bezpečnostné implikácie globalizácie v environmentálnej sfére

V environmentálnej sfére sa globalizácia prejavuje výrazným nárastom globálnych environmentálnych problémov, ktorých riešenie si nutne vyžaduje spoločné medzinárodné úsilie a viacúrovňové koordinované opatrenia. Rýchly hospodársky rozvoj a industrializácia, spojené s globalizáciou, vedú k intenzívnemu využívaniu prírodných zdrojov a zvyšovaniu environmentálnej záťaže, vrátane klimatických zmien, znečistenia ovzdušia, vôd a pôdy, deforestácie, dezertifikácie, ako aj straty biodiverzity (Ivančík – Kelemen, 2013; Wallace-Wells, 2019; Kumar a kol. 2021). Tento proces vyvoláva potrebu medzinárodných dohôd a iniciatív v oblasti ochrany životného prostredia, ktoré by mali umožniť efektívne riešiť tieto globálne výzvy. Globalizácia tiež podporuje prenos moderných ekologických technológií

a osvedčených postupov medzi krajinami, čo môže prispieť k udržateľnému rozvoju. Na druhej strane, ale globalizácia prispieva k environmentálnej nerovnováhe, kde chudobnejšie krajiny často nesú disproportčne vysoké náklady spojené s environmentálnymi dopadmi globalizácie (Berchin a kol., 2017; Kurilovská – Müllerová, 2021; Orochovska – Koshetar, 2021).

Globalizácia v environmentálnej sfére prináša závažné bezpečnostné implikácie, ktoré vyplývajú z nárastu globálnych environmentálnych problémov, ako sú vyššie spomínané klimatické zmeny, globálne otepľovanie, znečistenie pôd, vôd a ovzdušia, deforestácia, dezertifikácia, strata biodiverzity a celková degradácia životného prostredia. Tieto problémy vedú k zhoršovaniu životných podmienok v mnohých regiónoch, čo spôsobuje migráciu obyvateľstva a prináša spory a konflikty o obmedzené zdroje. Rýchly hospodársky rozvoj a industrializácia spojené s globalizáciou zvyšujú environmentálnu záťaž, čo spôsobuje destabilizáciu viacerých oblastí vo viacerých regiónoch a vedie k sociálnym a politickým nepokojom. Napríklad vyššie spomínaná dezertifikácia a deforestácia vyvolávajú presuny veľkých skupín obyvateľstva, čím zvyšujú napätie medzi komunitami, ktoré sa musia prispôbiť zmeneným prírodným a životným podmienkam (Zhang a kol. 2022; Muteshi a kol., 2024; Tabash a kol., 2024). Tieto faktory podčiarkujú potrebu spravodlivého prístupu k riešeniu environmentálnych výziev, aby sa predišlo eskalácii konfliktov a zabezpečila globálna bezpečnosť a mier. Medzinárodná spolupráca v oblasti životného prostredia je z uvedeného dôvodu nevyhnutná nielen pre ochranu planéty, ale aj pre udržanie globálnej stability a bezpečnosti.

2.5 Bezpečnostné implikácie globalizácie v energetickej sfére

Globalizácia v energetickej sfére sa prejavuje rastúcou prepojenosťou a vzájomnou závislosťou medzi energetickými trhmi rôznych krajín, čo vedie k internacionalizácii výroby, distribúcie a spotreby energie. Tento proces podporuje rozvoj medzinárodného obchodu s energetickými zdrojmi, ako sú ropa, zemný plyn a elektrina, a umožňuje efektívnejšie využívanie globálnych energetických zdrojov. Globalizácia zároveň urýchľuje technologický pokrok v oblasti obnoviteľných zdrojov energie, čo vedie k širšiemu prijímaniu a integrácii týchto technológií do národných energetických systémov (Zhang a kol., 2022). Globalizácia tiež vyvoláva potrebu medzinárodnej spolupráce pri riešení výziev v oblasti energetickej bezpečnosti, čo vedie k formovaniu globálnych energetických politík a stratégií (Ivančík – Kelemen, 2013; Ozcan a kol., 2022; Leal – Marques, 2022).

Globalizácia v energetickej sfére prináša významné bezpečnostné implikácie, ktoré vyplývajú z rastúcej prepojenosti a vzájomnej závislosti medzi energetickými trhmi rôznych krajín. Táto prepojenosť zvyšuje riziko globálnych energetických kríz, pri ktorých akékoľvek narušenie dodávok v jednej časti sveta môže rýchlo spôsobiť energetické problémy v ďalších

regiónoch planéty (Anderson, 2022), čo môže viesť k destabilizácii národných ekonomík a k zvýšeniu geopolitického napätia.

Internacionalizácia výroby, distribúcie a spotreby energie tiež vytvára nové výzvy pre energetickú bezpečnosť, keďže štáty sa stávajú stále viac závislé na externých dodávateľoch, čo zvyšuje ich zraniteľnosť voči politickým a ekonomickým tlakom. Na druhej strane, technologický pokrok v oblasti obnoviteľných zdrojov energie, ktorý globalizácia urýchľuje, môže pomôcť zmierniť závislosť spoločností na fosílnych palivách a podporiť udržateľný rozvoj (Østergaard, a kol., 2023). Prechod na obnoviteľné zdroje energie si však vyžaduje značné investície a medzinárodnú spoluprácu, aby bol efektívny a aby sa minimalizovali bezpečnostné riziká spojené s touto transformáciou.

Napriek viacerým iniciatívam, politikám a opatreniam prijatým v tejto oblasti však aj naďalej pretrvávajú riziká spojené s nerovnomerným prístupom k energetickým zdrojom (Eicke a kol., 2019) a technologickým inováciám, čo prispieva k prehľbovaniu globálnych nerovností a potenciálne môže vyvolať konflikty. Tieto faktory zdôrazňujú potrebu posilnenia medzinárodnej spolupráce a vytvárania odolných energetických systémov, ktoré dokážu čeliť výzvam vychádzajúcim z globalizovanej energetickej sféry.

2.6 Bezpečnostné implikácie globalizácie v kultúrnej sfére

Globalizácia v kultúrnej sfére vedie k výmene, rozširovaniu a miešaniu kultúrnych vzorov, hodnôt a zvykov, čím vzniká fenomén globálnej kultúry. Tento proces umožňuje prístup k širokému spektru kultúrnych produktov, ako sú filmy, hudba, literatúra alebo móda, čo obohacuje kultúrne zážitky jednotlivcov na celom svete. Na druhej strane, globalizácia môže viesť aj k homogenizácii kultúr, kde dochádza k potláčaniu miestnych tradícií a zvykov v prospech dominantných globálnych kultúrnych trendov. Kultúrna globalizácia tak vytvára napätie medzi rôznymi kultúrnymi identitami, čo môže viesť k posilňovaniu národného a regionálneho povedomia. Tento proces tiež ovplyvňuje jazykovú diverzitu, kde globálne jazyky, ako je angličtina, získavajú dominantné postavenie, zatiaľ čo menšie jazyky a dialekty sú ohrozené (Rankin, 2009; Sadykova, 2014).

Globalizácia v kultúrnej sfére, podobne ako v ďalších sférach spoločnosti, prináša významné bezpečnostné implikácie, ktoré vyplývajú z výmeny, rozširovania a miešania kultúrnych vzorov a hodnôt. Tento proces vedie k vzniku globálnej kultúry, ktorá na jednej strane obohacuje kultúrne zážitky, no na druhej strane môže vyvolávať napätie medzi globálnymi, regionálnymi a lokálnymi identitami. Homogenizácia kultúr, ktorá často sprevádza globalizáciu, môže spôsobiť zánik jedinečných miestnych (lokálnych) tradícií a zvykov (Cheung, 2024), čo môže vyvolať odpor voči dominancii globálnych kultúrnych trendov a posilniť nacionalistické a separatistické skupiny a hnutia. Tieto hnutia môžu svojimi aktivitami destabilizovať vnútornú politickú situáciu vo vnútri štátov a viesť k sociálnym

konfliktom, v ktorých sa jednotlivé skupiny snažia ochrániť svoje kultúrne dedičstvo (Sotshangane, 2002).

Kultúrna globalizácia môže tiež viesť k šíreniu ideológií a hodnôt, ktoré nie sú kompatibilné s miestnymi normami, zvykmi, čo môže spôsobiť sociálne napätie a potenciálne vyvolať násilie. V reakcii na tieto hrozby je dôležité posilňovať mechanizmy na ochranu kultúrnej diverzity a podporovať dialóg medzi globálnymi a lokálnymi kultúrami. Koordinované medzinárodné úsilie je nevyhnutné na zabezpečenie kultúrnej bezpečnosti a udržanie rovnováhy medzi globalizačnými trendmi a ochranou miestnych kultúrnych identít (Mayhand, 2020).

2.7 Bezpečnostné implikácie globalizácie v technologickej sfére

Vo sfére technológií sa globalizácia prejavuje rýchlym rozvojom a šírením inovatívnych technológií, ktoré transformujú rôzne aspekty života spoločnosti. Globalizácia umožňuje rýchly prenos technologických inovácií medzi krajinami, čím sa podporuje globálny technologický pokrok a zvyšuje efektívnosť priemyselných a výrobných procesov. Súčasne sa zvyšuje prepojenosť a závislosť jednotlivých štátov na globálnych technologických systémoch, čo môže prinášať riziká spojené napríklad s kybernetickou bezpečnosťou a ochranou osobných údajov. Globalizácia v technológiách tiež podporuje vznik globálnych trhov pre digitálne produkty a služby, čo mení tradičné ekonomické modely a vytvára nové formy podnikania. Tento proces má významný vplyv aj na vzdelávanie a vedecký výskum, kde globalizácia umožňuje rýchlejší prístup k informáciám a zdieľanie poznatkov na globálnej úrovni (Karorra, 2021; Skare – Soriano, 2021).

Globalizácia v technologickej sfére prináša významné bezpečnostné implikácie, ktoré vyplývajú z rýchleho rozvoja a šírenia inovatívnych technológií po celom svete. Táto globalizácia umožňuje rýchly prenos technologických inovácií medzi krajinami, čo urýchľuje technologický pokrok, ale zároveň zvyšuje závislosť štátov na globálnych technologických systémoch (Alejla, 2023). Táto prepojenosť vytvára riziká, najmä v oblasti kybernetickej bezpečnosti, kde potenciálne útoky na kritickú infraštruktúru alebo narušenie globálnych sietí môžu mať ďalekosiahle dôsledky pre národnú aj globálnu bezpečnosť. Ochrana osobných údajov a identity sa stáva čoraz náročnejšou, keďže globálne technologické platformy zhromažďujú a spracovávajú obrovské množstvo dát, čo zvyšuje riziko zneužitia týchto informácií (Nečas – Kollár, 2021).

Globalizáciou podporovaný rýchly prístup k informáciám a zdieľanie poznatkov na globálnej úrovni zvyšuje konkurenciu a poháňa vývoj dopredu, ale zároveň prináša riziká spojené s duševným vlastníctvom a krádežou inovácií. Technologická globalizácia taktiež prispieva k vzniku nových druhov útokov v kybernetickom priestore, ktoré môžu mať reálne dopady na geopolitickú stabilitu (Ivančík, 2021). Vzhľadom na tieto výzvy je nevyhnutné posilniť medzinárodnú spoluprácu v oblasti kybernetickej bezpečnosti a vytvárať globálne

normy a štandardy, ktoré by minimalizovali riziká spojené so zneužívaním moderných technológií (Chernenko a kol., 2018). Zároveň je potrebné zabezpečiť, aby technologický pokrok prispieval k zvýšeniu úrovne bezpečnosti a prosperity spoločnosti, a nie k vzniku nových bezpečnostných hrozieb.

2.8 Bezpečnostné implikácie globalizácie v ďalších sférach spoločnosti

Okrem vyššie uvedených oblastí sa globalizačné procesy prejavujú aj v ďalších sférach ľudskej spoločnosti, ako je zdravotníctvo, právo, vzdelávanie a/alebo šport. V zdravotníctve globalizácia prispieva k šíreniu inovácií a osvedčených medicínskych postupov, ale z bezpečnostného hľadiska zároveň prispieva aj k rýchlejšiemu šíreniu infekčných chorôb a k vzniku globálnych zdravotných kríz, ktorých zvládanie si vyžaduje koordinovanú medzinárodnú reakciu a zdieľanie zdrojov (Labonté a kol., 2011). V právnej sfére dochádza k harmonizácii právnych noriem a štandardov, čo podporuje medzinárodnú spoluprácu, avšak zároveň prináša rastúci vplyv medzinárodného práva na národné legislatívy, čo môže oslabiť suverenitu štátov a vyvolať právne spory (Halliday – Osinsky, 2016). V oblasti vzdelávania globalizácia otvára nové príležitosti pre medzinárodnú mobilitu študentov a akademických pracovníkov, pričom podporuje vznik globálnych vzdelávacích štandardov, no tiež zvyšuje nerovnosť v prístupe k vzdelaniu a spôsobuje rozdiely v kvalifikácii pracovnej sily, čo môže ovplyvniť sociálnu stabilitu (Kapur, 2023). Športová globalizácia zasa prináša medzinárodné športové podujatia, ktoré podporujú globálne povedomie a zjednocujú ľudí z rôznych krajín, ale zároveň komercializujú šport a zvyšujú tlak na športovcov. Zároveň rastie počet globálnych škandálov spojených s dopingom, korupciou a manipuláciou výsledkov, čo ohrozuje integritu športu a dôveru verejnosti (Bourg – Gouguet, 2023).

ZÁVER

Ako vyplýva z vyššie uvedených informácií, implikácie globalizačných procesov v jednotlivých sférach modernej ľudskej spoločnosti majú výraznú bezpečnostnú dimenziu a prinášajú bezpečnostné riziká a hrozby, ktoré si vyžadujú pozornosť nielen na národnej, ale aj na medzinárodnej úrovni. Globalizácia zosilňuje vzájomnú prepojenosť a previazanosť medzi štátmi, čo znamená, že existujúce alebo novo vznikajúce problémy už nemožno považovať za izolované problémy jedného štátu, ale skôr za zdieľanú výzvu, ktorá môže mať ďalekosiahle dopady na celý svet. Tradičné hrozby, ako sú napríklad otvorené vojenské konflikty, sú vďaka globalizácii transformované a doplnené o nové asymetrické a hybridné hrozby, ktoré prekračujú hranice štátov a zasahujú rôzne sféry spoločnosti, napríklad ekonomiku, energetiku, zdravotníctvo atď. Tieto hrozby môžu mať podobu kybernetických útokov na kritickú infraštruktúru, globálnych pandemických ochorení, narušenia dodávok energií, alebo šírenia dezinformácií prostredníctvom internetu a sociálnych sietí, ktoré môžu destabilizovať politickú situáciu a narušiť fungovanie spoločností v rôznych krajinách.

Riziko prepuknutia týchto hrozieb je umocnené tým, že globalizácia jednak zvyšuje rýchlosť, akou sa dnes šíria cez hranice štátov i naprieč celými kontinentmi, a jednak komplikuje ich riešenie. V súčasnom prepojenom a previazanom svete už národná bezpečnosť jednotlivých krajín nemôže byť zaručovaná izolovane, ale musí byť súčasťou širšej globálnej bezpečnostnej architektúry, ktorá zahŕňa spoločné plánovanie, výmenu informácií a spoluprácu pri eliminácii hrozieb a rizík, ako aj pri prevencii a riešení konfliktov. Medzinárodná bezpečnosť sa postupne stáva čoraz viac závislou na schopnosti štátov a medzinárodných organizácií efektívne koordinovať svoje aktivity a reagovať na nové typy bezpečnostných hrozieb, ktoré globalizácia prináša. Bez aktívnej medzinárodnej spolupráce a efektívnej koordinácie medzi národnými bezpečnostnými systémami by mohli byť tieto hrozby nekontrolovateľné a ohroziť stabilitu a bezpečnosť nielen jednotlivých štátov, ale aj celého svetového spoločenstva. Preto je kľúčové, aby sa štáty zaviazali k ešte väčšiemu prehĺbeniu svojej spolupráce a k vytváraniu mechanizmov, ktoré umožnia rýchlu a efektívnu reakciu na bezpečnostné výzvy 21. storočia. Táto spolupráca musí byť založená na dôvere, vzájomnom rešpekte a spoločnom záujme o zachovanie mieru a stability vo svete.

Globalizácia, hoci priniesla mnohé pozitíva, zároveň vyvolala nové a komplexnejšie bezpečnostné riziká a hrozby. Zintenzívnila ekonomickú, politickú, kultúrnu, technologickú či energetickú prepojenosť medzi krajinami, čo nepochybne zvyšuje ich vzájomnú závislosť. Táto vzájomná závislosť však zároveň vytvára nové zraniteľnosti a zvyšuje potenciál pre vznik konfliktov. Globálna ekonomika je náchylná na šoky, ako sú finančné krízy alebo pandémie, ktoré môžu mať destabilizujúce účinky na celý medzinárodný systém. Okrem toho, globalizácia zintenzívňuje geopolitickú a geostrategickú konkurenciu, boj o zdroje, vplyv a trhy, čo môže viesť k zvýšenému napätiu a konfliktom medzi štátmi. Zvyšujúca sa komplexnosť a prepojenosť súčasného sveta si preto vyžaduje nové prístupy k zaistovaniu bezpečnosti. Tradičné bezpečnostné paradigmy, ktoré sa zameriavali predovšetkým na vojenské hrozby, sú už nedostatočné. Dnešné bezpečnostné hrozby sú oveľa komplexnejšie.

V tejto súvislosti nadobúdajú na význame nadnárodné zoskupenia. Organizácie ako NATO alebo EÚ ponúkajú vhodný rámec pre spoluprácu v oblasti bezpečnosti a obrany. Zvyšujú interoperabilitu ozbrojených síl členských štátov (napríklad prostredníctvom štandardizácie spoločných operačných postupov, vytvárania spoločných noriem napríklad pre výcvik, ktoré zabezpečujú, že vojaci z rôznych členských krajín môžu efektívne spolupracovať a komunikovať, spoločnými cvičeniami ako napríklad Trident Juncture, ktorých sa zúčastňujú jednotky ozbrojených síl zúčastnených členských štátov a ktoré im umožňujú precvičovať spoločné taktiky a postupy).

Okrem toho podporujú budovanie spoločných spôsobilostí a kapacít (napríklad formou vývoja a financovania spoločných vojenských projektov ako sú napríklad projekt A400M týkajúci sa spoločného úsilia viacerých krajín zameraného na výrobu a využitie transportného lietadla schopného prepravy vojenských jednotiek a techniky, organizovania a poskytovania spoločných tréningových programov a školení, zdieľania logistických

a technických kapacít, budovania technologických riešení, ktoré zvyšujú spôsobilosti v oblasti IT a komunikácie atď.) a umožňujú zdieľanie spravodajských informácií (napríklad prostredníctvom NATO Intelligence Fusion Centre alebo Intelligence Exchange Mechanism, prípadne Counter-Terrorism Group, ktoré slúžia na centralizovanie a analýzu spravodajských údajov z rôznych členských štátov.

Zároveň umožňujú efektívnu koordináciu a zdieľanie spravodajských informácií, čím podporujú kolektívnu bezpečnosť a reakciu na hrozby, napríklad na teroristické hrozby, organizovaný zločin a iné) a podporujú rozvoj spoločných bezpečnostných a obranných politik. Týmto spôsobom sa zvyšuje ich schopnosť reagovať na súčasné komplexné a premenlivé bezpečnostné hrozby. Avšak ani nadnárodné bezpečnostné zoskupenia nedokážu vyriešiť všetky bezpečnostné problémy. Čeliac rôznym vnútorným a vonkajším výzvam, musia neustále prispôbovať svoje štruktúry, budovať adekvátne vojenské i nevojenské spôsobilosti a kapacity, aby zostali relevantnými aktérmi v dynamicky sa meniacom bezpečnostnom prostredí. Ďalším dôležitým aspektom je to, že tieto organizácie musia zohľadňovať záujmy všetkých svojich členov a vyvážiť ich s potrebami širšej medzinárodnej komunity v záujme udržiavania bezpečnosti a mieru vo svete.

V tomto kontexte možno na záver predikovať, že v nasledujúcich dekádach sa – napriek určitým pokusom o zavedenie prvkov izolacionizmu a protekcionizmu do politik niektorých krajín – globalizačné procesy s najväčšou pravdepodobnosťou ešte viac prehĺbia, čo povedie nielen k intenzívnejšej prepojenosti a previazanosti medzi štátmi, ale aj k ich zvýšenej závislosti a zraniteľnosti. Globalizácia, ako vysoko dynamický, multidimenzionálny a multifaktorový proces, totiž so sebou prináša nielen mnohé nové príležitosti, ale aj viaceré komplexné problémy, napríklad v podobe zvyšujúcej sa polarizácie spoločnosti, čo môže viesť k občianskym konfliktom, alebo v podobe ďalšieho zhoršovania environmentálnych problémov spôsobených klimatickými zmenami a nadmernou industrializáciou, ktoré môžu viesť k zosilneniu migračných tokov a potenciálnym konfliktom o prírodné zdroje. Efektívne, účinné a účelné riešenie problémov súčasnej modernej ľudskej spoločnosti si preto nevyhnutne vyžaduje hlbšiu spoluprácu na všetkých úrovniach – od lokálnej, cez národnú a regionálnu, až po globálnu.

V úplnom závere možno uviesť, že článok reflektuje v úvode stanovený cieľ a poukazuje na niektoré bezpečnostné implikácie prebiehajúcich globalizačných procesov vo vybraných sférach súčasnej modernej ľudskej spoločnosti. Vzhľadom na široké spektrum oblastí, ktoré globalizácia výrazným spôsobom ovplyvňuje, autor uplatňuje interdisciplinárny prístup, ktorý kombináciou poznatkov z viacerých vedných disciplín umožňuje komplexné pochopenie problematiky a identifikáciu vzájomných súvislostí medzi jednotlivými skúmanými oblasťami. Zároveň veľmi jasne zdôrazňuje potrebu vyvíjania nových prístupov, ktoré reflektujú multidimenzionálny charakter súčasných hrozieb.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ALEJLA, R. 2023. The Role of Globalization in the Spread of Technology and Innovation across Global Markets. In *Journal of International Relations*, 2020, roč. 3, č. 2, s. 38-43. ISSN 2957-7551. [online]. [cit. 21.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.47604/jir.2162>>.
- ANDERSON, J. 2022. Global energy market interconnectedness complicates energy transition. In *S&P Global*, 2022. [online]. [cit. 21.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/ldf6>>.
- ASTRAKHANTSEVA, E. – SHIPSHOVA, O. – ANTONOVA, M. 2019. The role of transnational corporations in the globalization of the economy. In *Proceedings of the International Conference on Sustainable Development of Cross-Border Regions: Economic, Social and Security Challenges (ICSDCBR)*. Barnaul: Altai State University, 2019, s. 1-5. ISBN 978-94-6252-831-4.
- BAILLIET, C. M. 2009. *Security: A Multidisciplinary Normative Approach*. Leiden : Martinus Nijhoff Publishers, 2009. 383 s. ISBN 978-90-04-17296-8.
- BECK, U. 2011. *Riziková spoločnosť. Na cestě k jiné moderně*. 2. vyd. Praha : Slon, 2011. 432 s. ISBN 978-80-7419-047-6.
- BELAN, L. – UCHAL, M. 2018. Narušenie bezpečnosti. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2018 – zborník vedeckých a odborných prác zo 9. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2018, s. 29-38. ISBN 978-80-8040-568-7.
- BELAN, L. 2023. Bezpečnosť – riziká a ich vplyv na plnenie úloh ozbrojených síl Slovenskej republiky. In *Politické vedy*, 2023, roč. 26, č. 3, s. 159-184. ISSN 1335 – 2741. [online]. [cit. 21.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.24040/politickevedy.2023.26.4.36-54>>.
- BENČO, J. 2001. *Metodológia vedeckého výskumu*. Bratislava: Iris, 2001. 196 s. ISBN 978-80-8901-827-7.
- BERGER, S. 2000. Globalization and Politics. In *Annual Review of Political Science*, 2021, roč. 3, s. 43-62. ISSN 0748-85993. [online]. [cit. 20.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.3.1.43>>.
- BERCHIN, I. I. – VALDUGA, I. B. – GARCIA, J. – ANDRADE GUERRA, J. B. S. O. 2017. Climate change and forced migrations: An effort towards recognizing climate refugees. In *Geoforum*, 2017, roč. 84, č. 2, s. 147-150. ISSN 0016-7185. [online]. [cit. 12.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2017.06.022>>.
- BOGUCKI, A. 2021. *The origins of human society*. 3rd ed. Malden : Blackwell Publishers Ltd., 2021. 475 s. ISBN 978-1-55786-349-2.

- BOURG, J.-F. – GOUGUET, J.-J. 2023. The globalisation of sport: the domination of an economic logic? In *Socio-economics of sport: A critical analysis*, 2023. [online]. [cit. 20.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.25965/ebooks.501>>.
- BREZULA, J. 2018. Vývoj kybernetickej bezpečnosti vzhľadom na nové hrozby v súčasnosti. In *Tradície a dynamika vývoja manažmentu a informatiky z pohľadu univerzít s bezpečnostným zameraním – zborník príspevkov*. Bratislava: Akadémia policajného zboru, 2018, s. 143-151. ISBN 978-80-8054-773-8.
- BRHLÍKOVÁ, R. 2013. *Politiky Európskej únie po Lisabone*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2013. 326 s. ISBN 978-80-558-0478-1.
- BRHLÍKOVÁ, R. 2014. *Bezpečnosť a Európska únia*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2014. 208 s. ISBN 978-80-558-0717-1.
- CASTLES, S. 2010. Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective. In *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 2010, roč. 36, č. 10, s. 1565-1586. [online]. [cit. 20.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.1080/1369183X.2010.489381>>.
- DUŠEK, J. – KAVAN, Š. 2024. Dezinformácie jako součást hybridních hrozeb – česko-slovenský pohled. In *Auspicia*, 2024, roč. 21, č. 1, s. 7-25. ISSN 2464-7217. [online]. [cit. 12.08.2024]. Dostupné na internete: <https://vsers.cz/wp-content/uploads/2024/04/Auspicia_1_2024.pdf#page=7>.
- EGEROVÁ, D. – EGER, L. 2023. *Metodologie výzkumu*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2023. 264 s. ISBN 978-80-2611-108-5.
- EICKE, L. – WEKO, S. – GOLDTHAU, A. 2019. Countering the risk of an uneven low-carbon energy transition. In *Institute for Advanced Sustainability Studies*, 2019. [online]. [cit. 21.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/dkwb>>.
- FELCAN, M. 2019. Vnútoraná bezpečnosť EÚ a spoločná bezpečnostná politika. In *Aktuálne problémy rezonujúce Európou – zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2019. ISBN 978-80-8054-826-1.
- GANGOPADHYAY, P. – CHATTERJI, M. 2017. *Economics of Globalisation*. London: Taylor & Francis, 2017. 332 s. ISBN 978-1-351-15931-9.
- GIDDENS, A. 2023. *Důsledky modernity*. Praha : Karolinum, 2023. 144 s. ISBN 978-80-246-5415-7.
- GIZICKI, W. 2019. Central Europe and NATO Transformation. In *Przegląd Strategiczny*, 2019, roč. 9, č. 12, s. 117-129. ISSN 2084-6991.
- GREGA, M. – ŽENTEK, M. – NEČAS, P. 2020. Security Threats Versus New Areas and Approaches of the Cyber Synthetic Environment. In Fabián, K. – Beňuška, T.: *Analysis of Social Network Security. Threats in the Cyberspace*, 2020, s. 172-233. Krakov : University of Public and Individual Security „Apeiron” in Krakow. ISBN 978-83-64035-70-8.

- HAJDÚKOVÁ, T. – KURILOVSKÁ, L. – MARR, S. 2023. Riziká komunikácie na sociálnych sieťach. In *Zborník z konferencie RELIK 2023: Reprodukcia ľudského kapitálu - vzájomné väzby a súvislosti*, 2023, s. 58-69. ISBN 978-80-245-2499-3.
- HAJDÚKOVÁ, T. 2024. Zdroje informácií alebo dezinformácií. In *Auspicia*, 2024, roč. 21, č. 1, s. 37-49. ISSN 2464-7217. [online]. [cit. 12.08.2024]. Dostupné na internete: <https://vsers.cz/wp-content/uploads/2024/04/Auspicia_1_2024.pdf#page=37>.
- HALLIDAY, T. C. – OSINSKY, P. 2016. Globalization of Law. In *Annual Review of Sociology*, 2016, roč. 32, s. 447-470. ISSN 1545-2115. [online]. [cit. 20.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.1146/annurev.soc.32.061604.123136>>.
- HAMEDANI, M. Y. – MARKUS, H. R. 2019. Understanding Culture Clashes and Catalyzing Change: A Culture Cycle Approach. In *Frontiers in Psychology*, 2019, roč. 10, čl. 700. ISSN 1664-1078. [online]. [cit. 21.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00700>>.
- HIRST, P. – THOMPSON, G. – BROMLEY, S. 2015. *Globalisation in Question*. Cambridge: Polity Press, 2015. 304 s. ISBN 978-0-7456-9734-5.
- CHERNENKO, E. – DEMIDOV, O. – LUKYANOV, F. 2018. Increasing International Cooperation in Cybersecurity and Adapting Cyber Norms. In *Council on Foreign Relations*, 2018. [online]. [cit. 21.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/fem0>>.
- CHEUNG, H. F. J. 2024. Negative Effects and Challenges of Globalization on Cultural Diversity. In *Education & Management*, 2024. [online]. [cit. 21.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/bdyv>>.
- IVANČÍK, R. – KELEMEN, M. 2013. Bezpečnosť štátu a občana: Energetická bezpečnosť. Plzeň: *Vydavateľstvá a nakladateľstvá Aleš Čeněk*, 2013. 177 s. ISBN 978-80-7380-474-9.
- IVANČÍK, R. – KELEMEN, M. 2015. *Teória bezpečnosti: Globálne problémy ľudstva*. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva, 2015. 319 s. ISBN 978-80-89282-94-4.
- IVANČÍK, R. 2011. Fenomén zvaný globalizácia. In *Vojenské reflexie*, 2011, roč. 6, č. 1, s. 32-49. ISSN 1336-9202.
- IVANČÍK, R. 2012. Globalizácia a globálna ekonomika. In *Vedecký obzor*, 2012, roč. 4, č. 1, s. 27-45. ISSN 1337-9054.
- IVANČÍK, R. 2013. Analýza aktuálnych trendov svetového vývoja v ére globalizácie. In *Vojenské reflexie*, 2013, roč. 8, č. 2, s. 18-34. ISSN 1336-9202.
- IVANČÍK, R. 2021. Útočné kybernetické operácie ako súčasť hybridných hrozieb. In *Trilobit*, 2021, roč. 13, č. 3, 14 s. ISSN 1804-1795. Dostupné na internete: <<http://trilobit.fai.utb.cz/utocne-kyberneticke-operacie-ako-sucast-hybridnych-hrozieb>>.
- IVANČÍK, R. 2022. *Bezpečnosť. Teoreticko-metodologické východiská*. Plzeň : Vydavateľstvá a nakladateľstvá Aleš Čeněk, 2022. 240 s. ISBN 978-80-7380-873-0.
- IVANČÍK, R. 2022. Sociálne siete ako priestor pre šírenie konšpiračných teórií a dezinformácií. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2022 – zborník vedeckých príspevkov z 13.*

- medzinárodnej vedeckej konferencie. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2022. s. 154-161. ISBN 978-80-8040-631-8.
- JURČÁK, V. – TURAC, J. 2017. Hybridná vojna v kontexte súčasných medzinárodných vzťahoch. In *Medzinárodné vzťahy 2017: Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky*. Bratislava : Vydavateľstvo Ekonóm, 2017, s. 453-463. ISBN 978-80-225-4488-7.
- JURČÁK, V. a kol. 2020. *Teoretické prístupy ku skúmaniu bezpečnosti*. Ostrava : Key Publishing, 2021, 133 s. ISBN 978-80-7418-358-4.
- KAPUR, A. 2023. The Impact of Globalization on Education: Preparing Students for a Globalised World. In *Scindia Kanya Vidyalaya*, 2023. [online]. [cit. 20.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://www.skvgwalior.org/blog/impact-of-globalization-on-education/>>.
- KARORA, R. 2021. Globalization and technology – A Twin Phenomena. In *INDIAai*, 2021 [online]. [cit. 20.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://indiaai.gov.in/article/globalization-and-technology-a-twin-phenomena>>.
- KAŠČÁK, M. 2024. Útoky na školách – aktuálna bezpečnostná výzva. In *Bezpečnosť elektronickej komunikácie : zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2024, s. 142-156. ISBN 978-80-8293-021-7.
- KAZANSKÝ, R. 2018. *Nové prístupy k transformácii bezpečnostného sektora*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálnych študií, 2018. 133 s. ISBN 978-80-7556-040-7.
- KAZANSKÝ, R. 2020. The Conflict Theory as a pillar of Security Science. In *Security Science Journal*, 2020, roč. 2, č. 2, s. 62-77. ISSN 2737-9493.
- KOLB, M. 2018. What Is Globalization? In *Peterson Institute for International Economics*, 2018. [online]. [cit. 20.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://www.piie.com/microsites/globalization/what-is-globalization>>.
- KOLLÁR, D. 2020. Current Trends and Challenges in the Cyberspace and Cyber Security. In Fabián, K. – Beňuška, T. (eds.): *Analysis of Social Network Security. Threats in the Cyberspace*, 2020, s. 10-31. Krakov : University of Public and Individual Security „Apeiron“ in Krakow. ISBN 978-83-64035-70-8.
- KUMAR, A. – NAGAR, S. – ANAND, S. 2021. Climate Change and Existential Threats. In *Global Climate Change*, 2021, s. 1-31. ISBN 978-0-12-822928-6.
- KURILOVSKÁ, L. – MÜLLEROVÁ, J. 2021. Environmental Risks in Crisis Management by Nuclear Accidents. In *21st International Multidisciplinary Scientific GeoConference SGEM 2021 – Conference Proceedings*. Bulgaria: SGEM International Multidisciplinary Scientific GeoConference, 2021, s. 191-196. ISBN 978-619-7603-34-7.
- LABONTÉ, R. – MOHINDRA, K. – SCHRECKER, T. 2011. The Growing Impact of Globalization for Health and Public Health Practice In *Annual Review of Public Health*, 2011, roč. 32, s.

- 263-283. ISSN 1545-2093. [online]. [cit. 20.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.1146/annurev-publhealth-031210-101225>>.
- LANG, M. 2016. Globalization and Its History. In *The Journal of Modern History*, 2016, roč. 78, č. 4, s. 899-931. ISSN 1537-5358. [online]. [cit. 20.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://www.journals.uchicago.edu/doi/epdf/10.1086/511251>>.
- LEAL, P. H. – MARQUES, H. C. 2022. Is globalization a driver for energy efficiency and sustainable development? In *Energy-Growth Nexus in an Era of Globalization*, 2022, s. 257-285. ISBN 978-0-12-824440-1. [online]. [cit. 12.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.1016/B978-0-12-824440-1.00004-7>>.
- LISOŇ, M. – DUBEŇ, P. 2022. Používanie kriminálneho spravodajstva pri naplňaní účelu odhaľovania a objasňovania trestných činov. In *Kriminálne spravodajstvo – zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2022, s. 91-102. ISBN 978-80-8054-949-7.
- MAJCHÚT, I. 2021. Current Security Aspects of Slovakia. In *Zborník z výročnej univerzitnej vedeckej konferencie*, Veliko Tarnovo, 2021, s. 1630-1639. ISSN 2367-7481.
- MAYHAND, D. E. 2020. Globalization: Understanding the Impact of Cultural Differences in Global Organizations. In *Open Journal of Leadership*, 2020, roč. 9, č. 1, s. 34-52. ISSN 2167-7751. [online]. [cit. 21.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.4236/ojl.2020.91003>>.
- METEŇKO, M. – METEŇKOVÁ, M. 2022. Theory of Digital Traces in Criminalistics. In *Developments of Criminalistics Theory and Future of Forensic Expertology*. Vilnius: Lietuvos kriminalistu draugija, Mykolo Romerio universitetas, 2022, s. 186-200. ISBN 978-609-488-040-7.
- MURDZA, K. 2005. *Bezpečnosť a bezpečnostná orientácia v globálnej rizikovej spoločnosti*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2005. 156 s. ISBN 978-80-8054-335-6.
- MURDZA, K. 2022. *Metodológia vedy a metodika vedeckého poznávania*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2022. 258 s. ISBN 978-80-8054-954-1.
- MUTESHI, H. 2024. Climate change, conflict and displacement. In *Humanitarian Exchange Magazine*, 2024, č. 84. ISSN 2635-2729. [online]. [cit. 21.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://odihpn.org/magazine/climate-change-conflict-and-displacement/>>.
- NEČAS, P. – IVANČÍK, R. 2011. *Globalizácia, obrana a bezpečnosť*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2011. 190 s. ISBN 978-80-8040-425-3.
- NEČAS, P. – KOLLÁR, D. 2021. Cyber Security and Information Protection on the Transnational Level. In *Security Forum 2021 – zborník vedeckých prác*. Banská Bystrica : Interpolis, 2021, roč. 14, s. 258-267. ISBN 978-80-973394-5-6.
- NEWSOLA, L. 2021. Effects of Economic Globalization. In *National Geographic*, 2021. [online]. [cit. 21.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/emo0>>.

- OROCHOVSKA, O. – KOSHETAR, U. 2021. Globalization processes in the sphere of socioeconomic and environmental relations. In *22st International Scientific Conference Energy Management of Municipal Facilities and Sustainable Energy Technologies (EMMFT-2020)*, 2021, roč. 244, čl. 10036. ISSN 2267-1242. [online]. [cit. 20.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.1051/e3sconf/202124410036>>.
- ØSTERGAARD, P. A. – DUIC, N. – NOOROLLAHI, Y. – KALOGIROU, S. 2023. Advances in renewable energy for sustainable development. In *Renewable Energy*, 2023, roč. 219, part 1, čl. 119377. ISSN 2296-665X. [online]. [cit. 21.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.1016/j.renene.2023.119377>>.
- OZCAN, B. – YUCEL, A. G. – JTEMIZ, M. 2022. The effect of globalization on energy consumption: evidence from selected OECD countries. In *Energy-Growth Nexus in an Era of Globalization*, 2022, s. 173-202. ISBN 978-0-12-824440-1. [online]. [cit. 12.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.1016/B978-0-12-824440-1.00015-1>>.
- PIECZYWOK, A. – MAJCHÚT, I. 2021. Alternatívne spôsoby formovania bezpečnosti človeka. In *Vojenské reflexie*, 2021, roč. 16, s. 6-22. ISSN 1336-9202. [online]. [cit. 21.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.52651/vr.a.2021.1.6-22>>.
- RANKIN, K. N. 2009. Cultural Globalization. In *International Encyclopedia of Human Geography*, 2009. [online]. [cit. 12.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/cultural-globalization>>.
- RISSE, T. 2023. Globalization and its impact on social relationships. In *International Journal of Law and Legal Studies*, 2021, roč. 11, č. 1. ISSN 2736-1608. [online]. [cit. 21.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://www.internationalscholarsjournals.com/articles/globalization-and-its-impact-on-social-relationships.pdf>>.
- RODRIK, D. 2018. Populism and the Economics of Globalization. In *Journal of International Business Policy*, 2018, roč. 1, č. 1-2, s. 12-33. ISSN 2522-0691.
- RODRIK, D. 2021. Why Does Globalization Fuel Populism? Economics, Culture, and the Rise of Right-Wing Populism. In *Annual Reviews*, 2021, roč. 13, s. 133-170. ISSN 1941-1383. [online]. [cit. 20.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.1146/annurev-economics-070220-032416>>.
- SABAYOVÁ, M. – ČERVENÁ, K. 2023. Challenges to Digital Economy. In *Financial Law Review*, 2023, roč. 31, č. 3, s. 71-85. ISSN 2299-6834.
- SABAYOVÁ, M. 2024. Sebavnímanie odolnosti voči dezinformáciám vo vysokoškolskom prostredí. In *Auspicia*, 2024, roč. 21, č. 1, s. 59-71. ISSN 2464-7217. [online]. [cit. 12.08.2024]. Dostupné na internete: <https://vsers.cz/wp-content/uploads/2024/04/Auspicia_1_2024.pdf#page=59>.
- SADYKOVA, R. 2014. The interaction of globalization and culture in the modern world. In *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 2014, roč. 22, s. 8-12. ISSN 1877-0428. [online]. [cit. 12.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://lnk.sk/ler0>>.

- SCHILLER, N. G. 2018. Theorizing Transnational Migration in Our Times. In *Nordic Journal of Migration Research*, 2018, roč. 8, č. 4, s. 201-212. ISSN 1799-649X. [online]. [cit. 20.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://journal-njmr.org/articles/10.2478/njmr-2018-0032>>.
- SOTSHANGANE, N. 2002. What Impact Globalization has on Cultural Diversity? In *Alternatives – Turkish Journal of International Studies*, 2002, roč. 1, č. 4, s. 214-231. ISSN 2677-7371. [online]. [cit. 21.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/19399>>.
- STIEGLITZ, J. E. 2015. *Globalization and Its Discontents*. London : Penguin Books, 2015. 320 s. ISBN 978-0-141-98274-8.
- ŠIŠULÁK, S. – CICHOVÁ, M. 2019. Fake news a propaganda v kybernetickom priestore. 2019. In *Aktuálne výzvy kybernetickej bezpečnosti v podmienkach bezpečnostných zložiek : zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2019, s. 156-167. ISBN 978-80-8054-819-3.
- TABASH, M. I. – ELSANTIL, Y. – HAMADI, A. – DRACHAL, K. 2024. Globalization and Income Inequality in Developing Economies: A Comprehensive Analysis. In *Economies*, 2024, roč. 12, č. 1, čl. 23. ISSN 2227-7099. [online]. [cit. 21.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.3390/economies12010023>>.
- TODOROVIĆ, B. – TRIFUNOVIĆ, D. 2020. Security Science as a Scientific Discipline - Technological Aspects. In *Security Science Journal*, 2020, roč. 1, č. 1, s. 9-20. ISSN 2737-9493. [online] [cit. 18.08.2024] Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.37458/ssj.1.1.1>>.
- TOMLINSON, G. 2018. *Culture and the Course of Human Evolution*. Chicago : University of Chicago Press, 2018. 208 s. ISBN 978-0-226-54866-1.
- VANHAM, P. 2019. A Brief History of Globalization. In *World Economic Forum*, 2019.[online]. [cit. 20.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://www.weforum.org/agenda/2019/01/how-globalization-4-0-fits-into-the-history-of-globalization/>>.
- VERTOVEC, S. 2019. Talking Around Super-Diversity. In *Ethnic and Racial Studies*, 2019, roč. 42, č. 1, s. 125-139. ISSN 1466-4356. [online]. [cit. 20.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.1080/01419870.2017.1406128>>.
- VIÑA, A. - LIU, J. 2023. Effects of global shocks on the evolution of an interconnected world. In *Ambio – A Journal of Environment and Society*, 2023, roč. 52, s. 95-106. ISSN 1537-5358. [online]. [cit. 20.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.1007/s13280-022-01778-0>>.
- WALLACE-WELLS, D. 2019. *The Uninhabitable Earth: Life After Warming*. New York: Tim Duggan Books, 2019. 320 s. ISBN 978-0-525-57670-9.

- WILSON, E. B. 2012. *An Introduction to Scientific Research*. New York: Dover Publications, 2012. 200 s. ISBN 978-0-486-13718-6.
- WTO, 2009. *Global problems, global solutions: Towards Better Global Governance*. Geneva: World Trade Organisation, 2009. 228 s. ISBN 978-92-870-3730-5
- ZACHAR KUČTOVÁ, J. 2022. Bezpečnosť na sociálnych sieťach. In *Bezpečnosť elektronickej komunikácie : zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2022, s. 237-2477. ISBN 978-80-8054-968-8.
- ZACHAR KUČTOVÁ, M. 2024. Bezpečnostné riziká šírenia dezinformácií na internete prostredníctvom nástrojov umelej inteligencie. In *Auspicia*, 2024, roč. 21, č. 1, s. 72-83. ISSN 2464-7217. [online]. [cit. 12.08.2024]. Dostupné na internete: <https://vsers.cz/wp-content/uploads/2024/04/Auspicia_1_2024.pdf#page=72>.
- ZHANG, L. – XU, M. – CHEN, H. – LI, Y. – CHEN, S. 2022. Globalization, Green Economy and Environmental Challenges. In *Frontiers in Environmental Science*, 2022, roč. 10, čl. 870271. ISSN 2296-665X. [online]. [cit. 21.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.3389/fenvs.2022.870271>>.
- ZHANG, Y. – SU, L. – JIN, W. – YANG, Y. 2022. The Impact of Globalization on Renewable Energy Development. In *Sustainability*, 2022, roč. 14, č.10, čl. 6031. ISSN 2071-1050. [online]. [cit. 12.08.2024]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.3390/su14106031>>.

plk. gšt. v. z. doc. Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD. et PhD., MBA, MSc.

Akadémia Policajného zboru

Sklabinská 1, 835 17 Bratislava

tel.: 09610 57490

e-mail: radoslav.ivancik@akademiapz.sk

PARADIGMY VEDECKO-PEDAGOGICKEJ ČINNOSTI V OBLASTI SOCIOLOGIE VOJNY, ARMÁDY A BEZPEČNOSTI

PARADIGMS OF SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL ACTIVITIES IN THE FIELD OF SECURITY, WAR AND THE ARMY

Mária MARTINSKÁ – JOZEF MATIS

HISTÓRIA ČLÁNKU

Doručený: 20.08.2024

Schválený: 10.12.2024

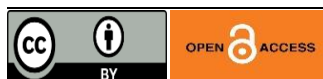
Vydaný: 31.12.2024

ABSTRACT

The article contains a brief analysis of the development of scientific and pedagogical activities of associate professor Jozef Matis who celebrates his 70th birthday this year. Until 2018, he was the head of the Department of Social Sciences and Languages of the Armed Forces Academy of General Milan Rastislav Štefánik in Liptovský Mikuláš. His scientific and pedagogical activities are focused on sociology of security, war and the army, with an emphasis on the processes of shaping a security manager in general and a military professional in particular from a sociological and andragogical point of view.

KEYWORDS

security, war, army, shaping a security manager, shaping a military professional, military professional and his family, social work in armed forces, elites, military elites, available groups

© 2022 by Author(s). This is an open access article under the Creative Commons Attribution International License (CC BY). <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

ÚVOD

Na úvod teoretickej analýzy je potrebné zdôrazniť, že príslušníci Katedry spoločenských vied a jazykov Akadémie ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, viac ako 10 rokov spolupracovali s vedecko-pedagogickými pracovníkmi v Poľskej republike a to predovšetkým s prof. *nzw. Leškom Korzeniowskim* z Univerzity telesnej výchovy v Krakove pri riešení problémov zaistenia bezpečnosti a mieru a významnou mierou sa podieľali na sformovaní vedy o bezpečnosti – securitológie. Ďalšia spolupráca bola realizovaná s prof. *nzw. Janekom Maciejewskim* s Vroclavskej univerzity vo Vroclave, s ktorým sa významnou mierou podieľali na vzniku a rozvoji odvetvovej sociológie – sociológie disponibilných skupín. (Hofreiter, L. 2006.; Hofreiter, L. 2009; Matis, J. – Maciejewski, J. 2017)

Vedeckú a pedagogickú činnosť v oblasti sociológie bezpečnosti, mieru a armády riešili príslušníci katedry pod vedením jej vedúceho z dvoch základných aspektov a to: z *aspektu andragogického* (sociológia výchovy a vzdelávania dospelých) a aspektu sociologického (vojenská sociológia alebo tiež sociológia armády a sociológia vojny, bezpečnosti a mieru).

1 PARADIGMY SOCIOLOGIE BEZPEČNOSTI A ARMÁDY Z ANDRAGOGICKÉHO ASPEKTU

Andragogický aspekt pri riešení paradigiem v oblasti bezpečnosti sa na katedre prejavil predovšetkým v analýze utvárania kadetov akadémie a profesijnej prípravy vojenských profesionálov, kde sa veľká pozornosť venovala utváraniu a rozvoji ich schopnosti aplikovať zvládnutý obsah predmetu „vojenská andragogika“ do praktickej výchovnej, výcvikovej a riadiacej práce veliteľa, chápaného ako vedúceho, vodcu a vychovávateľa na stupni jednotka (Janeček, V., Matis, J. 2006.). V profesijnej príprave civilných študentov akadémie z technických odborov bola pozornosť zameraná najmä na získavanie a rozvoj ich základných manažérskych zručností v oblasti personálnej práce (Matis, J., Ižarik, Š., Spodniaková, V. 2004).

Andragogika, najmä vojenská andragogika, poníma utváranie človeka ako jeho intencionálnu socializáciu v pozícii vojenského profesionála a zamestnanca armády, rozvíjanú v oblasti: 1. výchovnej (výchova a vzdelávanie dospelých), 2. profesijnej (personálne činnosti), 3. sociálnej (sociálna práca – sociálna pomoc a poradenstvo) a napokon 4. voľného času (kultúrno-výchovná činnosť). Takto rozvíjaná zámerná socializácia zabezpečuje, aby sa príslušníci armády dokázali vyrovnáť s osobitosťami výkonu vojenskej služby. (Matis J. 1999. s. 99 – 100). Postupne sa andragogika a vojenská andragogika začína považovať za teoretický základ novovznikajúcej vedy – sociálna práca všeobecne a sociálnej práce vo vojenskej organizácii osobito.

Po vzniku profesionálnej armády sa však tento pohľad v ozbrojených silách Slovenskej republiky nepresadil a „sociálna práca“ sa na vojenskej akadémii nezačal vyučovať. Aj keď sa predmety „sociálna andragogika“ a „vojenská andragogika“ prestali na Vojenskej akadémii SR vyučovať a predmet „sociálna práca“ sa vyučovať ani nezačal, vedúci katedry a ďalší pracovníci katedry naďalej vo vednom odbore sociálna práca nielen publikujú, ale sa tiež na výučbe sociálnej práce príslušníkov silových rezortov v magisterskom a doktorandskom stupni na Prešovskej univerzite v Prešove a na Vysoké škole zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave podieľajú.¹

Pri analýze *etapy socio-profesijnej prípravy vojenského profesionála* sa na katedre riešil

¹ Jozef Matis bol externý školiteľ doktorandov Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove a Vysoké školy zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave s vypísanými témami: 1. Súčasný stav a koncepcia prípravy a ďalšieho vzdelávania sociálnych pracovníkov v ozbrojených zboroch – ozbrojené sily, polícia, hasiči; 2. Súčasný stav uplatňovania sociálneho poradenstva v ozbrojených zboroch – ozbrojené sily, polícia, hasiči; 3. Psychologická podpora a pomoc pri krízových situáciách – katastrofy, nehody, mimoriadne udalosti; 4. Sociálna práca v ozbrojených silách atď. PhDr. Mária Martinská, PhD. odvieďa na Vysoké škole zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave desiatky bakalárskych a magisterských prác.

problém dvojitého statusu učiteľa (Matis, J. 2000) a kadeta, ktorých pozícia vo vojenskej škole má dva statusy – status učiteľa a študenta a status vojaka. To znamená, že učiteľ akadémie nie je iba vysokoškolský pedagóg, ale tiež vojak, no a kadet nie je iba vysokoškolský študent ale tiež aj vojak. Výskumy, ktoré boli k tejto problematike uskutočnené potvrdili určité sociálne napätie a sociálne konflikty pri napĺňaní rol týchto statusov, a tiež rozdiely medzi tendenciou byť viac učiteľom a študentom ako vojakom. (Čukan K., Ernekerová P., Matis, J. 2001, s. 6-13 a Matis, J. 2010)

Keďže sa vychádzalo z toho, že proces utvárania vojenského profesionála je veľmi úzko prepojený s problematikou jeho rodiny, najmä s napĺňovaním jej základných funkcií, zamerali sa príslušníci katedry aj na túto problematiku. Riešeniu problematiky rodiny všeobecne a vojenskej rodiny zvlášť bolo venované rokovanie medzinárodnej vedeckej konferencie „*Životný štýl a rodina vojenského profesionála*“ (rok 2007) a rokovanie medzinárodnej vedeckej konferencie „*Súčasný stav a možný vývoj kvality života rodiny profesionálneho vojaka*“. (Zaňko, Z., Martinská, M., Sipko, A. 2007)

Vojenská rodina bola vymedzená ako osobitý typ rodiny a ešte diferencovaná na: *vojenskú viacgeneračnú rodinu a rodinu profesionálneho vojaka*. (Matis, J. 2007) *Vojenská rodina* bola vymedzená ako typ rodiny, ktorá má nielen jej všeobecné znaky, ale ktorá napĺňa aj jej všetky základné funkcie. Osobitosti vojenského povolania, vykonávané niektorým z rodičov alebo obidvomi, však neumožňujú tejto rodine úplne alebo čiastočne napĺňať niektoré z jej základných funkcií. „*K určeniu týchto osobitosti, bol preto presnejšie vymedzený pojem "vojenská rodina", a to z dvoch aspektov:*

- *širšieho, v ktorom sa zbral do úvahy fakt, že niekto z príbuzenstva je profesionálnym vojakom – použitý pojem vojenská viacgeneračná rodina.*
- *užšieho, podľa ktorého sa za vojenskú rodinu považuje len taká rodina, v ktorej sú profesionálnymi vojakmi rodičia (jeden alebo obaja) – použitý pojem rodina profesionálneho vojaka.“* (Matis, J. 2007, Matis J. 2014. s. 489-502)

Na okraji záujmu príslušníkov katedry nezostala ani *problematika životného štýlu a spôsobu života vojenských profesionálov a ich rodín*. Vychádzali z toho, že *kvalita života vojenských profesionálov* charakterizuje tú stránku ich životného štýlu, ktorá súvisí s kvalitou a štandardom uspokojovania ich materiálnych a duchovných potrieb. Kvalitu života vojenských profesionálov považujú za syntetickú kategóriu, ktorá zahŕňa v sebe organizáciu ľudského života, skúmaného z aspektu: biológie, psychológie, sociológie, ekonómie, kultúry, práva a iných vied. Svojim obsahom teda sumarizuje množstvo indikátorov biologickej, psychologickkej, ekonomickej, sociálnej a kultúrnej reality, ktorú nemožno vtesnať len do niekoľkých premenných.

Kvalita života je ponímaná ako komplex životných prejavov, charakterizovaných subsystémom *činností; hodnôt, noriem a ideí; tiež osobnostných kvalít; medziľudských vzťahov; poznávania, hodnotenia, tvorby a využívania materiálnych a duchovných hodnôt* a napokon *vplyvov tradícií, histórie a kultúrnej dedičnosti*. (Matis, J. 2002)

„Kvalita života vojenských profesionálov a ich rodín je ovplyvnená ich profesijnými kvalitami a tiež znakmi vojenského povolania. Do značnej miery je limitovaná i znakmi vojenskej organizácie a jej kultúrou (kultúrou organizácie). Kvalita života všeobecne a kvalita života vojenských profesionálov osobito, sa bližšie charakterizuje prostredníctvom priamych a nepriamych ukazovateľov, najmä ich kvantifikáciou – meraním jednotlivých oblastí životného štýlu, príslušníci katedry vedení jej vedúcim venovali kvantifikácii týchto ukazovateľov veľkú pozornosť.“ (Matis, J, 2005. s. 33-39.)

S problematikou profesionalizácie armády, najmä s etapou utvárania vojenských profesionálov, súvisí aj problematika postavenia veliteľa, nielen ako vodcu vojenskej jednotky, ale aj ako subjektu výchovy, ktorou sa príslušníci katedry tiež zaoberali. (Matis, J. 2003, 2004, 2006) V uskutočnenej analýze zdôraznili, že výchova a vzdelávanie nielen v spoločnosti, ale i v armáde podlieha konkrétnym spoločenským zmenám, ktoré ju determinujú. Prax jednoznačne potvrdila, že pre budúcich veliteľov jednotiek sú andragogické poznatky potrebné, lebo rozvíjajú ich schopnosť pracovať s ľudskými zdrojmi – t. zn. sociálnym podsystémom vojenského systému.

V tejto súvislosti príslušníci katedry, začali sa venovať problematike rodovej rovnosti. „Pri jej analýze z hľadiska filozofie multikulturalizmu a akceptácie inakosti, s dôrazom na rodovú toleranciu, vymedzili osobitosti chápania rozdielu medzi biologickou determináciou pohlavia a sociálnou konštrukciou rodu vo vojenskom prostredí“. (Martinská M., Matis J. 2011. s.111-118)

Zdôraznili potrebu zaoberať sa ženskou perspektívou v tradične maskulínnej oblasti – vojenstvo a bezpečnosť. Zvýraznili tiež potrebu skúmať a ďalej rozvíjať túto tradične maskulínnu oblasť, s dôrazom na ženskú skúsenosť. Vo svojich prácach priniesli nielen významné podnety pre možný ženský pohľad na vedeckú analýzu tejto zložitej oblasti, ale vedecky zdôvodnili vznik a rozvoj rodovo orientovanej (v niektorých prípadoch sa používa tiež pojem „rodovo citlivej“ sociálnej práce v ozbrojených silách Slovenskej republiky, polícii, bezpečnostných, záchranných a tiež dobrovoľníckych zboroch – nazvaných tiež disponibilné (dostupné) skupiny (grupy dispozycijne). O týchto disponibilných (dostupných) skupinách bude ešte v texte zmienka. (Maciejewski, J. 2012)

Pri riešení problematiky rodovej rovnosti sa príslušníci katedry a najmä doktorandi vedúceho katedry, nevyhli otázkam týkajúcich sa sociálnej práce a sociálneho poradenstva v polícii, hasičských, záchranných a bezpečnostných zboroch všeobecne a v ozbrojených silách osobito. Najmä pri riešení kríz a krízových situácií narazili aj na problematiku dobrovoľníctva, no nemali síl ju hlbšie analyzovať a riešiť.

Za dôležité s danou problematikou považovali problémy spojené s rovnosťou príležitosti a zosúladovaním práce a rodiny v praxi moderných organizácií, za aké sú v súčasnosti policajné, hasičské, záchranné, bezpečnostné zbory a ozbrojené sily považované.

Riešeniu problémov v tejto oblasti sa venovala medzinárodná vedecká konferencia pod názvom „Rovnosť príležitosti a zosúladovanie práce a rodiny v praxi moderných organizácií“ (rok 2012). Niektoré navrhované závery boli využité počas krízovej situácie Covid-19.

2 PARADIGMY V OBLASTI BEZPEČNOSTI A ARMÁDY ZO SOCIOLOGICKÉHO ASPEKTU

Na Katedre spoločenských vied a jazykov bola venovaná zvýšená pozornosť teoreticko-metodologickému zabezpečeniu výučby sociológie v týchto predmetoch: „všeobecná sociológia“, „sociológia armády“, „sociológia výchovy“, „sociológia práce“, „sociológia rodiny“, a „životný štýl profesionálneho vojaka“. (Matis, J. 2012. , Vyhnal, M., Matis, J., Tuček, J. 1998; Hamaj, P., Martinská, M., Matis, J. 2005; Matis, J., Hamaj, P., Martinská, M. 2008; Polonský, D., Matis, J. 2004; Polonský, D., Matis, J. 2003; Matis, J. 1995; Polonský, D., Matis, J. 1997; Matis, J. 2002; Polonský, D., Matis, J. 1994; Matis, J., Hamaj, P., Martinská M. 2008)

Vedecko-pedagogická práca katedry a jej vedúceho sa zamerala predovšetkým na vymedzenie „procesu profesionalizácie armády“ a pojmu „vojenský profesionál“, chápaný ako výsledný produkt procesu jeho utvárania.

Professionalizácia armády bola vymedzená ako cyklicko-lineárny proces premeny neprofesionálnej (konskripčnej) armády na armádu profesionálnu, ktorý pozostáva z troch rovín – všeobecnej, zvláštnej a jedinečnej.

Utváranie vojenského profesionála sa poníma ako jedna z troch rovín procesu profesionalizácie armády a pozostáva z dvoch častí s niekoľkými vlastnými etapami.

- Prvá časť – „*príprava vojenského profesionála*“ – z etapy socio-profesijnej orientácie, etapy socio-profesijnej prípravy a tiež z etapy teoreticko-praktickej identifikácie s vojenským povoláním.
- Druhá časť – „*rozvoj vojenského profesionála*“ – z etapy prakticko-teoretickej identifikácie s vojenským povoláním, etapy dokvalifikácie a rekvalifikácie a tiež etapy výkonu a ukončenia vojenskej služby.

Celý proces utvárania vojenského profesionála začína vstupom a končí výstupom z ozbrojených síl. Podmienky vstupu do ozbrojených síl sú predpokladom vysokej kvality vojenských profesionálov a podmienky výstupu z ozbrojených síl zaisťujú prestíž nielen príslušníkov ozbrojených síl ale aj celých ozbrojených síl v spoločnosti.

Proces utvárania vojenského profesionála, ktorého výsledným produktom je *vojenský profesionál* predpokladá transformáciu sociálnej skupiny vojakov z povolania na skupinu vojenských profesionálov, ktorú príslušníci katedry chápu ako dvojstranný proces – na strane jednej ako stotožnenie sa profesionálneho vojaka s výkonom profesionálnej vojenskej služby, ako nový vzťah k vojenskej organizácii a na strane druhej ako nový vzťah vojenskej organizácie k svojim príslušníkom, ako vytváranie čo najlepších podmienok k ich stotožneniu

sa s výkonom profesionálnej vojenskej služby, teda s vojenským povoláním. (Matis, J., Hamaj, P., Martinská, M. 2008)

Pojem „vojenský profesionál“ teda podľa vedúceho katedry vyjadruje skutočnosť, že sa daný jednotlivec vyznačuje základnými kvalitami profesionalizmu, medzi ktoré možno zaradiť: odbornosť, zodpovednosť a povinnosť (záväznosť), korporatívnosť a napokon sociálnu kvalifikáciu. Základné a ďalšie kvality profesionalizmu tvoria podstatu obsahového vyjadrenia pojmu „vojenský profesionál“.

Pri analyzovaní procesu profesionalizácie armády bolo potrebné vymedziť pohľad na ponímanie pojmov „vojenská činnosť“, „vojenská práca“, „vojenská profesia“ a napokon „vojenské povolanie“. (Matis, J. 1995)

Vojenskú činnosť vymedzili príslušníci katedry ako výsledok historického vývoja ľudskej spoločnosti, v ktorom sa ľudská činnosť postupne diferencovala tak, že z jej jednotlivých druhov vzniká vojenská činnosť, realizátorom ktorej je osobitá sociálna skupina – armáda. Vo svojej podstate tvorí jednotu konštruktívnej a deštruktívnej činnosti. Ako každá činnosť tvorí jednotu materiálnej a duchovnej činnosti a jednotu hry, učenia sa a práce. Tvorí špecifický druh spoločenskej aktivity, ktorá je zároveň nástrojom politiky štátu. Vnútorne ju možno rozčleniť na: bojovú, výcvikovú a výchovnú činnosť. Uskutočňuje sa v podmienkach mieru alebo vojny. (Matis, J., Hamaj, P., Martinská, M. 2008)

Vojenskú prácu poňali ako výsledok spoločenskej deľby práce, ako súhrn prvkov, spojení, stránok a vzťahov zámernej a účelnej činnosti vojakov a vojenských skupín, zameranú na zabezpečenie existencie danej ľudskej spoločnosti alebo sociálnej skupiny. Je tvorená relatívne samostatnými zložkami, ku ktorým možno zaradiť najmä: obsah, subjekt a objekt, predmet, ciele, prostriedky a výsledky vojenskej práce. (Matis, J., Hamaj, P., Martinská, M. 2008)

Vojenské povolanie sa príslušníkmi katedry poníma ako osobitý druh povolania, ktoré sa vykonáva v oblasti obrany a ochrany (oblasť zaistenia mieru a bezpečnosti). Ako každé iné povolanie vzniklo, rozvíja sa a naďalej sa bude rozvíjať na základe spoločenskej deľby práce a vývoja ľudskej spoločnosti. Poníma sa ako jednota výkonu profesie a relatívne dlhodobého hlavného zamestnaneckého pomeru, ktorý vzniká na základe osobnej voľby jednotlivca a špecifického výberu zamestnávateľa (osobitosť vojenského povolania je tá, že zamestnávateľ je štát). Za jeho základné črty (znaky) možno považovať: nadstraníckosť (nie apolitickosť), vedecké riadenie, historickú prechodnosť, náročnosť a napokon relatívnu samostatnosť. (Janowitz, M. 1967; Huntington, S. P. 1968; Wiatr, J. J. 1969; Rychtařík, K., 1971; Polonský, D., Malátek, V., Matis, J. 1995; Matis, J., Hamaj, P., Martinská, M. 2008.; Pichňa, J. A. 1980; Hamaj, P. 2005)

Príslušníci katedry sa aktívne zapojili do procesu vzniku sociologickej vednej disciplíny „sociológie bezpečnosti“. Vzniku sociológie bezpečnosti predchádzala široká, kritická vedecká diskusia o vzniku securitológie (vede o bezpečnosti), v ktorej sa riešili dve

paradigmy: *prvá* sa dotýkala problematiky vymedzenia bezpečnostnej vedy – sekuritológie, *druhá* sa dotýkala vymedzenia rozsahu predmetu bezpečnostnej vedy.

Ešte ani dnes nie je v týchto otázkach úplne jasno. Bezpečnostná komunita zatiaľ ešte stále nenašla jednoznačnú odpoveď na dve podstatné otázky:

- Prvej – má sa veda o bezpečnosti vymedziť samostatne alebo len ako vedná disciplína medzinárodných vzťahov alebo politológie – ako bezpečnostné štúdie?
- Druhej – má sa všeobecná bezpečnosť ako predmet vedy o bezpečnosti ponímať komplexne (ako celok) alebo diferencovane ako jednotlivé bezpečnosti? (Škvrnda, F. 2001.; Laml, R. 2005.; Murdza, K. 2005.; Škvrnda, F. 2006. Janošec, J. 2007. Hofreiter, L., 2006.; Tyrala, P. 2010. Korzeniowski, L. F. 2012.

Pretrvávajúce polemiky k týmto paradigmám, otvárajú ďalšie možné problémy, ktoré bolo potrebné riešiť a to najmä pri tvorbe kategoriálneho aparátu tejto vedy, ktorý ako kategoriálny aparát každej vedy, má umožniť identifikovať nosné prvky systému a zabezpečiť komunikáciu v rámci danej vedy a komunikáciu tejto vedy s okolím. (Kříž, Z., Mareš, M., Suchý, P. 2007; Hofreiter, L. 2008)

V tejto polemike sa príslušníci katedry priklonili k skupine, ktorá chápe bezpečnosť ako sociálny jav, ktorého obsah, štruktúra i funkcie presahujú hranice jedného vedného odboru. Akýkoľvek uhol pohľadu ju vymedzuje ako systém, obsahujúci celý rad podsystémov, ktorý je zároveň podsystémom vyššieho systému – regionálneho, kontinentálneho, či globálneho. Súhlasia však aj s výhradami druhej skupiny, ktorá novovytvárajúcej vede o bezpečnosti vyčíta veľmi nízku teoretickú prepracovanosť svojho kategoriálneho aparátu. Nejednoznačnosť pri používaní a tiež pri výklade základných pojmov vytvára nielen teoretické ale tiež praktické problémy doma i v zahraničí.

Súhlasia s názorom **F. Škvrndu**, že *„Bezpečnosť nie je iba teoretickým pojmom, ale je tiež súčasťou daného politického myslenia a praktickým problémom. Interpretácia pojmu bezpečnosť je tiež oblasťou politického zápasu, inerpretovanou a využívanou rôznym spôsobom v národnom aj medzinárodnom meradle“*. (Škvrnda, F. 2001)

Bezpečnosť chápú ako aktuálnu rovnováhu medzi momentálne poznanými ohrozeniami a rizikami a pripravenosťou daného subjektu na ich efektívnu elimináciu v konkrétnom čase a bezpečnostnom prostredí. Na základe poznania, že nepoznané rizika a ohrozenia aktuálnu rovnováhu narúšajú, robia záver, že k zaisteniu vysokého stupňa bezpečnosti je potrebné odhaliť a analyzovať čo najviac rizík a ohrození a zabezpečiť kvalitnú prípravu k ich eliminácii. (Hofreiter, L. 2004; Hofreiter L., Matis J. 2009) *Východisko pre dosiahnutie stability vo svete vidia v odklonení sa od trhového fundamentalizmu neoliberalnej politiky konca 20. storočia (Giddens, A. 2011) a vytvorení novej rovnováhy medzi verejnými a súkromnými a tiež medzi spoločenskými a individuálnymi záujmami a aj to iba za predpokladu, že jadrom ekonomiky sa stane humanistická ekonomika.* (Haluška, I. 2011. s. 9 – 10)

Na katedre sa venovala veľká pozornosť regulovanému procesu globalizácie, analyzovaniu chudoby, nestability a vojny ako tých sociálnych javov, ktoré sú hlavnou príčinou vzniku masovej migrácie a v kontexte s humánnosťou, inakosťou a tiež intoleranciou a neznášanlivosťou aj radikalizmu, extrémizmu a terorizmu. (Matis, J. 2008, 2014, 2016)

V prácach neustále zvyrazňujú skutočnosť, že kríza sa týka nielen spoločnosti, ale tiež jednotlivca, pričom: *krízu spoločnosti* chápu ako narušenie rovnováhy spoločnosti a jej sociálnych skupín vo všetkých jej sférach: politickej, ekonomickej, kultúrnej a sociálnej a *krízu jednotlivca* popísali ako jeho emočné rozrušenie, ktoré je často sprevádzané pocitmi zmätku, úzkosti, depresie, hnevu a dezorganizácie vo vzťahoch a sociálnom fungovaní. (Matis, J. 2006) Za sociálne riziká vzniku kríz v globálnom, spoločenskom, skupinovom a individuálnom rozmere, považovali chudobu a vojnu.

Chudobu vymedzili ako sociálny jav, v ktorom existujúce vzťahy a realizované procesy neumožňujú *jednotlivcom, sociálnym skupinám a spoločnostiam* efektívne vyrábať a spotrebovať prostriedky materiálnej a duševnej povahy k uspokojovaniu svojich primárnych a sekundárnych záujmov a potrieb, čo spôsobuje ich vylúčenie z danej spoločnosti alebo komunity, ich duchovné spustnutie a citovú absenciu vo vzájomných vzťahoch medzi ľuďmi. Má teda dve neoddeliteľné stránky: *materiálnu a duchovnú*. Materiálna stránka vyjadruje nemožnosť vytvárať a spotrebovať materiálne statky. Duchovná stránka vyjadruje nemožnosť vytvárať a spotrebovať duchovné statky. (Matis, J. 2007) Chudoba výrazne diferencuje nielen jednotlivcov a spoločnosti ale tiež jednotlivé regióny a štáty. Zapríčiňuje nestabilitu a býva príčinou konfliktov, ktoré môžu postupne prerásť do ozbrojeného násillia do vojny.

Vojnu chápu ako jednu z foriem sociálneho konfliktu, ako stav, kedy sa protirečenia medzi dvomi stranami riešia cestou masového ozbrojeného násillia. Od iných foriem sociálneho konfliktu sa odlišuje týmito znakmi: *násillím* (je to násillný ozbrojený akt), *masovosťou* ozbrojeného násillia (toto ozbrojené násillie má masový charakter), *zámernosťou* a *cieľavedomosťou, organizovanosťou, rozsahom a trvaním* ozbrojeného konfliktu, *nezávislosťou* oboch strán a *právnym charakterom* (násillím, ktoré je regulované právnymi normami, tzv. legitímne násillie). (Polonský, D., Malátek, V., Matis, J. 1994)

Hlavné prvky, tvoriace obsah vojny sú: *politika a masové ozbrojené násillie*. Masové ozbrojené násillie sa realizuje ozbrojeným zápasom (bojom). Vede sa za dosiahnutie politických, ekonomických, národnostných, náboženských a iných cieľov. (Matis, J. 2008) Obsah vojny tvoria *činnosti* spoločenských síl, ktoré doplňujú a zabezpečujú vojenské akcie. Napomáhajú tak priamo alebo nepriamo politickým cieľom vojny v ekonomickej, ideologickej a zahraničnopolitickej oblasti.² (Krejčí, O. 2010)

² Nové pohľady na vedenie vojen v 21. storočí: 1. pokračuje premena väčšiny armád z konskripčných (zmiešaných) na profesionálne armády; 2. jadrové zbrane „zastarali“ ako vojenskopolitický nástroj a sú dopĺňované nejadrovými strategickými zbraňami a napokon 3. zbrojenie vstúpilo do kozmického priestoru.

Vo svojich prácach zdôraznili, že pojmy vojna a terorizmus, nemožno stotožniť ani v prípade štátneho terorizmu, v ktorom je „teroristický akt“ prostriedkom politiky štátu, alebo skupiny štátov, pretože:

- násilným prostriedkom vojny je hrozba alebo použitie *masového ozbrojeného násilia* voči vojenským cieľom protivníka podľa známych a dohodnutých zásad, zvykov a tradícií boja, zakotvených v zákonoch medzinárodného vojnového práva;
- násilným prostriedkom terorizmu je *teroristický akt* – teror, chápaný ako čin, ktorého obsahom je použitie násilia, či jeho hrozba jednotlivcami, sociálnymi skupinami alebo jednotlivými štátmi (skupinou štátov), v rôznych podobách (až po masové ozbrojené násilie – teda boj), k zastrašeniu iných jednotlivcov, sociálnych skupín a štátov až po ich fyzickú likvidáciu alebo silné narušenie základných funkcií štátu.

Terorizmus vymedzili ako cieľavedomé použitie prostriedkov individuálneho, či masového ozbrojeného násilia proti nezúčastneným – zväčša civilným, neozbrojeným osobám a to aj v čase mieru, za účelom dosiahnutia svojich cieľov a to: politických, náboženských, nacionalistických, ekonomických, kriminálnych a pod. Jadrom pojmu „terorizmus“, jeho hlavným znakom (atribútom) je šírenie *strachu* a *hrôzy*. K ďalším jeho znakom možno zaradiť: *cieľavedomosť*, *využívanie násilia* (hrozby jeho použitia) a *záujem o medializáciu a vplyv na verejnú mienku*. (Škvrnda, F. 2003.; Matis, J. 2005) Za významný zdroj terorizmu sa považuje prejav radikalizmu a extrémizmu.

Hrozbu *extrémizmu* a *radikalizmu* považujú aj v súčasnosti za vysoko aktuálnu. Nepochopenie inakosti sa cez prizmu intolerancie a neznášanlivosť transformuje do prejavov nenávisť voči príslušníkom iných rás, národov, národnostných menšín a etnických skupín, ale aj náboženstiev, ktoré prinášajú so sebou vysoký stupeň nebezpečenstva priameho ohrozenia riadneho fungovania demokratickej spoločnosti. Dôrazne upozorňujú, že nie je možné radikalizmus a extrémizmus stotožňovať.

Radikalizmus je potrebné chápať ako súhrn názorov. Ich cieľom je meniť prijaté a uznávané normy a zásady fungovania určitého sociálneho systému, pohybujúc sa na hranici ich neporušovania. Tieto názory nesledujú likvidáciu sociálneho systému, no ich aplikácia vedie k jeho rozsiahlym zmenám.

Extrémizmus je už potrebné chápať ako súhrn názorov a aktivitu, smerujúcu k zmenám už uznávaných noriem a zásad fungovania určitého sociálneho systému, čo v konečnom dôsledku vedie až k jeho likvidácii. Je nebezpečný konaním výrazne sa odchyľujúcim od bežného správania – extrémny, krajnosti, výstrednosť, radikálne konanie a názory.

Radikalizmus a extrémizmus ako sociálne javy (spoločenské alebo skupinové) sú priamo závislé na usporiadaní a stave spoločnosti, v ktorej sa prejavujú a tiež vnútorne diferencujú. Ak je každá spoločnosť tvorená tromi základnými sférami – politickou, ekonomickou a kultúrnou, ktorými sa prelína sféra sociálna (spoločenská alebo skupinová),

potom sa v praxi možno stretnúť s týmito základnými druhmi radikalizmu a extrémizmu: *politickým, ekonomickým a kultúrnym*. (Matis, J. 2014)

Pri analýze extrémizmu, radikalizmu a terorizmu sa príslušníci katedry nevyhli ani sociologickému pohľadu na jeden z hlavných problémov súčasnej Európy, ktorým je stúpajúci až masový príliv cudzincov do vyspelých európskych štátov – *masovú migráciu*, (Matis, J. 2016) ktorú nemožno stotožniť s masovým utečenectvom.³ Zdôraznili, že neumožnením registrácie migrantov sa masová migrácia stáva neregistrovanou masovou migráciou, ktorá umožňuje nekontrolovaný prienik organizovanému zločinu, terorizmu a rôznym chorobám, čo vyvoláva u obyvateľov cieľových alebo prijímajúcich krajín strach a obavy, ktoré sú zdrojom radikálnych a extrémnych názorov. Stotožňujú sa s názormi, že takáto migrácia neumožňuje (sťažuje) integráciu migrantov do kultúry prijímajúcej, či cieľovej krajiny. Súhlasia s tým, že Európania sa podľa odpovede na otázku o krachu multikulturalizmu delia na:

- *optimistov*, ktorí tvrdia, že migranti pomôžu vybudovať „nový európsky národ“, ktorý bude zbavený nacionalizmu. Nová, skutočne multikultúrna spoločnosť je podľa nich nádejou pre Európu.
- *pesimistov*, ktorí multikulturalizmus, v spojení s radikálnym islamom alebo len s islamom, považujú za veľké nebezpečenstvo pre ďalšiu integráciu Európy. (Matis, J. 2014)

Upozornili na potrebu rozlišovať migráciu ako takú a utečeneckú krízu, ktorú teraz Európska únia zažíva. Utečenecká kríza zatiaľ síce vrcholí no raz bude mať koniec. Utečenecký tok, ktorý v súčasnosti vidíme, je potrebné prijatými opatreniami v rámci Európskej únie zvládnuť. Na základe získaných skúsenosti sa je potrebné dôsledne pripraviť na svet, v ktorom bude migrácie oveľa viac. Ak to Európa nezvládne prinesie masová migrácia určitý odpor obyvateľstva cieľových krajín voči migrantom, čo sa v konečnom dôsledku odrazí v naozajstnom stroskotaní multikulturalizmu, v náraste nacionalizmu, radikalizmu a extrémizmu, v obnove neofašizmu a v prenesení boja s terorizmom na územie štátov Európskej únie.

Pri riešení týchto problémov, zobrali do úvahy skutočnosť, že vplyv globalizácie (Matis, J., 2008) na bezpečnosť, vojny a ozbrojené násilie sa hodnotí kriticky aj z pohľadu ľudskej bezpečnosti, ktorá sa odlišuje od poňatia všeobecnej bezpečnosti v bezpečnostných, či strategických štúdiách. (Waisová Š. 2005) Ľudská bezpečnosť kladie dôraz najmä na ľudský život a jeho dôstojnosť. Jej základné dimenzie predstavujú: sloboda od nebezpečenstiev (ochrana) a sloboda od nedostatku (rozvoj). Globalizácia vytvára pre jednotlivcov, sociálne

³ Pojem utečenec sa vzťahuje na kohokoľvek, kto vzhľadom k obavám z prenasledovania z rasových, náboženských, národnostných sociálno-skupinových a politických dôvodov je mimo krajiny svojej štátnej príslušnosti a vzhľadom k týmto obavám nemôže, alebo nechce využiť ochranu svojej krajiny. Môže to byť aj ten, kto sa bez štátnej príslušnosti nachádza mimo krajinu svojho predchádzajúceho trvalého bydliska a následkom týchto udalostí sa tam nemôže alebo zo strachu nechce vrátiť.

skupiny a spoločnosti (ich štáty) nové príležitosti, ale tým, že oslabuje štát oslabuje zároveň schopnosť tieto nové príležitosti využívať. (Zaplatinskij, V., Matis, J. 2010)

Protipólom globalizácie je *lokalizácia*, ktorá sa môže zjednodušene chápať ako *proces zavádzania zákona a poriadku*.⁴ (Bauman, Z. 2004. a tiež Volner, Š. 2005. s. 109)

Ak má uspieť v zápase s globalizáciou, musí postupne prerásť súčasné národné hranice (lokalitu). Riešenie vzťahu globalizácie a lokalizácie sa v plnej miere dotýka aj formovania Európskej únie – *nového poriadku* v Európe. Rozširovanie Európskej únie a jej ďalšie formovanie, ktoré sa začiatkom deväťdesiatych rokov zdalo také bezproblémové, už takým nie je. Európska únia si stále viac uvedomuje nevyhnutnosť stanoviť pevné normy, ktoré zabezpečia jej fungovanie a bezpečnosť. Globálny manažment (tzv. *nová lokálna elita*), (Matis, J. 2016) rieši nové morálne, intelektuálne, politické, ekonomické, civilizačné, bezpečnostné výzvy – teda globálne problémy.⁵ (Ivanička, K. 2006. s. 34)

Príslušníci katedry vychádzajú z toho, že sa postupne mení *globálna scéna*, ktorá prestáva byť iba medzištátnou politikou, zameranou cez vojenské, hospodárske a kultúrne nástroje na zaistenie hraníc, zabezpečujúce územie (teritórium) legislatívnej a exekutívnej zvrchovanosti každého štátu. Globálna scéna sa v súčasnosti postupne stáva globálnou politikou, ústiacou do *globálnej (kosmopolitnej) demokracie*. (Giddens, A. 2011. s. 117 – 120) Preto sú presvedčení o tom, že usporiadať časť sveta ešte stále znamená založiť štát, ktorý môže konkurovať globálnej a exteritoriálnej elite (Sztumski, J. 2007) – teda *globálny a exteritoriálny štát*, štát *nadnárodný*, ktorý ale zabezpečí všetky funkcie národného štátu. Kompetencie národného štátu získa násilím alebo mu tieto kompetencie národné štáty odovzdajú dobrovoľne. Aby tento proces fungoval bez konfliktov musí *lokálna elita* (vodcovia na lokálnej úrovni) postupne prerásť v *novú lokálnu elitu* – v tzv. nadnárodnú elitu, ktorá je schopná presadzovať lokálne názory v globálnom svete a korigovať tak vznikajúci *nový neporiadok*. (Matis, J. 2016. s. 149-163)

Bezpečnostná situácia Európskej únie potvrdzuje potrebu urýchliť integráciu aj v oblasti branno-bezpečnostnej, (Staněk, P., Ivanová, P. 2016. s. 201-206) teda integrovať sily a prostriedky štátov Európskej únie, ktoré zaistia nevojenskú a vojenskú bezpečnosť. Nastal čas úvah o vytvorení spoločnej ozbrojenej obrany Európskej únie, čo zatiaľ narazilo na vnútorný odpor členských krajín. Zatiaľ je miera bezpečnostnej situácie a miera využitia ozbrojených zložiek v jednotlivých členských krajinách odlišná. Hovoriť dnes o využití ozbrojených síl Európskej únie na riešenie vnútornej bezpečnosti danej členskej krajiny, by asi vyústilo do ďalšieho posilnenia separačných a dezintegračných procesov. (Matis, J. 2016)

⁴ Proces, ktorý má zabrániť chaosu, *novému svetovému neporiadku*, vznikajúci oslabovaním komunikácie medzi globálnejšími a exteritoriálnejšími *elitami* a „lokalizovanou“ *väčšinou*, sa označuje ako proces zavádzania *nového poriadku*.

⁵ *Globálny problém* sa odlišuje nielen všeľudským dopadom, ale tiež mechanizmom svojho vzniku. Je to problém, ktorý ohrozuje ľudstvo a prírodu na zemi dôsledkom kumulatívneho, či synergetického spolupôsobenia lokálnych (miestnych) vplyvov ľudskej činnosti. Paradoxom (zdanlivý nezmysel) súčasnosti je fakt, že pre riešenie globálnych problémov neexistujú zatiaľ žiadne globálne, ale opäť iba lokálne prostriedky.

Napriek tomu je potrebné ochranu vonkajších hraníc Európskej únie zaistiť, čo bude jedným z prvých integračných procesov Európskej únie v bezpečnostnej oblasti. Je si potrebné uvedomiť, že v tomto procese ešte nepôjde o vytvorenie európskej armády alebo ozbrojených síl Európskej únie, ale len o vytvorenie riadiacich štruktúr, zabezpečujúcich spoluúčasť a súčinnosť jednotlivých členských krajín Európskej únie pri zaistovaní bezpečnosti vojenského a nevojenského charakteru. Bude to proces, v ktorom pôjde o zaistenie koordinovaného postupu konkrétnych zložiek jednotlivých členských krajín Európskej únie – armády, polície, záchranných a bezpečnostných zborov a služieb, pri zabezpečovaní ich pripravenosti a pri vykonávaní činností a opatrení, ktoré súvisia s poskytovaním pomoci jednotlivým členským krajinám Európskej únie, ktoré sú v tiesni.

Dlhoročná spolupráca katedry s inštitútom sociológie Vroclavskej univerzity bola nasmerovaná na proces vytvorenia bezpečnostných síl Európskej únie, tvorených integrovanými disponibilnými (dostupnými) skupinami vojenského charakteru (armáda), polovojenského (polícia, hasičský zbor) a nevojenského charakteru, (záchranné zbory atď.), zaisťujúcich vojenskú a nevojenskú bezpečnosť. (Matis, J. 2016. s.129–145)

Zároveň sa spoločne s prof. nzw. **Maciejewskim** podieľali na vytvorení novej odvetvovej sociologickej disciplíny, ktorú možno považovať za jadro tzv. „vroclavskej sociologickej školy“ – sociológie disponibilných (dostupných) skupín, ktorú vymedzili ako odvetvovú sociologickú disciplínu, ktorej... *„predmetom skúmania sú sociálne skupiny, pripravené k nasadeniu. Vytvárajú sa v rámci vojenských, polovojenských a nevojenských – teda civilných systémov za účelom plnenia osobitých úloh, spojených so zaistením bezpečnosti jednotlivých sociálnych skupín alebo danej spoločnosti“*. (Maciejewski, J. 2014., s. 13 – 14)

Podstatnou vlastnosťou týchto skupín je ich *disponibilita* (dostupnosť) v oblasti bezpečnosti, realizovaná voči danej spoločnosti všeobecne a voči komunite, v ktorej existujú, veľmi konkrétne. (Matis, J., Maciejewski, J. 2017)

Disponibilita (dostupnosť) je spôsobilosť vykonávať činnosť určitým plánovaným spôsobom v súlade s úlohami, ktoré daná spoločnosť od konkrétnej disponibilnej (dostupnej) skupiny vojenského, polovojenského alebo nevojenského charakteru očakáva plniť.

Disponibilné (dostupné) skupiny sa teda ponímajú ako zámerne štruktúrované zoskupenia, ktoré sú na základe všeobecne stanovených a osobitých spôsobilosti disponibilné (dostupné) a to v širšom význame tohto slova. Keďže osobitý charakter ich nasadenia v pomerne úzkom rozsahu, spôsobuje ich ďalšie členenie, väčšina týchto skupín je rozmanitých a to nielen z aspektu rozsahu a druhu pôsobenia ale tiež z aspektu rozmeru akcií, ktorých sa zúčastňujú. Pretože členenie disponibilnosti sa vymedzuje spoločenským systémom, možno hovoriť o disponibilnosti, vyskytujúcej sa v ekonomickom, politickom a výchovnom systéme a tiež v systéme bezpečnosti štátu.

Disponibilné (dostupné) skupiny, vytvárané v sfére bezpečnosti, vykazujú trvalú pripravenosť na špecializované činnosti cez svoje kompetencie (dostupnosť v úzkom slova zmysle – tzv. pohotovosť), ktoré sú odlišné od pravidelných činností (dostupnosť v širokom zmysle slova), vedených organizovaným, profesionálnym spôsobom, pričom tieto aktivity nie sú niekedy aj z politických dôvodov sprístupnené verejnosti. Na výkon týchto činností je potrebná štátna licencia. Disponibilita sa dotýka tiež členov skupín, ktoré realizujú v danej sfére profesionálne a špecializované činnosti, zaisťujúce bezpečnosť v rôznych oblastiach života sociálnych zoskupení. (Matis, J., Maciejewski, J. 2017)

Pri riešení integračných procesov Európskej únie, najmä v oblasti bezpečnosti si príslušníci katedry jasne uvedomovali, že na riešenie úloh s nimi spojených musia byť dobré pripravené elity, najmä vojenské elity a to nielen na lokálnej ale aj globálnej úrovni.⁶ Vymedziť vojenskú elitu vyžaduje pochopiť obsah pojmu elita v konkrétnej spoločnosti, ktorý má širší obsah ako je vrcholová pozícia v politicko-mocenskej štruktúre spoločnosti. Daná spoločnosť sa môže a aj sa zaobíde bez vrcholnej politickej, mocenskej, ekonomickej alebo aj kultúrnej garnitúry, ale v žiadnom prípade sa nezaobíde bez elity. Preto je každý útok na elitu útokom na podstatu tejto spoločnosti. Keďže je v konečnom dôsledku zväčša neúspešný, nemá väčší význam.

Elita je vždy a všade v neustálom pohybe a zmene. Je to aktuálny sociálny jav, ktorého riešenie ukazuje na celý rad ďalších problémov a súvislostí. Z tohto dôvodu je potrebné „teóriu elit“ ponímať ako významnú teóriu, ktorá podstatným spôsobom rieši: význam a postavenie elity v spoločnosti, spôsob a napĺňanie jej progresívnej roly v tejto spoločnosti a napokon tiež spätný odraz vplyvu elity na spoločnosť. (Svobodová, H., 2011)

Pri vymedzení pojmu „elita“ vyšli príslušníci katedry z prístupov viacerých autorov, ktoré však nepovažujú celkom za úplné (Ftorek, J. 2011; Švehla, M. 2004) a preto považujú za potrebné zodpovedať tri základné otázky: *po prvé*, kto je nositeľom, *po druhé*, akú má pozíciu v sociálnom systéme a *po tretie*, akými atribútmi sa odlišuje od ostatných príslušníkov spoločnosti, teda od väčšiny.

Elitu vymedzili ako množinu osôb, sociálnu skupinu, voľne priechodnú vrstvu spoločnosti, špičkových držiteľov moci – ako menšinu spoločnosti, ktorá v sociálnej skupine, organizácii, inštitúcii alebo spoločnosti (určitý sociálny systém či subsystém) zaujíma najvýznamnejšie postavenie (sociálnu pozíciu), pretože má vplyv na dianie v spoločnosti (politickú, ekonomickú, kultúrnu a sociálnu oblasť), vládne a ovláda jej väčšinu a to vďaka svojim: individuálnym vlastnostiam, autorite, talentu, atraktivite, statusu a prestíže, dôveryhodnosti, profesionálnym kvalitám, bohatstvu, konexiám, moci a vplyvu, odvahe hovoriť pravdu a napokon schopnosti tvoriť a naplňovať vízie.⁷ Z uvedenej definície možno

⁶ V rokoch 2016-2017 príslušníci Katedry spoločenských vied a jazykov riešili Projekt vedy a výskumu č.06-2016, Príprava dôstojníckeho zboru ozbrojených síl Slovenskej republiky na prevzatie sociálnej pozície vojenskej elity v ozbrojených silách Slovenskej republiky a v spoločnosti na roky 2016-2017.

⁷ Dostupné na internete (03.07.2024) <http://kultura-bezpieczenstwa.pl/archive/kultura-bezpieczenstwa-nr-28/>

konštatovať, že Elitu nevnímajú len ako vrcholný politický subjekt, vlastníci mocenské prostriedky, ale ako súhrnný komplex činností ľudí, ktorí dosahujú špičkové výsledky a v danej sfére vytvárajú špecifické hodnoty.

Elity sa na základe komplexného prístupu – teda prelínania sa viacerých rovín a uhlov pohľadu, ďalej klasifikujú. Rôzne segmenty spoločnosti rozdeľujú ľudí podľa úrovne na dve základné skupiny a to na: *elitu* a *ne-elitu*. Skupina osôb, vymedzená ako elita sa ešte ďalej člení. Ak chceme obsahovo vymedziť jednotlivé druhy elít v konkrétnej spoločnosti, je treba prikročiť k takému ich členeniu, ktoré by jasne vyjadrovalo základné rozdiely medzi nimi.

Rozdeliť ich možno na tri skupiny: *ideologické elity*, *politické elity* a napokon *ekonomické elity*. (Matis, J. 2017. s. 7-40)

Svoju pozornosť sme zamerali na *politické elity*, ktoré sú elitami sily a dynamiky, disponujúce veľkou (politickou) mocou a kompetenciou riadiť spoločenské a politické dianie. Sú nositeľmi politickej moci s rôznou úrovňou vplyvu v spoločnosti. Patria sem nielen vládne a politické špičky, ale aj elity vojenské (elity bezpečnostné – armádne, policajné a záchranné), ktoré sú považované za akýchsi vykonávateľov vôle politickej elity. Za určitých podmienok sa medzi politické elity môžu zaradiť aj subjekty ekonomického sektora, majúce cez rôzne lobistické skupiny prístup k výraznému politickému vplyvu a dokážu ho aj adekvátne využiť. (Tóth, R. 2007, s. 35)

Vychádzajúc z analýzy pojmu spoločenská elita ponímajú príslušníci katedry *vojenskú elitu* ako súčasť elity politickej, ktorá je výrazne prepojená s ekonomickou a ideologickou elitou, povedané aj inak, na ktorú má vplyv ekonomická a ideologická elita. Ich vzájomné prepojenie je logickým vyústením silnej vzájomnej previazanosti (sociálnej väzby⁸) ideologických, politických a ekonomických elít. Vymedzili ju teda ako: *skupinu osôb, či voľne prechodnú vrstvu, ktorá má v danom bezpečnostnom sektore výrazný vplyv a to vďaka zastávaniu vedúcej, alebo inak významnej pozície, v dôsledku osobnostných, či profesijných kvalít, alebo tiež sociálneho postavenia*. (Matis, J. 2017. s. 7-40)

Boli si vedomí toho, že na obsah pojmu „vojenská elita“ nie je až taký jednoznačný názor. Táto nejednoznačnosť vyplýva zo šírky pohľadov na rozsah obsahu tohto pojmu, pričom:

Najširší pohľad poníma vojenskú elitu ako elitu bezpečnostnú, ako skupinu osôb, či voľne prechodnú vrstvu spoločnosti, ktorá má v danom bezpečnostnom prostredí výrazný vplyv a to na základe vedúcej, alebo inak významnej pozície, či v dôsledku osobnostných a profesijných kvalít a sociálneho postavenia.

⁸ Sociálne väzby sa môžu deliť na tieto základné druhy: *tradičné (tradičné) väzby*, v ktorých sú sociálne vzťahy a sociálny styk určované tradíciou, konvenciou a zvykmi; *afektívne väzby*, v ktorých sú sociálne vzťahy a sociálny styk založené na emocionálnych faktoroch, na emócií; *racionálne väzby*, v ktorých sú tieto vzťahy a sociálny styk späté s tendenciou k súčinnosti pri uspokojovaní rovnakých záujmov, potrieb a postojov k daným hodnotám a napokon *pragmatické väzby*, v ktorých sú tieto vzťahy a styk určované úsilím o dosiahnutie cieľa.

Širší pohľad chápe vojenskú elitu ako elitu v armáde a polícii (armádna a policajná elita), ako skupinu osôb, či voľne prechodnú vrstvu v danej vojenskej organizácii, ktorá má v nej výrazný vplyv a to na základe vedúcej, alebo inak významnej pozície, alebo v dôsledku osobnostných, profesijných kvalít a sociálneho postavenia.

Užší pohľad považuje za vojenskú elitu tzv. elitné jednotky armády a polície, teda príslušníkov týchto jednotiek v armáde a polícii, ktorí sú chápaní ako skupina osôb, či voľne prechodná vrstva v danej vojenskej organizácii, ktorá má v nej výrazný vplyv a pozíciu a to v dôsledku osobnostných, profesijných kvalít a sociálneho postavenia.

Vo všetkých troch významoch tvorí vojenskú elitu skupina takých osôb, ktoré majú veľký vplyv v danej spoločnosti alebo tiež organizácii (armáda) a to nielen zastávanou vedúcou alebo inak významnou pozíciou, ale tiež v dôsledku svojich osobnostných a profesijných kvalít, teda: *kvalít vojenského profesionála* (tvorených odbornosťou, zodpovednosťou, korporatívnosťou, a napokon sociálnou kvalifikáciou); *kvalít veliteľa* (tvorených psychickými, pedagogickými, morálnymi a tiež sociálnymi vlastnosťami) a napokon *kvalít vodcu* (tvorených faktormi akými sú: faktor uznania významu podriadených, faktor iniciatívy, faktor dôrazu na výkonnosť a napokon faktor spoločenskej citlivosti).

Táto skutočnosť je veľmi významná, pretože vyjadruje, že elity sa formujú iba z množiny osôb, ktoré získali uvedené kvality a vlastnosti. Tieto kvality a vlastnosti sa nededia, tieto osoby sa s nimi nenarodia, ale musia ich získať v nepretržitom procese utvárania vojenského profesionála, alebo v procese utvárania profesionála v oblasti bezpečnosti (manažér bezpečnosti).

Z uvedeného vyplýva, že vojenskú elitu, ponímanú ako bezpečnostnú elitu, tvorí nekonzistentná skupina osôb, v ktorej dnes prevažujú nevojaci. Táto elita výraznou mierou rozhoduje o zaistení bezpečnosti krajiny, preto sa musí zodpovedne na túto rolu pripraviť. Počet vojakov v tejto skupine sa od 90. rokov minulého storočia začína drasticky znižovať a tak sa podstatne zužuje vplyv vojakov na zaistenie bezpečnosti.

Tieto skutočnosti sa odrazili i vo formovaní armádnej elity (elita ozbrojených síl), ktorej počty sa od polovice 90. rokov minulého storočia drasticky znížili. Vojenská kariéra už prestáva byť príťažlivou, lebo neposkytuje toľko príležitostí, ako v 20. storočí do obdobia rozpadu bipolarity. Okrem toho sa armádna elita, najmä štátov NATO, pripravuje viac kozmopolitne, „aliančne“ ako vlastenecky. Profesionálni vojaci tvoria sociálne menej homogénnu skupinu. Vymedzujú sa skôr ako zamestnanci štátu (štátni zamestnanci) a nie ako osobitná služba pre štát, oslabuje sa tak ich korporatívnosť.

Oproti minulosti sa dnes výrazne oslabuje polarizovanie vojenského sociálneho prostredia a prostredia spoločenského (civilné, nevojenské). Týmto problémom, aj keď v menšom rozsahu, sa nevyhla ani armádna a policajná profesijná elita – teda špeciálne jednotky týchto organizácii a inštitúcií.

ZÁVER

Na záver popisu takmer pätnásťročnej práce príslušníkov Katedry spoločenských vied a jazykov Akadémie ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši zameranej najmä na oblasť bezpečnosti a stručnej teoretickej analýzy paradigiem vedecko-pedagogickej činnosti katedry v tejto oblasti je potrebné zdôrazniť, že bezpečnosť ako multidimenzionálny fenomén bola príslušníkmi katedry skúmaná z viacerých aspektov, než iba andragogického a sociologického.

Uskutočnená teoretická analýza vybraných paradigiem vedecko-pedagogickej činnosti zameranej na oblasť bezpečnosti potvrdila skutočnosť, že príslušníci katedry, významnou mierou spolupracovali s predsedom Európskej asociácie pre bezpečnostné vedy prof. nzw. dr hab. Ing. **Leszkom Fryderykom Korzeniowskim** pri riešení teoretických problémov bezpečnosti a úloh, ktoré vyplynuli z procesu vzniku vedy o bezpečnosti – securitológie.

Teoretická analýza potvrdila, že nové bezpečnostné výzvy môže úspešne zvládnuť nielen pripravený manažment – lokálny i globálny, ale tiež dobre pripravená celá spoločnosť. Potvrdila tiež skutočnosť, že najkvalitnejšie a najkoncentrovanejšie sa zatiaľ príprava nových *manažérov* v oblasti bezpečnosti, uskutočňuje vo vysokých školách, ktoré sú zamerané na bezpečnosť. Preto sa transformácii učiva a vedeckopedagogickému zboru na týchto školách musí venovať zo strany vedenia štátu ale tiež samotných vysokých škôl zvýšená pozornosť.

V súvislosti so zaistením bezpečnosti danej spoločnosti, regiónu je preto potrebné zmeniť pohľad na výučbu spoločenských vied na týchto školách, ktoré musia nielen vysvetliť zmeny v bezpečnostnom prostredí, ale musia jednotlivcov, sociálne skupiny i celú spoločnosť a najmä jej lokálne elity na tieto zmeny pripraviť. Súčasná situácia vo svete a najmä v Európe to plne potvrdzuje.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BAUMAN, Z.: *Individualizovaná spoločnosť*. Praha: Mladá Fronta. 2004. s. 46. ISBN 80-204-1195-X
- ČUKAN K., ERNEKEROVÁ P., MATIS, J.: Výskum postojov študentov Vojenskej akadémie Liptovský Mikuláš - Výskumná správa. In.: *Zborník výskumných správ zo sociologických výskumov v rezorte MO SR v období 1999 - 2001*, Bratislava: MO SR, 2001, s. 6-13
- FRIČ P., NEKOLA M., PRUDKÝ L.: *Veřejnost a elity jako aktéři modernizace*. Praha: CESES FSV UK, 2005. s. 4 – 14. ISSN 1801-1640 (tlač)
- FTOREK, J.: *Public relations a politika. (Kdo a jak řídí naše osudy s našim souhlasem)*. Praha: Grada Publishing a.s. 2011. s. 15. ISBN 978-80-247-6690-4 (el. verzia v PDF);
- GIDDENS, A.: *Třetí cesta*. Praha: Mladá fronta. 2011. s. 125 – 129. ISBN 80-204-0906-8
- HALUŠKA, I.: *Budúcnosť globálnej ekonomiky (Teória a prax humanistickej ekonomiky)*. Bratislava: IRIS. 2011. s. 9 – 10. ISBN 978-80-89256-65-5
- HAMAJ P., MARTINSKÁ M., MATIS J.: *Vybrané problémy zo všeobecnej sociológie*. L. Mikuláš: AOS, 2005. ISBN 80-8040-266-3

- HOFREITER, L.: *Bezpečnosť, nebezpečnostné riziká a ohrozenia*. Žilina: ŽU v Žiline. 2004. ISBN 80-8070-181-4
- HOFREITER L.. *Securitológia*. L. Mikuláš: AOS, 2006. 138 s. ISBN 978-80-8040-310-2;
- HOFREITER, L.(ed.): Zborník anotácií a elektronických verzií recenzovaných príspevkov na CD–nosiči z Medzinárodnej vedeckej konferencie „Bezpečnostná veda a bezpečnostné vzdelávanie“. Liptovský Mikuláš: AOS 2006. ISBN 80-8040-302-3
- HOFREITER L.: Apológia bezpečnostnej vedy. In: *Obrana a stratégie č. 1*. roč.3. Brno: UO. 2008. ISSN 1214-6463. s.101 – 111.
- HOFREITER, L.(ed.): *Bezpečnosť a bezpečnostná veda : zborník vedeckých a odborných prác : [medzinárodná vedecká konferencia : 7.-8.10.2009, Liptovský Ján]*. - Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2009. - ISBN 978-80-8040-372-0.
- HOFREITER L., MATIS J.: Kľúčové determinanty a činitele súčasného a budúceho bezpečnostného prostredia. In: *Bezpečnostní technologie, systémy a management 2009*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, Fakulta aplikované informatiky, 2009. - ISBN 978-80-7318-864-1.
- IVANIČKA, K.: *Globalistika*. (Poznávanie a riešenie problémov súčasného sveta). Bratislava: Ekonomía. 2006. s. 34. ISBN 80-8078-028-5.
- JANEČEK V., MATIS, J.: *Vybrané problémy edukácie vojenského profesionála*. L. Mikuláš: AOS. 2006. s. 22 – 25. ISBN 978-80-8040-312-6
- JANOŠEC J.: Sekuritologie – nauka o bezpečnosti a nebezpečnosti. In: *Vojenské rozhledy, č. 3, XVI (XXXXVIII)*, Praha: MO ČR.. 2007. ISSN 1210-3292 s. 3 – 13;
- KONČAL V.; BALITSKIY A.: *Politológia*. 1. vyd. (skriptum). Bratislava: STU v Bratislave, 2004. s. 39 ISBN 80-227-2147-6;
- KORČOKOVÁ Z., MATIS J.: Význam sociálneho poradenstva pre vojenského profesionála v etape bojového nasadenia. In: *Psychologické a sociologické aspekty podpory a pomoci personálu v nasadení*. L Mikuláš : AOS, 2011. s. 10-105. ISBN 978-80-8040-430-7;
- KORČOKOVÁ Z., MATIS J Sociálna práca, sociálne poradenstvo a sociálno-psychologická podpora vojaka v nasadení a vojenská rodina. In: *Metódy sociálnej práce s rodinou. (zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou)*. Bratislava : VŠZaSP sv. Alžbety v Bratislave, 2012. s.284–294. ISBN 978-80-8132-050-7(CD-ROM).
- KORZENIOWSKI L. F. *Podstawy nauk o bezpieczeństwie*. Warszawa: Difin, 2012. 298 s. ISBN 978-83-7641-518-5.
- KREJČÍ O.: *Válka*. Praha: Professional Publishing. 2010. s. 142. ISBN 978-80-7431-029-4
- KŘÍŽ Z, MAREŠ M., SUCHÝ P.: Sekuritologie – pavěda, nikoliv metavěda. In: *Obrana a strategie č. 2*. roč.2. Brno: UO. 2007. ISSN 1214-6463. s.117 – 124.
- LAML R.: Príspevok k vymedzeniu pojmov „hrozba“ a „riziko“. In: *Vojenské obzory č.1, roč.11*. Bratislava: VIA MO SR. 2005. ISSN 1335-2598. s. 15 – 25.;
- LIPTÁK L.: Strategické elity. In: *Storočie dlhšie ako sto rokov*. Bratislava: Kaligram, 1999, s. 291. ISBN 978-80-81015-21-2;
- MACIEJEWSKI, J.: *Grupy dyspozycyjne (Analiza socjologiczna)*. Wroclaw: WUW. 2012. s. 50–60. ISBN 978-83-229-3253-7
- MATIS J.: *Sociologický pohľad na vojenské povolanie*. L. Mikuláš, 1995

- MATIS J.: Sociálno-profesijná pozícia vojenského andragóga. In: *Charakteristika profesie vojenského andragóga a koncepcia jeho prípravy*. Zborník z vojensko-vedeckej konferencie. L. Mikuláš: VA, 1999. s. 99 – 100
- MATIS, J.: Dvojitý status učiteľa vojenskej školy. In: *Zborník z vojensko-vedeckej konferencie „Učiteľ vojenskej vysokej a strednej školy“*. Liptovský Mikuláš, VA, 2000. s. 78 – 83. ISBN 80-8040-141-1
- MATIS, J.: Názory študentov AOS v L. Mikuláši na ozbrojené sily. In: *Společne aspekty zawodu wojskowego*. Toruń: Wyd. Adam Marszałek, 2010. ISBN 978-83-7611-621-1. s. 30-37.
- MATIS, J.: *Spôsob života a životný štýl*. L. Mikuláš: LIA, 2002. ISBN 80-968719-8-6
- MATIS, J.: Príprava vojenských profesionálov – neoddeliteľná stránka individuálnej roviny profesionalizácie ozbrojených síl Slovenskej republiky. In: *Zborník z medzinárodnej vojensko-vedeckej konferencie „Aktuálne otázky profesionalizácie Ozbrojených síl Slovenskej republiky vo svetle prístupových procesov do NATO.“* L. Mikuláš: VA, 2003, s. 23 – 32. ISBN 80-8040-222-1
- MATIS, J.: Príprava vojenských profesionálov – neoddeliteľná stránka individuálnej roviny profesionalizácie ozbrojených síl Slovenskej republiky. In: *Zborník z medzinárodnej vojensko-vedeckej konferencie „Aktuálne otázky profesionalizácie Ozbrojených síl Slovenskej republiky vo svetle prístupových procesov do NATO.“* L. Mikuláš: VA, 2003, s. 23 – 32. ISBN 80-8040-222-1
- MATIS, J.: Veliteľ – vodca vojenskej jednotky. In: *Zborník z medzinárodnej vojensko-vedeckej konferencie „Aktuálne problémy vedenia a vodcovstva vo vojenských jednotkách“*. L. Mikuláš: AOS, 2004. s. 23 – 28. ISBN 80-8040-249-3.
- MATIS J.: Terorizmus ako sociálny fenomén. In: *Zborník príspevkov zo 6. medzinárodnej vedeckej konferencie „Medzinárodné vzťahy 2005“*, Mojmirovce. Bratislava: EU FMV. 2006. s. 437–441. ISBN 80 225-2238-4
- MATIS, J.: Kvalita života vojenských profesionálov a kultúra vojenskej organizácie (organizačná kultúra). In: *Organizačná kultúra Ozbrojených síl Slovenskej republiky: zborník z pracovného seminára*: Bratislava: GŠ OS SR ; Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl, 2005. s. 33-39. ISBN 80-8040-273-6.
- MATIS, J.: Sociálno-pedagogické aspekty utvárania kompetencie veliteľa v oblasti všeobecnej bezpečnosti. In: *Zborník anotácií a elektronických verzií recenzovaných príspevkov na CD–nosiči z Medzinárodnej vedeckej konferencie „Bezpečnostná veda a bezpečnostné vzdelávanie“*. L. Mikuláš: AOS. 2006. ISBN 80-8040-302-3
- MATIS, J.: Chudoba ako sociálny jav. In: *Slovensko v nových kontextoch - výzva pre sociologickú vedu: zborník referátov z výročnej konferencie Slovenskej sociologickej spoločnosti pri SAV, ktorá sa konala v dňoch 17.-18. marca 2006 v Nitre*. Nitra : Slovenská sociologická spoločnosť pri SAV, 2007. s. 32-36. ISBN 978-80-85447-14-9;
- MATIS, J.: Kvalita života a rodina vojenského profesionála (referát). In: *Zborník anotácií a elektronických verzií príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie „Životný štýl a rodina vojenského profesionála“*. Liptovský Mikuláš: AOS, 2007. ISBN 978-80-8040-328-7.
- MATIS, J.: Sociologia boja. In: *Sociológia pre spoločnosť [elektronický zdroj]: teoreticko-praktické zázemie sociálnej vedy*. L. Mikuláš: 2008. ISBN 978-80-89329-07-6;

- MATIS J.: Vybrané problémy globalizácie. In: *Sociológia pre armádu a bezpečnosť : zborník príspevkov členov vojenskej sekcie Slovenskej sociologickej spoločnosti na výročnú vedeckú konferenciu : 3.-4. apríl 2008*, Liptovský Mikuláš. Bratislava: Ministerstvo obrany SR, 2008. s. 69-90. ISBN 978-80-89261-17-8.
- MATIS J.: Teoreticko-empirická analýza vybraných problémov sociálneho zabezpečenia profesionálnych vojakov Ozbrojených síl Slovenskej republiky. In: *Komplexné sociálne zabezpečenie vojenského profesionála : medzinárodná vedecká konferencia* : L. Mikuláš: AOS, 2010. s. 10-40. ISBN 978-80-8040-406-2;
- MATIS J.: Vojenská organizácia a prorodinná sociálna politika. In: *Rovnosť príležitosti a zosúladňovanie práce a rodiny v praxi moderných organizácií : medzinárodná vedecká konferencia*. L. Mikuláš: AOS, 2012. s. 134–145. ISBN 978-80-8040-457-4.-CD-ROM,
- MATIS, J.: Extrémizmus a ozbrojené sily. In. *Zborník z medzinárodnej vedecko-odbornej konferencie „Riadenie bezpečnosti zložitých systémov“ 2014*. L. Mikuláš: AOS. 2014. s. 11-18. ISBN 978-80-8040-462-8
- MATIS J.: Rodina príslušníka OS SR v empirii. In. *Metodologiczne problemy w badaniach grup dyspozycyjnych*. Wroclaw. WUW. 2014. s. 489-502. ISBN 978-83-229-3428-9
- MATIS J.: Sociálno-pedagogické aspekty prípravy príslušníkov ozbrojených síl, bezpečnostných a záchranných zborov. In. *Sociálno-psychologické aspekty utvárania osobnosti príslušníkov ozbrojených síl, bezpečnostných a záchranných zborov 2015 (zborník vedeckých a odborných prác)*. L. Mikuláš : AOS. 2016. s. 9-21. ISBN 978-80-8040-519-9.
- MATIS, J.: Migrácia – významný faktor európskej integrácie pohotovostných skupín (grup dyspozycyjnych). In. *Zadania jednostek administracyjnych samorządu terytorialnego z wykorzystaniem potencjalu grup dyspozycyjnych w przewyżczeniu zagrożeń bezpieczeństwa publicznego*. Wroclaw: WUW. 2016. s. 243-265. ISBN 978-83-229-3562-0
- MATIS J.: Podiel výučby spoločenskovedných predmetov v školách zameraných na bezpečnosť na integrovaní disponibilných skupín v európskom priestore. In. *Kultura Bezpieczeństwa Nauka– Praktyka–Refleksje Nr 23*, 2016. s.131–190 ISSN 2299–4033
- MATIS, J.: Vojsko Európskej únie - integrácia národných disponibilných skupín. In. *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016 : 7. medzinárodná vedecká konferencia*. L. Mikuláš: AOS, 2016. s. 301-316. ISBN 978-80-8040-534-2;
- MATIS, J.: Možný pohľad na integráciu pohotovostných skupín v súčasnosti a budúcnosti. In: *Riadenie bezpečnosti zložitých systémov: 6. medzinárodná vedecko-odborná konferencia*. L. Mikuláš: AOS, 2016.s. 11-24 ISBN 978-80-8040-530-4;
- MATIS J.: Možný pohľad na integráciu pohotovostných skupín v súčasnosti a budúcnosti. In. *Megatrendy współczesnych zagrożeń bezpieczeństwa*. Warszawa. Wyższa Szkoła Bankowa w Gdańsku 2016.s.129–145 ISBN 978-83-7556-922-3;
- MATIS J.: Integrovaný bezpečnostný systém Európskej únie (možný pohľad). In. *Medunarodni naučni zbornik pravo ekonomija menadžment II*. Bački Petrovac: Srpsko razvijno udruženje, 2016. s. 149-163. ISBN 978-86-80394-10-7
- MATIS, J.: Utváranie elity v ozbrojených silách slovenskej republiky. In. *Možné prístupy k príprave vojenských elít : Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. L. Mikuláš : AOS. 2017. s. 7-40. ISBN 978-80-8040-553-3;

- MATIS, J.: Elity v sfére bezpečnosti – bezpečnostné elity (elity bezpečnostného sektoru). *Kultura bezpieczeństwa NAUKA-PRAKTYKA-REFLEKSJE*, NR 28, 2017, s. 158-174. DOI 10.24356/KB/28/8. <http://kultura-bezpieczenstwa.pl/archive/kultura-bezpieczenstwa-nr-28/>
- MATIS J., IŽARIK Š., SPODNIAKOVÁ V.: *Vybrané problémy ekonomiky a manažmentu malého podniku*. L. Mikuláš: LIA. 2004. ISBN 80-969164-0-8
- MATIS, J., HAMAJ, P., MARTINSKÁ, M.: *Sociológia armády*. L. Mikuláš: AOS, 2008. ISBN 978-80-8040-361-4.
- MATIS, J., MACIEJEWSKI, J.: *Sociologická analýza disponibilných skupín*. L. Mikuláš: AOS. 2017. 200 s. ISBN 978-80-8040-559-5
- MATIS J., MARTINSKÁ M.: *Rodovo orientovaná sociálna práca vo vojenskej organizácii*. L. Mikuláš: AOS. 2011. 158 s. ISBN 978-80-8040-437-6;
- MATIS, J., MARTINSKÁ, M.: Ozbrojené sily ako genderovo integrovaná organizácia. In: *Riadenie bezpečnosti zložitých systémov 2011*. L. Mikuláš: AOS, 2011. s. 119-126. ISBN 978-80-8040-417-8
- MATIS, J., SIPKO, A.: Zborník z vedeckej konferencie „Rovnosť príležitosti a zosúladovanie práce a rodiny v praxi moderných organizácií“ L. Mikuláš. AOS. 2012. 265 s. ISBN 978-80-8040-457-4.
- MARTINSKÁ M., MATIS J.: Nový koncept ľudskej bezpečnosti a možnosti sociálnej práce. In: *Riadenie bezpečnosti zložitých systémov 2011*. L. Mikuláš: AOS, 2011. s. 111-118. ISBN 978-80-8040-417-8;
- MARTINSKÁ M., MATIS J.: Postavenie vojačky-ženy, vo vojenskej organizácii z aspektu rodovo orientovanej sociálnej práce. In: *Metódy sociálnej práce s rodinou. (zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou)*. Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety v Bratislave, 2012. s. 341–362. ISBN 978-80-8132-050-7(CD-ROM).
- MARTINSKÁ, M., SIPKO, A. (ed.): Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie „Súčasný stav a možný vývoj kvality života rodiny profesionálneho vojaka“ L. Mikuláš: AOS, 2007. ISBN 978-80-8040-499-4
- MURDZA, K. *Bezpečnosť a bezpečnostná orientácia v globálnej rizikovej spoločnosti*. Bratislava: APZ, 2005. 156 s. ISBN 80-8054-356-6.;
- POLONSKÝ, D., MALÁTEK, V., MATIS, J.: *Sociologický pohľad na armádu*. L. Mikuláš: VA SNP, 1994. ISBN 80-8040-019-9
- POLONSKÝ, D., MATIS, J.: *Profesionalizácia armády a príprava vojenských profesionálov*. L. Mikuláš: VA SNP 1994;
- POLONSKÝ, D., MATIS, J.: *Rodina vojenského profesionála*. L. Mikuláš: VA, 1997. ISBN 80-8040-045-8
- POLONSKÝ, D., MATIS, J.: *Vybrané kapitoly zo sociológie výchovy a vzdelávania dospelých v ozbrojených silách*. L. Mikuláš: VA, 2003. ISBN 80-8040-220-5
- POLONSKÝ, D., MATIS, J.: *Vybrané problémy zo sociológie výchovy*. L. Mikuláš: LIA, 2004. ISBN 80-969110-1-5;
- STANĚK, P., IVANOVÁ, P.: *Štvrtá priemyselná revolúcia a piaty civilizačný zlom*. Bratislava. Vyd. Dom ELITA, s.r.o. 2016. s. 201-206. ISBN 987-80-970135-8-5

- SVOBODOVÁ, H.: *Některé úvahy o vývoji a postavení „mocenské elity“*. E-polis.cz, 7. duben 2011. Dostupné z WWW: ISSN 1801-1438
- ŠKVRNDA, F.: K vojenskociologické charakteristice bezpečnostných hrozieb. In: *Vojenské obzory č.2, roč. 8*. Bratislava: VIA MO SR. 2001. ISSN 1335-2598
- ŠKVRNDA, F.: „*Terorizmus – najvýznamnejšia nevojenská bezpečnostná hrozba súčasnosti.*“ 2.vyd. Trenčín. Digital Graphic. 2003. ISBN 80-968337-23-2
- ŠKVRNDA, F.: Sekuritológia ako interdisciplinárny predmet. In: *Science & Military, č. 2, roč. 1*, L. Mikuláš. AOS. 2006. ISSN 1336-8885 s.73 – 77.
- ŠVEHLA, M.: *Elity, náš univerzální útok na zlobu*. Respekt (Politika, Spoločnosť, Kultura, Archiv). https://www.respekt.cz/elity_nas_univerzalni_recept_na_zlobu;
- TÓTH, R.: *Elity v spoločnosti*, Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, 2007, s. 35. ISBN 80-86879-09-7
- TÓTH, R., SZARKOVÁ, M., KUCHARČÍK, R.: Malacky: INKUBÁTOR Malacky, n. o. 2010. s. 5–13. ISBN 978-80-970316-1-9;
- TYRALA, P.: Securitológia ako interdisciplinárny vedný odbor, holisticky skúmajúci teóriu a prax bezpečnosti. In: *Vojenské reflexie č. 1, roč. V*. L. Mikuláš: AOS. 2010. ISSN 1336-9202. s.102 – 113.
- VOLNER, Š.: *Problémy bezpečnosti v 21. storočí*. B. Bystrica: Euroatlantické centrum. 2005. s. 109. ISBN 80-969306-1-3.
- VYHNAL, M., MATIS, J., TUČEK, J.: *Sociológia I*. L. Mikuláš: VA. 1998. ISBN 80-8040-074-1;
- WAISOVÁ, Š.: Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích: In: *Human Development report 1993*. Praha: Portál. 2005. s.68 ISBN 80-7178-390-0
- ZAPLATINSKIJ, V., MATIS, J.: *Bezopasnosť v eru globalizaciji: monografija / Kyjiv : Centr učbovoji literatury*, 2010. ISBN 978-611-01-0146-2.
- ZAŤKO, Z. (ed.): Zborník anotácií a elektronických verzií príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie „*Životný štýl a rodina vojenského profesionála*“. L. Mikuláš: AOS, 2007. ISBN 978-80-8040-328-7

PhDr. Mária MARTINSKÁ, PhD.

Katedra spoločenských vied a jazykov
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika
Liptovský Mikuláš
maria.martinska@aos.sk

doc. RSDr. Jozef MATIS, PhD.

matisd@lmn.sk

PREDNOSTOVIA KATOLÍCKEJ DUCHOVNEJ SPRÁVY NA MINISTERSTVE NÁRODNEJ OBRANY SLOVENSKEJ REPUBLIKY V ROKOCH 1939 – 1945

THE SUPERINTENDENTS OF THE CATHOLIC SPIRITUAL ADMINISTRATION AT THE MINISTRY OF NATIONAL DEFENSE OF THE SLOVAK REPUBLIC IN 1939 - 1945

Tomáš HUĎA

HISTÓRIA ČLÁNKU

Doručený: 18.10.2024

Schválený: 10.12.2024

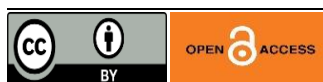
Vydaný: 31.12.2024

ABSTRACT

The spiritual service has an irreplaceable place in all modern armies and armed forces. The historical past and the actual present prove this to be true. The Slovak army did not have much strength in the turbulent years of 1939-1945, it certainly did not own modern armaments at that time. The catholic military priests from the ranks of the diocesan and religious clergy contributed significantly to the spiritual and human formation of Slovak soldiers. Their ecclesiastical authority was the vicar of the armed forces in the Slovak army, Mons. Michal Buzalka. The professional and organizational guarantor was the superintendent of the catholic clerical administration, who was based at the Ministry of National Defense. In this period, three officers of the clerical service took turns with short breaks: František Kovalčík, Albín Krásna and Jozef Mitošinka. The activities of the superintendents were aimed at streamlining the pastoral activities of military priests as well as providing spiritual service in the struggle and on the battlefield of the Eastern and Italian fronts.

KEYWORDS

spiritual service, supereintendent, military priest, army, soldier

© 2024 by Author(s). This is an open access article under the Creative Commons Attribution International License (CC BY). <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

ÚVOD

Katolícka vojenská duchovná služba nepochybne bola integrálnou súčasťou armády prvej Slovenskej republiky. Hneď po vzniku Slovenskej republiky dňa 14. marca 1939 sa sformovala Slovenská armáda spolu so všetkými organizačnými zložkami. Na Ministerstve národnej obrany (MNO) vznikali podriadené úrady, tzv. vojenské správy (VS), ktoré mali vo svojej zodpovednosti jednotlivé súčasti armády (intendencia, zdravotná služba, právna služba, duchovná služba). Avšak pri organizovaní katolíckej duchovnej služby bola armáda

viazaná nielen vojenskými predpismi, ale aj kánonickými normami, ktoré nebolo možné nereflektovať. Zodpovedanou osobou, ktorá spájala obe legislatívy, vytvárala predpisy duchovnej služby a uvádzala ich do konkrétnej praxe vojenských duchovných, bol prednosta katolíckej duchovnej správy na MNO (ďalej len prednosta), ktorý sídlil v priestoroch ministerstva v dnes už neexistujúcich Hurbanovských kasárňach v Bratislave. Tento príspevok predstavuje vznik vikariátu brannej moci v Slovenskej armáde, široké aktivity prednostov katolíckej duchovnej správy a tých katolíckych vojenských duchovných, ktorí v čase existencie prvej Slovenskej republiky pôsobili ako prednostovia.

Predložená štúdia si kladie za cieľ opísať historické a organizačné aspekty jestvovania úradu prednostov katolíckej duchovnej správy v období 2. svetovej vojny. Rovnako sa zameriava na úlohy, povinnosti, aktivity a administratívu vykonávanú prednostami. V závere štúdie ponúkame biografické poznámky k životopisom všetkých troch prednostov katolíckej duchovnej správy v pojednávanom období. V štúdiu použijeme metódy historickej vedy – historickú faktografiu, analýzu a syntézu.

1 VZNIK VIKARIÁTU BRANNEJ MOCI

Kľúčovou úlohou religionistiky ako kritickej a empirickej vedy o náboženstvách je historicky podmienená analýza jednej zo základných religionistických pojmov, ktorým je religiozita. Druhý nami pojednávaný terminologický fenomén je spätý s povinnosťou účasti na bohoslužbách, ktorý je charakteristický pre katolícku religiozitu.

Vzniku samostatného vikariátu brannej moci predchádzalo vyše rok trvajúce obdobie od 14. marca 1939 do 4. júna 1940. V tomto čase okrem prípravných prác vedúcim k stabilizácii novovzniknutej katolíckej vojenskej duchovnej služby v armáde Slovenskej republiky bolo príznačné, že všetky smernice a organizačno-právne nariadenia v oblasti existencie a chodu duchovnej služby v armáde boli prevzaté z armády bývalej prvej Československej republiky (Ministerství obrany, 1926).

Vikariát brannej moci vznikol spolu s menovaním vikára brannej moci v Slovenskej republike. Stalo sa tak po zdĺhavých a náročných rokovaní medzi Svätou stolicou a slovenskou diplomaciou dňa 4. júna 1940, kedy bol mons. Michal Buzalka, pomocný biskup trnavskej apoštolskej administratúry vymenovaný za vikára brannej moci Slovenskej armády (*vicarius castrensis*) (R. Letz – Petranský, 2002).¹ Menovací dekrét mu priniesol dňa 9. júna 1940 Mons. Giuseppe Burzio, nový chargé d'affaires Svätej stolice v Slovenskej republike.²

¹ Menovaniu Buzalku predchádzal návrh kancelárie prezidenta, ktorá o to požiadala biskupa Vojtaššáka ako vojenského ordinára. Domenico Tardini, sekretár Kongregácie pre mimoriadne cirkevné záležitosti oznámil 3. júna menovanie Buzalku za vojenského vikára slovenskému vyslancovi pri Svätej stolici Karolovi Sidorovi.

² „*Ad consulendum spirituali adsistentiae eorum, qui in Republica Slovacha militiae sunt addicti, SSms Dominus Noster P I U S Div. [inae] Prov. [identiae] PP. XII. praesenti Consistoriali Decreto, Exemum P. [atrem] D. [ominum] Michaelem Buzalka, Episcopum tit. [ularem] Conensem, nominat ac constituit Vicarium Castrensem pro exercitu eiusdem Reipublicae, cum potestate iurisdictionis tum in cappellanos castrenses aliosque clericos in militiam adscitos, tum in omnes milites ad praefatum exercitum pertinentes.*“

Vikariát brannej moci reálne existoval do ukončenia vojny a zanikol v máji roku 1945 (R. Letz, 2007).

2 ÚLOHY PREDNOSTU KATOLÍCKEJ DUCHOVNEJ SPRÁVY NA MNO

Prednosta katolíckej duchovnej správy v roku 1939 pôsobil na I/6. oddelení MNO, ktoré sa po reorganizácii dňa 22. januára 1940 premenovalo na 13. oddelenie - katolícka duchovná správa MNO. Toto oddelenie katolíckej duchovnej správy bolo ešte v jeseni roku 1940 premenované na katolícke oddelenie Ministerstva národnej obrany – Vojenskej správy (MNO-VS). Napokon začiatkom roku 1944 bolo premenované na oddelenie II/14 – Katolícka duchovná správa (Pejs, 1994).

Úrad prednostu v čase pred menovaním Michala Buzalku za vikára brannej moci v sebe obsahoval funkciu vojenského nadriadeného, ktorému kumulatívne, vo veciach tak vojenských ako aj v cirkevno-právnych, podliehali všetci dôstojníci katolíckej duchovnej služby. Prakticky vykonával všetky činnosti spojené s kánonickým úradom *generálneho vikára*. Keďže prednosta v čase pred vymenovaním vikára brannej moci nebol ordinárom a ani vysväteným biskupom, nemal jurisdikčné právomoci a preto musel žiadať diecéznych biskupov o udelenie kánonických jurisdikcií, ktoré sa vzťahovali na vojakov pôsobiacich na území konkrétnej diecézy. V služobno-vojenských záležitostiach podliehali vojenský duchovní veliteľom jednotiek a boli ich poradcami vo veciach duchovnej agendy a mravno-osvetovej formácie vojakov.

Po vzniku vikariátu brannej moci prednosta aktívne riadil prakticky celú agendu spojenú s náborovaním, regrutáciou, premiestňovaním či povyšovaním katolíckych duchovných. Bol zodpovedný za riadny chod katolíckej duchovnej služby v celej armáde Slovenskej republiky sa angažoval v personálnych veciach ako boli aktivovania či povýšenia vojenských duchovných opierajúc sa o svedomité plnenie úloh kandidátov na fronte.³ Prednosta vykonal potrebné kroky na zriadenie a obsadenie duchovných správ.⁴ Za kňazov, ktorí si splnili aktívnu vojenskú službu a odišli do pomeru „mimo štátnej služby“, hľadal

Datum Romae, ex. Aedibus Sacrae Congregationis Consistorialis, die 4 iunii 1940. Fr. R. C. Card. Rossi
 „Kvôli postaraniu sa o duchovnú starostlivosť tých, ktorí tvoria súčasť armády Slovenskej republiky, ctihodný pán náš Pius XII. z Božej prozreteľnosti pápež, týmto konzistoriálnym dekrétom, menuje a ustanovuje cteného pána Michala Buzalku, titulárneho biskupa conenského, vojenským vikárom [Vicarium Castrensem] pre armádu tejto republiky, s jurisdikčnou mocou ako voči vojenským kaplánom a ostatným klerikom pričleneným k armáde, tak voči všetkým vojakom slúžiacim v horeoznačenej armáde.

Dané v Ríme, v sídle Posvätej Konzistoriálnej kongregácie, 4. júna 1940.“ [preklad]

Posvätná konzistoriálna kongregácia. Dekrét menovania vojenského vikára na Slovensku. LETZ, R. *V hodine veľkej skúšky*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2007, s. 114 – 115.

³ Vojenský historický archív Bratislava (ďalej len VHA), fond Ministerstvo národnej obrany (ďalej len f. MNO), 1942 (dôv.), šk. č. 202, č.j. 16 5/44. Návrh na povýšenie por. v z. Eduarda Bugára z 12. 5. 1942.

⁴ VHA, f. MNO, 1943 (dôv.), šk. č. 310, č.j. 13 1/2 1, Výmena duchovných v poli z 1.3.1943.

adekvátnu náhradu a žiadal biskupské úrady o vyslanie mladších kňazov.⁵ Staral sa o to, aby v slovenskej armáde bol dostatočný počet kňazov schopných vykonávať duchovnú službu tak v poli na fronte ako aj v zápolí. Kňazom v zálohe zasielal dotazníky, ktoré vyplnené odosielali na VS-duchovenstvo do Bratislavy.⁶ Prednosta vypracovával potrebné podklady a dokumenty k premiestneniu výkonu služby vojenských duchovných a logisticky zabezpečoval ich presun k novým jednotkám. Napokon zabezpečoval návrhy potrebné pre udelenie frontovej dovolenky pre duchovných, ktorí sa vrátili z frontu.⁷

Prostredníctvom svojho prednostu katolícka duchovná správa na MNO povolávala na východný a taliansky front kňazov-brancov z civilného prostredia alebo dôstojníkov duchovnej služby v zálohe zo zápolia. V prípade druhých menovaných išlo spravidla o kňazov po štyridsiatom roku života, ktorí absolvovali školu pre výchovu dôstojníkov duchovnej správy v zálohe, ako aj kurzy pre dôstojníkov v zálohe spolu s pravidelnými vojenskými cvičeniami (manévrami). Pri akútnom nedostatku frontových kňazov stačilo, aby povolaný kandidát absolvoval aspoň základné kurzy na škole pre dôstojníkov duchovnej správy v zálohe. Povolávanie však bolo veľmi komplikované a logicky narážalo na nevôľu a protesty biskupských úradov, pretože: a) biskupstvá a apoštolské administratúry mali nedostatok kňazov,⁸ b) pri povolávaní išlo zväčša o kňazov, ktorí boli „fyzicky starší ľudia a sú už farármi.“⁹ Biskupi žiadali, aby do vojenskej služby v poli boli povolávaní mladší kňazi, a starší, pastoračne oveľa skúsenejší, by boli ponechaní ako farári alebo farskí administrátori v civilnom pastoračnom prostredí.¹⁰ Dokonca niektorí mladší kňazi chceli ihneď dobrovoľne nastúpiť na vojenskú službu s predurčením odchodu na front, s čím aj súhlasili ich biskupi, resp. rehoľní predstavení.¹¹ Vikár brannej moci biskup Michal Buzalka na audiencii u ministra

⁵ Andrejkovič žiada o prepustenie por. v zál. Michala Vaľu z VPŠ v Pezinku a žiada o zaradenie dp. Ladislava Mišáka z Malej Hradnej, okr. Bánovce nad Bebravou. VHA, f. MNO, 1943 (dôv.), šk. č. 310, zn. č.j. 13 1/2 6. Zaradenie vojenských duchovných – zmena z 23.3.1943.

⁶ Porov. Archív farského úradu v Gaboltove, Úradná korešpondencia Štefana Juska 1940 – 1045, nespracované, Dôstojníci duchovnej správy – dotazník osobných dát, 8. mája 1942. Podpísaný je zástupca prednostu duchovnej správy pplk. duch. Violand Andrejkovič.

⁷ VHA, f. MNO, 1943 (dôv.), šk. č. 310, č.j. 13 1/2 33. Žiadosť o prepustenie Jozefa Kullu zo dňa 5.6.1943. VHA, fond Rýchla divízia (ďalej len f. RD) (dôv.), šk. č. 133. Osobitný rozkaz motorizovaného pešieho pluku 21 č. 19 zo dňa 18. februára 1942.

⁸ Apoštolská administratúra v Trnave urgovala o „čím skoršie prepustenie npor. duch. v zál. Ferdinanda Škodu (...) Pýta ho preto, že majú veľký nedostatok kňazov.“ VHA, f. MNO, 1943 (dôv.), šk.č.310, č.j. 13 1/2 16. Škoda Ferdinand, npor. duch. v zál. – prepustenie do pomeru mimo činnú službu zo dňa 19. apríla 1943.

⁹ VHA, f. MNO, 1943 (dôv.), šk. č. 310, č.j. 13 1/2, Služobný lístok zo dňa 5.3. 1943.

¹⁰ Biskupský úrad v Nitre žiadal prepustiť svojho kňaza Michala Vaľu a navrhoval nahradiť ho mladším kňazom: „Najdôstojnejší biskupský úrad v Nitre podľa vloženého prípisu žiada o prepustenie por. duch. v zál. Michala Vaľu. Na jeho miesto prosí povolať niektorého mladšieho kňaza z tých, ktorých uvoľnil pre službu v armáde na rok 1943. Ako náhradu za prepusteného por. duch. v zál. Michala Vaľu chce VS-duchovenstvo povolať do vojenskej služby dp. Mišáka Ladislava, kaplána v Malej Hradnej, okres Bánovce nad Bebravou. Nástup menovaného na 12. apríla 1943. Por. duch. v zál. Michal Valo koná výnimočnú č. službu od 2/8/1942.“ VHA, f. MNO, 1943 (dôv.), šk.č.310, č.j. 13 1/2 6. Zaradenie vojenských duchovných - zmena zo dňa 23. marca 1943.

¹¹ V prípade kňaza Štefana Siváka SDB zástupca prednostu pplk. duch. Violand Andrejkovič nadšene reagoval: „Je nám to tým vítanejšie, že menovaný sa sám hlási do vojenskej služby a chce ísť do poľa. Direktor saleziánov, ktorých je menovaný členom, ho pre vojenskú službu uvoľnil.“ VHA, f. MNO, 1943 (dôv.), šk.č.310, č.j. 13 1/2 11. Sivák Štefan, por. duch. v zál.. – povolanie do výnimočnej vojenskej služby zo dňa 12. apríla 1943. Alexej

národnej obrany gen. Ferdinanda Čatloša dosiahol, že so súhlasom ministra mohli byť povolani aj mladší kňazi. Vo všeobecnosti možno povedať, že vôľa veliteľov divízií bola tiež upriamená na povolávanie mladých duchovných. Problém však nastal preto, lebo do poľa nemohli byť povolani, nakoľko nemali náležitý výcvik a primeranú dôstojnícku hodnosť; boli iba strelníkmi v zálohe a preto boli z vojenského hľadiska nepoužiteľní pre prácu duchovných na fronte. Dohodou medzi Buzalkom a Čatlošom sa tento problém vyriešil tak, že mladší duchovní boli pre potreby armády vymenovaní do prvej dôstojníckej hodnosti poručíka duchovnej služby v zálohe a tak od apríla 1943 mohli pôsobiť na východnom fronte aj mladší duchovní s menšími skúsenosťami¹², ale samozrejme s adekvátnym dôstojníckym vzdelaním dosiahnutým absolvovaním kurzov na škole pre dôstojníkov duchovnej správy v zálohe.¹³ Ak niektorým kňazom v zálohe bola predsa len udelená dôstojnícka hodnosť, išlo o hodnosť dosiahnutú v iných vojenských správach, zvyčajne v zdravotníckej správe. Prednosta týchto katolíckych duchovných preradľoval bez väčších ťažkostí medzi dôstojníkov duchovnej služby, pretože „*vtedajší pomer v armáde sa protivil cirkevným predpisom.*“¹⁴

Pri zaraďovaní vhodných duchovných na východný a taliansky front bolo preto nevyhnutné, aby prednosta komunikoval s biskupskými úradmi. Prednosta zaslal na určitý biskupský úrad zoznam odvedených dôstojníkov duchovnej služby v zálohe a žiadal označiť tých, ktorí z menovaných prichádzali do úvahy. Všeobecná požiadavka zo strany prednostu bola, aby označení boli „*dôstojní páni zdraví a smelší. Lebo aj zdravie a odvaha sú potrebné v dnešnej poľnej službe pre kňaza.*“¹⁵ Nemali byť označení tí, ktorí mali mladších bratov na fronte, pretože takých nebolo možné povolávať. Biskupský úrad zároveň mohol označiť aj poradie odporúčaných kňazov. Samozrejme nie všetci uvoľnení pre vojenskú duchovnú službu boli ihneď povolani do aktívnej služby.¹⁶

Na pozadí poznania situácie z obdobia 2. svetovej vojny, ktorá bola plná hrozieb, je potrebné pripomenúť, že nie všetci diecézni kňazi či rehoľní pátri povolani zo zálohy boli ochotní spolu s vojenskými jednotkami vycestovať na front a riskovať tak zdravie či život. Predsa len išlo o službu, aj keď mimoriadne potrebnú, nesúcu v sebe veľké bezpečnostné

Izakovič mal nahradiť por. v zál. Jána Klimeka, ktorý slúžil na fronte 9 mesiacov, preto „*VS-duhovenstvo navrhuje povolať ihneď npor. duch. v zál. Dr. Alexeja Izakoviča, ktorý sa hlási dobrovoľne do vojenskej služby a má aj súhlas svojho Ordinariátu k nastúpeniu vojenskej služby.*“ VHA, f. MNO, 1943 (dôv.), šk.č.310, č.j. 13 1/2 23. Dr. Izakovič Alexej, npor. duch. v zál. – povolanie do výnimočnej činnej služby zo dňa 31. mája 1943.

¹² V služobnom lístku zo dňa 1. marca 1943 bolo dovolené povolávať duchovných odvedených v roku 1940, teda išlo o mladých, ešte ani nie 30-ročných katolíckych kňazov. VHA, f. MNO, 1943 (dôv.), šk. č. 310, č.j. 13 1/2, Služobný lístok zo dňa 1. marca 1943.

¹³ VHA, f. MNO, 1943 (dôv.), šk. č. 310, č.j. 89, Vyžiadanie duchovných pre vojenskú službu na rok 1944 zo dňa 10. decembra 1943.

¹⁴ Známy slovenský básnik Alfonz Rudolf Dilong OFM bol pôvodne zaradený do dôstojníckeho zboru zdravotnej služby, kde slúžil v pomocných zdravotných rotách v hodnosti poručíka zdravotnej služby v zálohe. Dňa 13. októbra 1939 bol preradený do kategórie dôstojníkov duchovnej služby, pretože jeho dovtedajší pomer v armáde (zaradenie zdravotník) sa protivil cirkevným predpisom. VHA, f. MNO (dôv.), č.j. 210061/285. Por. pom. zdrav. Alfonz Dilong – preradenie k duchovnej službe, zo dňa 13. októbra 1939.

¹⁵ VHA, f. MNO, 1943 (dôv.), šk. č. 310, č.j. 89, Vyžiadanie duchovných pre vojenskú službu na rok 1944 zo dňa 10. decembra 1943.

¹⁶ Tamtiež.

riziko. Na druhej strane je potrebné uviesť fakt, že mnohí z povolávaných kňazov boli vo svojich pastoračných funkciách nenahraditeľní a preto diecézni biskupi a rehoľní predstavení intervenovali v ich prospech z dôvodu aktuálnych potrieb v diecézach a kláštorných komunitách tých reholí, ktoré v tom čase spravovali na Slovensku vzdelávacie inštitúcie.¹⁷ Povolávacie a určovacie lístky boli preto prednostom častokrát prepisované, menené alebo jednoducho zrušené.¹⁸ Z uvedeného dôvodu si úloha prednostu vyžadovala veľký prehľad, flexibilitu a neraz aj enormnú trpezlivosť. Je preto na mieste presvedčenie, že prednostovia boli mužmi na správnom mieste a svoju neľahkú činnosť vykonávali vskutku taktne a múdro, hľadajúc konsenzus medzi požiadavkami armády, nárokmi ordinárov a ľudským pochopením.¹⁹

3 PREDNOSTOVIA KATOLÍCKEJ DUCHOVNEJ SPRÁVY NA MNO

Prvým prednostom bol služobne najstarší vojenský kňaz *František Kovalčík*, ktorý bol k 1. januáru 1940 kvôli pretrvávajúcim zdravotným ťažkostiam prepustený z činnej služby do výslužby. Jeho nástupcom sa ku dňu 17. október 1939 stal *Albín Krásna*. Novovymenovaný vikár brannej moci Michal Buzalka potvrdil a prolongoval jeho menovanie vo funkcii prednostu. V neskoršom období mal prednosta k dispozícii ešte referenta–dôstojníka duchovnej správy resp. zástupcu prednostu (*Dezider Kišš-Kalina*, *Violand Andor-Andrejkovič*, *Michal Lukáč* či *Anton Prokein*). Albín Krásna bol už však približne od mája 1942 dlhodobo práceneschopný z dôvodu vážneho pľúcneho ochorenia. Oficiálne žiadosti a korešpondenciu vybavoval zástupca prednostu *Violand Andor-Andrejkovič*. Od 1. februára 1944 sa stal prednostom katolíckej duchovnej správy na MNO *Jozef Mitošinka* a bol ním až do zániku vikariátu brannej moci.

3.1 František Kovalčík

Narodil sa 2. februára 1890 v Spišskej Novej Vsi. Teologické štúdiá absolvoval na Spišskej Kapitule a vysvätený za kňaza bol 20. januára 1918. Prezenčnú službu konal v marci

¹⁷ Ako príklad uvádzame pátra Jozefa Kullu OFM. V tom čase provinciál františkánov žiadal MNO o jeho prepustenie z dôvodu, že bol jediným kvalifikovaným lektorom latinčiny a gréčtiny na františkánskom gymnáziu v Malackách. Jeho žiadosti bolo vďaka intervencie pplk. duch. Violanda Andrejkoviča vyhovené. VHA, f. MNO, 1943 (dôv.), šk. č. 310, č.j. 13 1/2 33. Žiadosť o prepustenie Jozefa Kullu zo dňa 5.6.1943. Tejto žiadosti zo strany provinciálneho predstaveného bolo vyhovené aj z dôvodu veľkého nedostatku učiteľov a profesorov na Slovensku, pretože aj oni podliehali brannej povinnosti a mobilizácii. Mnohí učители a profesori boli však odvelení na východný front, ale onedlho na to boli najmä tí „nepostrádateľní“ odsunutí na Slovensko a prepustení do pomeru mimo činnej služby. VHA, f. RD (dôv.), šk. č. 133. Dôverný rozkaz veliteľstva RD č. 12 zo dňa 9. septembra 1941.

¹⁸ VHA, f. MNO, 1943 (dôv.), šk. č. 310, č.j. 13 1/2 6, Zaradenie vojenských duchovných – zmena, zo dňa 23.3.1943.

¹⁹ Zastupujúci prednosta katolíckej duchovnej správy na MNO-VS-duchovenstve pplk. duch. Violand Andor-Andrejkovič stiahol z frontu ešte pred vypršaním povinnej šesťmesačnej služby por. duch. v zál. Dr. Júliusa Hricišáka (1903-1968), ktorý bol ženatým gréckokatolíckym kňazom a bol navyše chorý. VHA, f. MNO, 1943 (dôv.), šk. č. 310, č.j. 13 1/2 1. Výmena duchovných v poli z 1.3.1943.

roku 1918 počas trvania 1. svetovej vojny a to v nemocnici v Nyíregyháze a v nemocnici č. 19 v Košiciach v hodnosti poľného kuráta v zálohe. Dôstojníkom duchovnej služby z povolania sa stal 1. septembra 1919 a bol povýšený na kuráta I. triedy IX. hodnostnej triedy (Ministerství obrany, 1926). V období rokov 1919 až 1924 pôsobil ako duchovný správca oddielovej nemocnice Východnej armády E. Ch. A. Hennocque, pri pešom pluku 14 v Prešove a v 1. divízii v Prahe. V máji 1924 premiestnený k Zemskému vojenskému veliteľstvu v Bratislave ako pridelený dôstojník katolíckej duchovnej správy a tu pôsobil do roku 1935 (Tulkisová, 2013).

Kapitánom duchovnej služby sa stal v roku 1926, štábnym kapitánom 1. apríla 1931 a v roku 1935 bol povýšený na majora duchovnej služby. Na jar 1935 bol premiestnený k 10. divízii v Banskej Bystrici, avšak s ponechaním v dovedajšom pridelení pri zemskom vojenskom veliteľstve. V novembri 1936 bol pridelený k 9. divízii v Bratislave a ustanovený za interimistického katolíckeho duchovného správcu 7. zboru. Dňa 1. septembra 1938 bol povýšený na podplukovníka duchovnej služby a 31. augusta 1938 bol ustanovený za prednostu katolíckej duchovnej správy pri 7. zbore v Bratislave a v Banskej Bystrici. Počas septembrovej mobilizácie bol pridelený ako prednosta katolíckej vojenskej duchovnej správy k Veliteľstvu 3.²⁰

Po vyhlásení Slovenskej republiky bol v marci 1939 pridelený ako dôstojník duchovnej služby k MNO v Bratislave, od mája 1939 prevzal funkciu historicky prvého prednostu katolíckej duchovnej správy na MNO. Povýšený na plukovníka duchovnej služby bol 17. mája 1939. Do tohto obdobia sa radí udalosť vzniku vojenského vikariátu v slovenskej armáde, kde na pozíciu generálneho vikára brannej moci kandidoval aj František Kovalčík. V liste biskupa Jána Vojtaššáka apoštolskému nunciovi v Berlíne Cesare Orsenigovi zo dňa 25. septembra 1939 bol Kovalčík navrhnutý na funkciu generálneho vikára: „*nakoľko kňaz František Kovalčík má najvyššiu hodnosť vojenskú, bolo by neľahké jeho osobu obísť a neudeliť mu hodnosť poľného generálneho vikára. Preto podpísaný ordinár si dovoľuje oba vyššie menovaných kňazov navrhnúť k udeleniu dôstojnosti jednoduchého preláta, avšak v osobe Františka Kovalčíka so spojením s úradom vojenského (poľného) generálneho vikára.*“²¹ Vieme z neskoršej korešpondencie medzi Vojtaššákom a nunciaturou v Berlíne, že navrhovaným generálnym vikárom sa mal stať Valentín Vilkovský, ktorého menovanie na funkciu bolo však pozastavené. V čase od 16. októbra do 31. decembra 1939 bol Kovalčík poslaný na zdravotnú dovolenku s plnými pôžitkami. Avšak po pretrvávajúcich zdravotných ťažkostiach bol rozkazom ministra MNO generála Čatloša preložený ku dňu 1. januára 1940 do výslužby so zaradením k veliteľstvu 1. divízie v Bratislave. V armáde slúžil viac než 22 rokov.²²

V civilnom prostredí ako kňaz Košickej apoštolskej administratúry spolupracoval s účastníkmi odboja, zvlášť z kňazských radov, predovšetkým s dekanom Augustínom

²⁰ Tamtiež.

²¹ Súkromná zbierka P. Slepčana. List biskupa Vojtaššáka berlínskej nunciature. 25 septembra 1939.

²² VHA f. HVV, 1939 (dôv.), šk.č. 72, č.j.210 015. Kovalčík František, plk. duch. – dovolenka a preloženie do výslužby. 12.10.1939.

Pozdechom. Na jeho pokyn zostal počas vypuknutia Povstania v Bratislave. Po čiastočnom potlačení pomáhal povstalcovi a ich rodinným príbuzným (Tulkisová, 2007).

1. novembra 1946 bol povolaný do činnej služby k veliteľstvu vojenskej oblasti 4 do funkcie prednostu katolíckej duchovnej správy. Keď v pofebruárových mesiacoch došlo k „očiste“ československej armády, bol pre svoju minulosť a negatívny postoj k ľudovej demokracii s okamžitou platnosťou zbavený vojenskej služby. Dňa 1. augusta 1948 definitívne preložený do výslužby (Pejs, 1992).

3.2 Albín Krásna

Narodil sa 6. júna 1894 v Dunahárástí v Maďarsku. Vyrastal na Slovensku v obci Abrahám pri Galante. Stredoškolské štúdiá absolvoval na vyššom osemročnom piaristickom gymnáziu vo Váci a ukončil maturitnou skúškou v roku 1912. Po maturite študoval na teologickej fakulte vo Váci, ktorú ukončil absolútoriom v roku 1916. V tom istom roku prijal kňazské svätenie. Od roku 1917 pôsobil ako kaplán a katechéta v Kečkeméte, Sóde a Sorokoári. V rokoch 1919 až 1922 študoval na právnickej fakulte v Prahe a v roku 1923 zložil štátnu skúšku z maďarského jazyka a literatúry. Okrem slovenčiny a maďarčiny ovládal aj nemecký jazyk.

Dňa 15. októbra 1914 bol odvedený ako náhradný záložník duchovnej služby. 8. decembra bol 1917 prezentovaný na činnú službu a menovaný za kuráta v zálohe. Od 8. decembra 1917 do 2. januára 1918 bol príslušníkom poľného superiorátu v Budapešti. Od 3. januára 1918 do 1. novembra 1918 pôsobil ako vojenský duchovný pre posádku Plzeň.

Od 2. novembra 1918 nastúpil na vojenskú činnú službu v československej brannej moci ako vojenský duchovný správca pri posádkovom veliteľstve Plzeň, kde zotrval do 10. januára 1919, keď ho premiestnili do Košíc, kde slúžil až do 4. marca 1919. Od 5. marca 1919 do 29. apríla 1919 vykonával vojenskú službu duchovného na veliteľstve v Bratislave. Od 30. apríla 1919 do 31. augusta 1921 pôsobil v Prahe, kde vykonával najprv duchovného vo vojenskej barakovej nemocnici, následne bol preložený k hlavnému štábnemu organizačnému a spravodajskému oddeleniu na MNO. Medzitým bol dňa 8. mája prijatý do československej armády. Na MNO v Prahe pôsobil aj ako prekladateľ a tlmočník do slovenského a maďarského jazyka a ovládal maďarský tesnopis. Tu bol národne aktívny a profilovali sa v ňom politické postoje: organizoval a konal prednášky pre slovenských vojakov a zároveň redigoval národný časopis Slovenská hliadka, ktorý propagoval slovenskú kultúru.²³

V českom katolíckom prostredí v Prahe prejavil svoj cirkevný postoj, keď nemohol nebyť konfrontovaný s vážnymi symptómami krízy v českom katolicizme, ktorá mala za následok vnútrocirkevné pnutia, vznik schizmatickej Československej cirkvi a odpad vyše

²³ Vojenský ústřední archiv Praha (ďalej len VÚA), f. Kmeňové listy (dôv.), Kvalifikační listina. A. Krásna, 21.6.1943.

poldruha milióna českých katolíkov od viery. Počas pražského pôsobenia v roku 1919 sa angažoval v súvislosti s českou reformnou Jednotou katolíckeho duchovenstva, v ktorej patrili medzi dôverníkov. Táto jednota myšlienkovu nadväzovala na zrušenú organizáciu s rovnakým názvom z rokov 1902 - 1907, ktorá zastávala vo svojom „programovom vyhlásení“ modernistické postoje v otázkach liturgie, zrušenia celibátu a snahy o autonómnú československú cirkev s patriarchátom v Prahe. Na Slovensku Jednota nemala takmer žiadnu podporu. Dňa 27. novembra 1919 na schôdzi dôverníkov pod dojmom emotívneho vystúpenia Krásnu bol prijatý názov „Cirkev československá“. Zároveň prišiel s 13 000 podpismi a žiadal uplatniť požiadavku zavedenia národného jazyka do liturgie a úpravu celibátu. Schizmatická československá cirkev (od roku 1971 československá cirkev husitská) vznikla 8. januára 1920. Albín Krásna nikdy do Československej cirkvi nevstúpil a až do konca života zostal rímskokatolíckym kňazom (Frýdl, 2017).

Dňa 1. septembra 1921 bol demobilizovaný. Dňa 1. septembra 1923 bol preložený do kategórie vojenský duchovný z povolania v hodnosti kurát I. triedy. Dňa 30. septembra 1923 bol prezentovaný na výkon služby vojenského duchovného 14. pešieho pluku v Prešove, kde zotrval do 31. decembra 1924. Od 1. januára 1925 do 30. júna 1925 sa stal vojenským duchovným v 37. pešom pluku v Levoči. Od 1. júla 1925 do 19. novembra 1934 bol vojenský duchovný 25. pešieho pluku v Lučenci. Dňa 24. decembra 1924 nastala zmena vojenskej hodnosti z kuráta I. triedy na kapitána duchovnej služby v služobnej kategórii 6. platového stupňa systematizovaného pre kapitánov. Počas služby v 25. pešom pluku bol povýšený na štábného kapitána duchovnej služby. Od 20. novembra 1934 do 14. februára 1939 bol duchovným správcom 3. divízie v Terezíne, kde bol 1. júla 1936 povýšený na majora duchovnej služby. Počas mobilizácie v čase od 24. septembra do 4. októbra pôsobil ako vojenský duchovný na veliteľstve 2. divízie. Od 15. februára 1939 bol premiestnený k 10. divízii v Banskej Bystrici.

Po vzniku Slovenskej republiky bol ako príslušník slovenskej armády 17. mája 1939 bol povýšený na podplukovníka duchovnej služby. Dňa 17. októbra 1939 bol ustanovený za prednostu katolíckej duchovnej správy na MNO SR v Bratislave. Dňa 1. júla 1940 bol povýšený na plukovníka duchovnej služby.

Počas svojej aktívnej vojenskej služby bol hodnotený ako „*naprosto spořádlivý, svedomitý a pilný, s vyvinutým zmyslom pre povinnosť a zodpovednosť.*“²⁴ K predstaveným bol disciplinovaný a lojálny, k seberovným úprimný a ochotný a k podriadeným bol starostlivý. Funkciu duchovného vykonával s veľkou serióznosťou, záujmom a oddanosťou.²⁵ Vďaka svojej tichej, miernej a vyrovnanej povahe bol veľmi vhodný na riadiacu funkciu.

Jeho kariéra vojenského duchovného vyvrcholila v októbri 1939, keď sa stal prednostom katolíckej duchovnej správy na MNO, keďže vtedajší prednosta František Kovalčík bol dlhodobo práceneschopný a bolo potrebné ho nahradiť iným skúseným

²⁴ VÚA, f. Kmeňové listy (dôv.), Kvalifikační listina. A. Krásna, 1937.

²⁵ Tamtiež.

dôstojníkom duchovnej služby. Ako je známe, bol to Krásna, ktorý inicioval ponechanie v brannej moci vojenského vikára Michala Buzalku, priznanie jeho bývalej hodnosti stotníka duchovnej služby a jeho mimoriadne povýšenie na majora duchovnej služby v zálohe. Hodnosť bola Buzalkovi priznaná, ale jeho mimoriadne povýšenie sa nerealizovalo.²⁶ Predpokladá sa, že uvedené povýšenie bolo zamietnuté pravdepodobne z dôvodu vyradenia Buzalku z vojenskej evidencie, zároveň ako nevojak tak mohol získať dôveru aj u obyčajného vojaka.

Okrem riadenia duchovnej správy na MNO organizoval povolávanie nových vojenských kňazov v zálohe v čase ťaženia proti Sovietskemu zväzu od júna 1941 a bolo potrebné zabezpečiť chod duchovnej služby tak doma ako aj u poľných jednotiek. Mladí a novovysvätení kňazi boli povolaní k prezenčnej službe i keď biskupské úrady sa voči tomuto kroku ohradili.²⁷ Dôstojníkom duchovnej služby v činnnej službe sa snažil zlepšiť podmienky návrhmi na hodnostné povýšenia a vyznamenaniami či pamätnými medailami.²⁸

Albín Krásna bol už však približne od mája 1942 dlhodobo práceneschopný z dôvodu vážneho pľúcneho ochorenia - tuberkulózy. Z pramenných materiálov vieme, že oficiálne žiadosti a korešpondenciu vybavoval zástupca prednostu Violand Andor-Andrejkovič. Jeho liečba pokračovala v sanatóriu v Novom Smokovci. Tu dňa 18. júna 1943 podľahol boju s touto chorobou (Pejs, 1994). Pohrebné obrady sa konali 22. júna na dvore Hurbanových kasární so všetkými vojenskými poctami. Pochoval ho vojenský vikár Mons. Michal Buzalka. Pohreb zorganizovala Vojenská správa v spolupráci s katolíckou duchovnou správou MNO.²⁹

²⁶ Porov. Súkromná zbierka P. Slepčana. Albín Krásna: Dr. Michal Buzalka, titl. biskup - priznanie hodnosti a povýšenie z 29.6.1940.

²⁷ Napr. v prípise Krásnu z 23.februára 1940 kňazi vysvätení do konca decembra 1939 a dosiaľ nevykonali prezenčnú službu (aj tí, ktorí slúžili pred 14. marcom 1939 v Prahe), museli tak vykonať od 1. júla 1940. Biskupské ordinariáty protestovali a žiadali uznať brannú službu tým duchovným, ktorí ju nastúpili a ukončili ešte za 1. čs. republiky pred 14.marcom 1939. Porov. VHA, f. MNO, 1940 (dôv.), šk.č. 51, č.j. 152 439. Vojenský duchovní, nástup prezenčnej služby a k výkonu prezenčnej služby zo dňa 23.2.1940.

²⁸ V žiadosti z 20.7.1940 navrhol na vyznamenanie a pamätné medaily vojenským duchovným: Andorovi, Lednickému, Neirurerovi, Kiššovi, Záhorovi a dodatočne aj Mitošinkovi. Ako dôvod uviedol ich službu za brannej pohotovosti štátu počas Malej vojny v marci 1939 a v septembri 1939 pri ťažení proti Poľsku. Svoje povinnosti si konali svedomite či už v poli alebo v zázemí a vplývali tak na morálku vojska. Porov. VHA, f. MNO, 1940 (dôv.), šk.č. 51, č.j.152 439. Návrh na vyznamenanie vojenských duchovných zo dňa 20.7.1940.

²⁹ Pohrebný sprievod mal na starosti 1. peší pluk v sile dvoch rôt. MNO dodalo hudbu a ostatné dekoračné veci. Pohrebu sa okrem cirkevných predstaviteľov zúčastnil minister MNO, dôstojníci a civilisti MNO, vojenskej správy, pracovného zboru a veliteľa jednotiek, úradov a ústavov z posádky Bratislava a frekventanti vojenskej akadémie. Ďalej sa pohrebného obradu zúčastnili prednostovia katolíckej a evanjelickej duchovnej správy z veliteľstva pozemných síl, z 1. a 2. divíznej oblasti. Porov. VHA, f. Pracovný zbor, 1943 (dôv.), šk.č. 129, č.j.501 169. MNO. Plk. Albín Krásna – úmrtie zo dňa 21.6.1943.

Obrázok 1 Albín Krásna

Zdroj: Vojenské osobnosti dejín Slovenska

3.3 Jozef Mitošinka

Narodil sa 17. novembra 1909 v Pobeďíme v okrese Piešťany v roľníckej rodine. Po absolvovaní ľudovej školy v rodnej obci pokračoval v štúdiu na osemročnom gymnáziu v Novom Meste nad Váhom, ktoré ukončil v roku 1928 maturitnou skúškou. Teologické štúdiá absolvoval v rokoch 1928-1933 v Štrasburgu, ktoré ukončil licenciátom z teológie. Aktívne hovoril nemecky a francúzsky, z francúzštiny preložil niekoľko literárnych diel. Po prijatí kňazského svätenia pôsobil ako kaplán vo farnosti Smolenice. V apríli 1934 bol odvedený a v tom istom roku od júla do októbra absolvoval vojenský výcvik vo vojenskej nemocnici v Prahe ako písársky pomocník lekára. Po návrate z výcviku pôsobil opäť ako kaplán v Smoleniciach a následne od októbra 1934 ako správca farnosti v Častej pri Pezinku, od februára do júna roku 1936 ako správca farnosti v Leopoldove a od júla v tom istom roku ako správca farnosti Budmerice. Od augusta 1936 do mája 1937 bol farárom v Starej Turej (J. Letz, 2000).

V auguste roku 1936 vykonal vojenské cvičenie v trvaní 28 dní vo vojenskej nemocnici v Prahe ako pomocník lekára. Dňa 10. marca 1937 zložil v Prahe skúšku na dôstojníka duchovnej služby v zálohe s prospechom výborným.³⁰ Po vlastnom rozhodnutí stať sa vojenským duchovným bol 15. marca menovaný na podporučíka duchovnej služby v zálohe pri pešom pluku 16. Dňa 1. mája 1937 bol preložený do skupiny dôstojníkov duchovnej služby z povolania pre katolícke vierovyznanie a zároveň bol povýšený na nadporučíka duchovnej služby s čakaním na služobné miesto. Dňa 31. augusta 1937 bol pridelený k 14.

³⁰ VÚA, f. Kmeňové listy (dôv.), J. Mitošinka, 1937.

divízii v Kroměříži ako katolícky duchovný správca. Z tohto obdobia je známe, že bol „svedomitý, vážny, kludný a dobrosrdečný kňaz, ktorý svoje nadpriemerné všeobecné i odborné vzdelanie zdarne uplatňuje vo svojom úrade i mimo úrad. Bezvadne vybavuje spisy a je vďačný za každú radu i pokyn.“³¹ Z uvedeného je zrejmé, že pracoval z veľkým záujmom a mal dobrý vplyv na vojenských príslušníkov.

Po vzniku Slovenskej republiky sa stal prednostom duchovnej správy na veliteľstve 2. divízie v Banskej Bystrici. V čase od 1. septembra 1939 do 6. októbra 1939 sa zúčastnil ťaženia proti Poľsku s veliteľstvom jednotky „Škultéty“. Po návrate z poľa bol opätovne odoslaný na veliteľstvo 2. divízie. Od decembra 1939 bol určený za referenta rímskokatolíckej duchovnej správy na MNO. Dňa 1. mája 1940 bol povýšený do hodnosti stotníka duchovnej služby.³² Tu zostavil mimoriadne obľúbenú modlitebnú knižku pre vojakov *Verný priateľ*. Veľký dopyt po tomto diele spôsobil, že knižka vyšla v štyroch vydaniach. V tomto dôležitom diele vyjadril svoj pozitívny postoj a lásku k Slovensku a jeho vojakom. V tomto osobnom presvedčení vykonával osvetové prednášky pre vojakov zamerané na osvojovanie slovenských historických reálií.³³ Svoje pastoračné aktivity vykonával v prospech slovenskej armády, ktorej bol verný a v ktorej slúžil aj po ozbrojenom Povstaní z konca roku 1944.

V čase od 29. januára do 4. septembra 1942 pôsobil v Rýchlej divízii na východnom fronte ako prednosta katolíckej duchovnej správy. Po návrate z poľa pokračoval vo funkcii referenta duchovnej správy na MNO a dňa 1. januára 1943 bol povýšený do hodnosti majora duchovnej služby. Dňa 16. decembra 1943 bol ustanovený za odborného poradcu vojenského vikára Michala Buzalku na rímskokatolíckej duchovnej správe pri MNO, čo prakticky znamenalo jeho zaradenie za funkciu generálneho vikára.³⁴ Od 1. februára 1944 sa stal prednostom katolíckej duchovnej správy na MNO. Počas vypuknutia Povstania sa zdržiaval spolu s detašovanými zložkami vojenskej správy Trenčianskych Tepliciach. Vojenský vikár Michal Buzalka ho 30. augusta povolal do Bratislavy, avšak vojenské objekty boli obsadené Nemcami a celá posádka bola odzbrojená. Preto zostal doma u rodičov v Pobedíme. Po obdržaní výzvy Štefana Haššíka k obnove Slovenskej armády po protirežimistickom vystúpení sa hlásil do novokreujúcej sa Domobrany (Pejs, 1994).³⁵ Dňa 1. novembra 1944 bol ustanovený za styčného dôstojníka MNO pri stálom delegátovi Medzinárodného červeného kríža na Slovensku. Taktiež bol v roku 1943 vyznamenaný medailou za hrdinstvo II. stupňa vydanou Slovenskou vládou a medailou III. stupňa za hrdinstvo na návrh veliteľa Rýchlej divízie. Dňa 25. augusta 1943 na rozkaz ministra Ferdinanda Čatloša bol podaný návrh na jeho povýšenie do hodnosti podplukovníka duchovnej služby. Ako dôvod sa uvádzajú jeho výchovateľské schopnosti ako výborného výchovateľa „jednak bojujúceho vojska a tiež

³¹ VÚA, f. Kmeňové listy (dôv.), Kvalifikačná listina. Jozef Mitošinka. 26.8.1937.

³² VÚA, f. Kmeňové listy (dôv.), J. Mitošinka, 1937.

³³ VHA, f. MNO, 1943 (dôv.), š.k.č. 313, č.j.16 3/43. Mitošinka Jozef, návrh na povýšenie z 25.8.1943.

³⁴ Tamtiež.

³⁵ Domobrana sa začala formovať krátko po vypuknutí povstania 6. septembra 1944. Mala byť protiváhou povstaleckej československej armády.

podriadeného dôstojníckeho zboru duchovnej správy svojej divízie.³⁶ Avšak predsedníctvo vlády na svojom zasadnutí zo dňa 17. novembra tento návrh na povýšenie zamietlo.³⁷ Pravdepodobným dôvodom zamietnutia bolo relatívne krátke pôsobenie Mitošinku vo vojsku, veď k augustu 1943 mal odslúžených 9 rokov a 3 mesiace a na majora duchovenstva bol povýšený 1. januára 1943.³⁸

Po skončení 2. svetovej vojny bol v septembri 1945 prijatý do československej armády a pridelený k veliteľstvu 4. oblasti. V mesiacoch marec – august 1946 bol zadelený ako člen presídľovacej komisie v Maďarsku a následne ako dôstojník z povolania zadelený na úrad pre skupinu vojnových strát v Bratislave. Dňa 31. augusta 1946 bol prepustený do pomeru mimo činnú vojenskú službu a preložený do I. zálohy ako major duchovnej služby v zálohe (Ondruš, 2013). Ako dôvod sa uvádza, že sa „nezúčastnil sa Slovenského národného povstania, ačkoľvek mal možnosť“ a „slúžil v Slovenskej armáde bývalého Slovenského štátu po 29. auguste 1944 až do jej zániku.“³⁹

V ďalšom období pôsobil ako kaplán v dóme sv. Martina a ako farár vo Sv. Jure pri Bratislave. V mesiacoch apríl – júl 1949 bol zadržovaný vo vyšetrovacej väzbe za ilegálne pašovanie listov z Rakúska a za nesplnenú ohlasovaciu povinnosť pri pašovaní. Od jesene 1951 do apríla 1952 pôsobil ako správca farnosti v Topoľčiankach. Od apríla 1952 do februára 1953 si odpykával trest v Ilave a v Mírove na základe rozsudku Krajského súdu v Bratislave, podľa ktorého bol odsúdený za službu na MNO v Haššíkovej armáde (Mitošinka, 1992).⁴⁰ Po prepustení bol menovaný za farára do Jedľových Kostolian, kde pôsobil do októbra 1953. Následne mu bol odňatý štátny súhlas a zamestnal sa ako skladový robotník v Stavokombináte v Bratislave. Od februára 1954 zasa pôsobil v pastorácii a to ako farár v Piešťanoch a v Dolných Sľažanoch. Dňa 10. augusta 1957 mu bola odňatá hodnosť majora duchovnej služby v zálohe. Začiatkom roku 1969 sa stal farárom v Pezinku, súčasne vykonával funkciu okresného dekana a cenzora. Od roku 1971 pôsobil na fare v Hradišti pod Vrátnom. Bol veľkým odporcom a kritikom Mierového hnutia katolíckych duchovných *Pacem in Terris* a jeho predstaviteľov, predovšetkým svojho rodáka biskupa Jozefa Feranca.⁴¹ Zomrel 4. augusta 1984 v kňazskom domove v Pezinku (Mitošinka, 1992).

³⁶ VHA, f. MNO, 1943 (dôv.), šk.č. 313, č.j.16 3/43. Mitošinka Jozef, návrh na povýšenie z 25.8.1943.

³⁷ VHA, f. MNO, 1943 (dôv.), šk.č. 313, č.j.16 3/43. Predsedníctvo vlády, Mitošinka Jozef, návrh na povýšenie z 20.11.1943.

³⁸ VHA, f. MNO, 1943 (dôv.), šk.č. 313, č.j.16 3/43. Mitošinka Jozef, návrh na povýšenie z 25.8.1943.

³⁹ VÚA, f. Kmeňové listy (dôv.), Kvalifikačná listina. Jozef Mitošinka. dôv. 1946.

⁴⁰ Vo väzení Jozef Mitošinka údajne požíval rešpekt väzenských dozorcov nie preto, že by sympatizoval s režimom, ale preto, že ich ako vzdelanec učil rečníctvu a používaniu odbornej terminológie.

⁴¹ Viliam Mitošinka, rodák z Pobeďima, hovorí, že Jozef Mitošinka mu ešte v čase spoločného väznenia v Ilave v roku 1952 potvrdil, že Jozef Feranec uzavrel „s ateistickými mocipánmi pakt o neútočení. Chce s nimi viesť dialóg.“ O dvadsať rokov neskôr, keď Feranec bol už banskobystrickým biskupom sa obaja Mitošinkovci pokúšali o nadviazanie dialógu s ním a chceli ho odhovoriť od toho, aby neuprednostňoval štátom podporované hnutie *Pacem in Terris*. Ich snaha žiaľ vyšla navivoč, výsledok ich rozhovorov bol nulový.

Obrázok 2 Jozef Mitošinka

Zdroj: *Vojenské osobnosti dejín Slovenska*

ZÁVER

Predkladaná štúdia sa pokúsila vymedziť opodstatnenie, existenciu, úlohy a povinnosti prednostov katolíckej duchovnej správy v období 2. svetovej vojny. Tiež načrtla základné biografické údaje jednotlivých prednostov tejto správy. Možno sa zdá, že prednostovia katolíckej duchovnej správy na MNO v Bratislave vykonávali príliš byrokratickú činnosť, ktorá na prvý pohľad nemala nič spoločné s ohlasovaním Kristovej dobrej zvesti. Ich kancelárska a neosobná „papierová“ práca nebola činnosťou, za ktorou bolo bezprostredne vidieť konkrétne výsledky. Avšak v konečnom dôsledku skutočnosť, že vojaci nachádzajúci sa či už v zápolí alebo priamo vo frontovej línii, mohli pristupovať k sviatostiam a boli im poskytnuté ďalšie pastoračné aktivity (prednášky, pobožnosti, pietne spomienky, atď), bolo to aj zásluhou prednostov na MNO, ktorí svojou organizačnou činnosťou vytvárali vhodné podmienky. Patrí im za to naša veľká vďaka.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- FRÝDL, D. 2017. Zrod cirkve československé husitské. In *Husuvzbor.cz* [online]. [cit. 20.01.2017]. Dostupné na internete: http://www.husuvzbor.cz/?page_id=230
- LETZ, J. 2000. Jozef Mitošinka. In KOLEKTÍV AUTOROV. *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava : LÚČ, 2000. ISBN: 978-80-711430-0-0.
- LETZ, R. 2007. *V hodine veľkej skúšky*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2007. ISBN: 978-80-7162-658-9.
- LETZ, R., PETRANSKÝ, I. 2002. *Biskup Michal Buzalka. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie pri príležitosti 40. výročia úmrtia*. Bratislava : LÚČ, 2002, s. 79 - 121. ISBN: 80-7114-394-4.

- MINISTERSTVÍ OBRANY. 1926. Schématismus československé branné moci 1926. r. 5.
- MITOŠINKA, J. 1941. *Verný priateľ*. Bratislava : MNO, 1941.
- MITOŠINKA, V. 1992. *Pamäti kňaza*. Bratislava : LÚČ, 1992. ISBN: 80-7114-054-6.
- ONDRUŠ, M. 2013. Mitošinka, Jozef. In CSÉFALVAY, František. a kol. *Vojenské osobnosti dejín Slovenska*. Bratislava : VHÚ, 2013, s. 171. ISBN 978-80-89523-27-6.
- PEJS, O. 1994. *Slovenské vojenské duchovenstvo (1939 - 1945)*. Praha: VHÚ, 1994.
- PEJS, O. 1992. Vojenští duchovní v poválečné československé armádě (1946-1950). In *Historie a vojenství*, č. 4/1992, s. 135 – 166. ISSN: 0018-2583.
- TULKISOVÁ, J. 2013. Kovalčík, František, In CSÉFALVAY, F. a kol. *Vojenské osobnosti dejín Slovenska*. Bratislava : VHÚ, 2013, s. 128. ISBN 978-80-89523-27-6.

ARCHÍVY

Archív farského úradu v Gaboltove
Súkromná zbierka Petra Slepčana
Vojenský historický archív Bratislava
Vojenský ústrední archív Praha

mjr. PaedDr. PhDr. ThLic. Tomáš HUĎA SchP, PhD.

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš 1
Tel.: +421 960 422 424, +421 903 824 428
E-mail.: tomas.huda@aos.sk

Informácie pre autorov / information for authors:**Uzávierka pre prijímanie článkov**

- pre články uverejnené v **čísle 1** v slovenskom / českom jazyku do **30. apríla**
- pre články uverejnené v **čísle 2** v slovenskom / českom jazyku do **30. októbra**
- pre články uverejnené v **čísle 2** v anglickom jazyku do **30. októbra**

Vzor článku - <http://vr.aos.sk/index.php/sk/pre-autorov-vr.html>

Submission deadline

- for papers to be published in **issue 1** in Slovak / Czech language **30thApril**
- for papers to be published in **issue 2** in Slovak / Czech language **30thOctober**
- for papers to be published in **issue 3** in English language **30thOctober**

Template - <http://vr.aos.sk/index.php/en/for-authors-vr.html>

VOJENSKÉ REFLEXIE

AOS

Vojenský vedecký časopis

Vydavateľ:

Akadémia ozbrojených síl
generála Milana Rastislava Štefánika
Demänová 393
031 01 Liptovský Mikuláš

Elektronický časopis uverejnený na internete s bezplatným prístupom
<http://vr.aos.sk/index.php/sk/>

Vydávaný 2 krát ročne v slovenskom/českom jazyku a 1 krát ročne v anglickom jazyku

Počet strán: 90

Vydané:

december 2024, ročník XIX, č. 2/2024

Obálka: Dušan SALAK

ISSN 1336-9202

DOI <https://doi.org/10.52651/vr.i.2024.2>

© Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika (2024)

AKADÉMIA OZBROJENÝCH SÍL
GENERÁLA MILANA RASTISLAVA ŠTEFÁNIKA